

KÜRD xalqı mübariz və qəhrəman xalqdır.

Heydər Əliyev

DIPLOMAT

№ 32 (496) 25-31 Tebax, Avqust sal. il 2022

Ji meha şubatê sala 2003-a tê weşandin

Həftəlik İctimai-siyasi qəzet

Rojnama heftename civakî û siyasî

Qiyməti:

40 qəpik

Hêjaye:

Bilirsən, nə etmiş kürdlər bir zaman?
Qurtarmış İslamı çox ağır dardan!

Qədim Avropanın xaçpərəstləri,
Yüz illər sındırmış göy məscidləri.

Müsəlman keçmişin öyrənsə əgər,
Kürdün dərgahına daim baş əyər.

Səbāhəddin Eləglu

Səh. 2

Azərbaycan və Qazaxıstan prezidentləri Füzulida uşaqlar üçün inşa ediləcək Kurmanqazı adına Yaradıcılıq İnkişafı Mərkəzinin layihəsi ilə tanış olublar

Səh. 7

Jiyan û bi serhata azadikarê gelê
kurd Gêneral Mistefa Barzanî

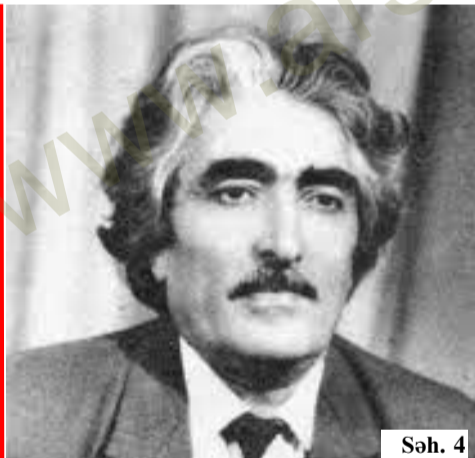
Səh. 12

Serok Barzanî: Gelê ti carî zimanê
zordarî û tawanê qebûl nake

Səh. 12

Mesrur Barzanî: Divê Hikûmeta İraqê
malbatên qurbaniyên enfalê qerebû bike

Səh. 4

“O dağlar azaddır” - dedi
Hüseyin Kürdoğlu...

Səh. 8

HEÇ KƏS KÜRD VƏ AZƏRBAYCAN
XALQLARINI BİRLİYİNİ POZA BİLMƏZ!

Səh. 11

Serokê herêma Kurdistanê ji bo
çareseriyê diçe Bexda û Necefê

Azərbaycan-Qazaxıstan sənədləri imzalanıb

Səh. 2

Laçın şəhərinin, eləcə də Zabux və Sus kəndlərinin Azərbaycan Ordusunun bölmələri tərəfindən tam nəzarətə götürülməsi Laçınlılar tərəfindən əsl bayram kimi qeyd edildi

Səh. 3

ŞƏRƏF XAN BİDLİSİNİN “ŞƏRƏFNAMƏ”
ƏSƏRİ KÜRD XALQININ TARİXİ MƏNBƏYİ KİMİ

Səh. 5

KÜRD XALQININ ZƏFƏR TARİXİNDƏNİ

Səh. 9

İro 49emîn (22.08.1973)salvegera wefatê yek ji
qehremanên Kurdistanê veterîner dixtor NÜRİ DƏRSİMÎ ye

Səh. 10

Çiroka zavayekî Çînî û bûka wî ya Siûdî
serdana wan ji gora Mem û Zîn re li Cizîra Botan

Səh. 11

Səh. 10

Kêşa kurdan li Rojhilata Navîn

Səh. 6

EZ-EZ

Səh. 6

Stranek Xurfanî
ji bo Şingalê

Səh. 6

Roja Heşrê

Azərbaycan-Qazaxıstan sənədləri imzalanıb

Avqustun 24-də geniş tərkibdə görüş başa çatdıqdan sonra Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin və Qazaxıstan Respublikasının Prezidenti Kasım-Jomart Tokayevin iştirakı ilə Azərbaycan-Qazaxıstan sənədləri imzalanıb.

"Azərbaycan Respublikası ilə Qazaxıstan Respublikası arasında 2022-2026-cı illər üzrə əməkdaşlığın inkişaf etdirilməsi haqqında Kompleks Proqram"ı Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev və Qazaxıstan Respublikasının Prezidenti Kasım-Jomart Tokayev imzaladılar.

"Azərbaycan Respublikası ilə Qazaxıstan Respublikası arasında strateji münasibətlərin möhkəmləndirilməsi və müttəfiqlik qarşılıqlı fəaliyyətinin dərinləşdirilməsi haqqında Bəyannamə"ni Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev və Qazaxıstan Respublikasının Prezidenti Kasım-Jomart Tokayev imzaladılar.

"Azərbaycan Respublikasının Mədəniyyət Nazirliyi ilə Qazaxıstan Respublikasının Mədəniyyət və İdman Nazirliyi arasında 2022-2025-ci illər üçün mədəniyyət sahəsində əməkdaşlığa dair Proqram"ı Azərbaycanın mədəniyyət naziri Anar Kərimov və Qazaxıstanın Baş nazirinin müavini, xarici işlər naziri Muxtar Tleuberdi imzaladılar.

"Azərbaycan Respublikasının Xarici İşlər Nazirliyi və Qazaxıstan Respublikasının Xarici İşlər Nazirliyi arasında

2023-2024-cü illər üzrə Əməkdaşlıq Planı"nı Azərbaycanın xarici işlər naziri Ceyhun Bayramov və Qazaxıstanın Baş nazirinin müavini, xarici işlər naziri Muxtar Tleuberdi imzaladılar. "Azərbaycan Respublikası Hökuməti ilə Qazaxıstan Respublikası Hökuməti arasında ticarət-iqtisadi əməkdaşlıq haqqında Saziş"i Azərbaycanın xarici işlər naziri Ceyhun Bayramov və Qazaxıstanın Baş nazirinin müavini vəzifəsini icra edən, ticarət və integrasiya naziri Serik Jumanqarin imzaladılar.

Bundan əlavə, səfər çərçivəsində "Azərbaycan Respublikasının Medianın İnkişafı Agentliyi ilə Qazaxıstan Respublikası İnformasiya və İctimai İnkişaf Nazirliyi arasında Anlaş-

ma Memorandumu", "Azərbaycan Respublikası Rəqəmsal İnkişaf və Nəqliyyat Nazirliyi ilə Qazaxıstan Respublikasının Sənaye və İnfrastrukturun İnkişafı Nazirliyi arasında nəqliyyat sahəsində əməkdaşlıq haqqında Anlaşma Memorandumu", "Azərbaycan Respublikası Rəqəmsal İnkişaf və Nəqliyyat Nazirliyi ilə Qazaxıstan Respublikasının Sənaye və İnfrastrukturun İnkişafı Nazirliyi arasında tranzit yükdaşımaları sahəsində əməkdaşlıq haqqında Anlaşma Memorandumu", "Azərbaycan Respublikasının Rəqəmsal İnkişaf və Nəqliyyat Nazirliyi ilə Qazaxıstan Respublikasının Rəqəmsal İnkişaf, İnnovasiya və Aerokosmik Sənaye Nazirliyi arasında informasiya-kommu-

nikasiya texnologiyaları sahəsində əməkdaşlıq üzrə Anlaşma Memorandumu", "ADA Universiteti ilə Qazaxıstan Prezidenti yanında Dövlət İdarəçilik Akademiyası arasında Memorandum", "Azərbaycan Respublikasının Dövlət Neft Şirkəti (SOCAR) və "QazaqGas" milli şirkət" Səhmdar Cəmiyyəti arasında Anlaşma Memorandumu", "Qazaxıstan Dəmir Yolları Milli Şirkəti" Səhmdar Cəmiyyəti ilə "Bakı Beynəlxalq Dəniz Ticarət Limanı" Qapalı Səhmdar Cəmiyyəti arasında əməkdaşlığa dair Memorandum", "Azərbaycan Respublikasının Şuşa şəhəri və Qazaxıstan Respublikasının Türküstan şəhəri arasında qardaşlaşma əlaqələrinin qurulması haqqında Protokol", "Azərbay-

can Respublikasının Mingəçevir şəhəri və Qazaxıstan Respublikasının Uralsk şəhəri arasında əməkdaşlıq haqqında Memorandum", "Qazaxıstan-Azərbaycan İlgüzar Şurasının yaradılması haqqında Memorandum", "Azərbaycan Respublikasının İxracın və İnvestisiyaların Təşviqi Agentliyi (AZPROMO) ilə Qazaxıstanın Xarici Ticarət Palatası arasında Anlaşma və Əməkdaşlıq Memorandumu", "Azərbaycan Respublikası Sahibkarlar Təşkilatları Milli Konfederasiyası ilə Qazaxıstan Xarici Ticarət Palatası arasında əməkdaşlıq haqqında Saziş", "Azərbaycan Respublikasının Kiçik və Orta Biznesin İnkişafı Agentliyi (KOBİA) ilə "Ticarət Siyasətinin İnkişafı Mərkəzi "QazTrade" Səhmdar Cəmiyyəti arasında Anlaşma Memorandumu", "Ticarət Siyasətinin İnkişafı Mərkəzi "QazTrade" Səhmdar Cəmiyyəti, "Vəliyev Nahid Abbas oğlu "Tayqa Trade" və "Maslo-Del" Məhdud Məsuliyyətli Cəmiyyəti arasında Anlaşma və Əməkdaşlıq Memorandumu", "Ticarət Siyasətinin İnkişafı Mərkəzi "QazTrade" Səhmdar Cəmiyyəti, "Cool Infinity" Məhdud Məsuliyyətli Cəmiyyəti və "Foodcity Alliance" Məhdud Məsuliyyətli Cəmiyyəti arasında Anlaşma və Əməkdaşlıq Memorandumu", "KTZ Express Hong Kong Limited" Məhdud Məsuliyyətli Cəmiyyəti və "ADY Container" Məhdud Məsuliyyətli Cəmiyyəti arasında tərəfdaşlıq haqqında Saziş" imzalandı.

Azərbaycan və Qazaxıstan prezidentləri Füzulidə uşaqlar üçün inşa ediləcək Kurmanqazı adına Yaradıcılığın İnkişafı Mərkəzinin layihəsi ilə tanış olublar

Avqustun 24-də Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev və Qazaxıstan Respublikasının Prezidenti Kasım-Jomart Tokayev Qazaxıstanın "Bİ-Group" Holdingi tərəfindən Füzuli şəhərində uşaqlar üçün inşa ediləcək Kurmanqazı adına Yaradıcılığın İnkişafı Mərkəzinin layihəsi ilə tanış olublar.

"Bİ-Group" Holdingin Direktorlar Şurasının sədri Aydın Raximbayev dövlət başçılarna layihə barədə məlumat verdi.

Prezident Kasım-Jomart Tokayev: İlham Heydər oğlu, mən istərdim ki, bina tikənlərin ən böyüyü olmasa da, ən böyüklərindən birini – "Bİ" tikinti şirkətinin rəhbəri Aydın Raxim-

bayevi təqdim edim. Məhz o, bizim tapşırıqımızla bu çox mühüm layihəni icra edəcək.

Prezident İlham Əliyev: Sağ olun.

Aydın Raximbayev: Hörmətli İlham Heydər oğlu, hörmətli Kasım-Jomart Kemeleviç, icazə verin, layihəni Sizə təqdim edim. Bu layihəni - Füzuli şəhərində Yaradıcılıq

Mərkəzinin tikintisi layihəsini təqdim etmək mənim üçün böyük şərəfdir. Layihə bizim Prezidentin şəxsi tapşırığı əsasında qısa müddət ərzində hazırlanıb. Bu günə olan vəziyyətə görə, artıq məkan müəyyən edilib, yəni, layihə dörd böyük istiqamətdən ibarətdir: musiqi - vokal və xor oxuma, müasir texnologiyalar, yəni, uşaqların daha çox xoşuna gələn, uşaq potensialını üzə çıxaran, sənət və yaradıcılıq - dulusçuluq sənəti, heykəltarlıq və əlbəttə ki, idman - oyun zalları, xoreoqrafiya...

Məlumat verildi ki, 2 hektar ərazidə müasir memarlığa uyğun binalar, amfiteatr inşa ediləcək. Burada uşaqların yaradıcılığını üzə çıxarmaq və inkişaf etdirmək üçün hər cür şərait olacaq.

Sonra layihə barədə videoçarx nümayiş etdirildi.

Prezident Kasım-Jomart Tokayev: İlham Heydər oğlu, əgər birdən hansısa iradlar yaranarsa...

Prezident İlham Əliyev: Heç bir irad ola bilməz. Təqdimat özlüyündə göstərir ki, bu, dünya səviyyəli layihədir. Mən, dünya səviyyəli layihədir. Mən, ilk növbədə, Prezident Kasım-Jomart Kemeleviçə bu təşəbbüsə görə minnətdarlıq etmək

istərdim. Bu təşəbbüs iki ay bundan əvvəl irəli sürülüb və bu məsələ belə operativ həll edilib. Əlbəttə, bu gün buradakı təqdimata görə şirkətə də təşəkkürümü bildirirəm. Bu gün sizin göstərdiyiniz həqiqətən də uşaqların inkişafı üçün mərkəzdir.

Prezident Kasım-Jomart Tokayev: Söz verdi.

Prezident İlham Əliyev: Bəli.

Prezident Kasım-Jomart Tokayev: Vaxt və keyfiyyət.

Prezident İlham Əliyev: Xüsusən ona görə ki, indi Füzuli şəhərinin tikintisinin Baş planı təsdiqlənib, artıq yaşayış fondunun ilk tikililəri başlayır.

Məhz həmin vaxtadək, bu mərkəz hazır olanda, biz Füzulinin ilk sakinlərini oraya köçürməyi planlaşdırırıq.

Aydın Raximbayev: Biz isə uşaqları orada qarşılamayağa şad olacağıq.

Prezident İlham Əliyev: Bəli, sağ olun. Əlbəttə ki, ətrafdakı infrastrukturla bağlı bütün məsələləri biz paralel həll edəcəyik.

Prezident Kasım-Jomart Tokayev: Beləliklə, necə deyirlər, irəli.

Prezident İlham Əliyev: Sağ olun.

Laçın şəhərinin, eləcə də Zabux və Sus kəndlərinin Azərbaycan Ordusunun bölmələri tərəfindən tam nəzarətə götürülməsi Laçınlılar tərəfindən əsl bayram kimi qeyd edildi

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti, Silahlı Qüvvələrin Ali

Baş Komandanı cənab İlham Əliyev 2022-ci il avqustun 26-da bütün Azərbaycan xalqını sevindirdi: "Biz - Azərbaycanlılar Laçın şəhərinə qayıtmışıq. Azərbaycan Ordusu Laçın şəhərinə yerləşdi. Zabux və Sus kəndləri nəzarətə götürüldü. Bütün Laçınlıları və Azərbaycan xalqını bu münasibətlə təbrik edirəm. Yaşasın Laçın! Yaşasın Azərbaycan!"

Bu qısa, amma möhtəşəm xəbər hamı kimi Laçınlılarda da böyük ruh yüksəkliyi, tükenməz sevinc hiss yaratdı. Bu şad xəbərdən az keçməmiş Ağcabədi rayonunun Taxta Körpü qəsəbəsində müvəqqəti məskunlaşmış laçınlılar dəstə-dəstə ərazidəki "Heydər" parkına axışdılar. Sakinlər Laçın şəhərinin, eləcə də, Zabux və Sus kəndlərinin ordumuzun tam nəzarətinə keçməsinə böyük şadlıqla qarşıladılar. Laçınlı incəsənət ustalarının musiqi çıxışları bu tədbiri əsl bayrama çevirdi.

Vurğulandı ki, Laçın şəhərinin yüksəliş dövrü isə ümummilli lider Heydər Əliyevin adı ilə bağlıdır. Ötən əsrin 70-80-ci illərində xüsusi olaraq Laçın şəhərinin inkişafının sürətləndirilməsi üçün respublika rəhbərliyi səviyyəsində çoxsaylı göstərişlər verilib, sənədlər imzalanıb. Məhz həmin dövrdə

Laçının sosial-iqtisadi inkişafı sürətlənib, şəhərə və yüzdən

ata keçirilməsi nəticəsində Laçın rayonu sıçrayışlı inkişaf yoluna qədəm qoymuşdur. Lakin, 1992-ci ilin mayında Ermənistanın təcavüzü nəticəsində işğal edilən Azərbaycanın dilbər guşələrindən biri olan Laçın rayonu mənfur düşmən tərəfindən talan edildi. 2020-ci ilin payızında Ermənistanın hərbi təxribatlarına cavab olaraq, Ölkə başçısı cənab İlham Əliyevin müdrikliyi və qətiyyəti, ordumuzun qüdrəti sayəsində işğal altında olan torpaqlarımız düşmən tapdağından azad edildi.

Laçınlılar Azərbaycan Respublikasının Prezidenti, Silahlı Qüvvələrin Ali Baş Komandanı cənab İlham Əliyev rəhbərliyi altında Laçın şəhərində, eləcə də digər yaşayış məntəqələrində tikinti-quruculuq

sosial obyektlər tikilərək istifadəyə verilmişdir. 1971-ci il 16 noyabr tarixində Azərbaycan KP MK və Nazirlər Soveti "Dağ rayonlarının iqtisadiyyatını daha da yüksəltmək tədbirləri haqqında" qərar qəbul etmişdi. Elə həmin tarixdə respublika rəhbərliyinin "Laçın rayon zəhmətkeşlərinə mədəni məişət xidmətinə daha da yaxşılaşdırmaq tədbirləri haqqında" qərar qüvvəyə minir. 1974-cü il avqustun 6-da isə Azərbaycan KP MK Bürosu "Laçın şəhərinin 50 illiyi haqqında" qərar qəbul edir. Məhz həmin tədbirlərin həy-

atı keçirilməsi nəticəsində Laçın rayonu sıçrayışlı inkişaf yoluna qədəm qoymuşdur. Lakin, 1992-ci ilin mayında Ermənistanın təcavüzü nəticəsində işğal edilən Azərbaycanın dilbər guşələrindən biri olan Laçın rayonu mənfur düşmən tərəfindən talan edildi. 2020-ci ilin payızında Ermənistanın hərbi təxribatlarına cavab olaraq, Ölkə başçısı cənab İlham Əliyevin müdrikliyi və qətiyyəti, ordumuzun qüdrəti sayəsində işğal altında olan torpaqlarımız düşmən tapdağından azad edildi.

Laçınlılar Azərbaycan Respublikasının Prezidenti, Silahlı Qüvvələrin Ali Baş Komandanı cənab İlham Əliyev rəhbərliyi altında Laçın şəhərində, eləcə də digər yaşayış məntəqələrində tikinti-quruculuq

işlərində yaxından iştirak edəceklərini, bununlada Laçın rayonunun Azərbaycanın ən gözəl və ən abad rayonlarından birinə çevriləcəyini bildirdilər.

Laçınlı şəhid ailələri, Vətən müharibəsi iştirakçıları, ağsaqqallar və gənclər bu tarixi hadisə ilə bağlı Azərbaycan Respublikasının Prezidenti, Silahlı Qüvvələrin Ali Baş Komandanı, yenilməz sərkərdə cənab İlham Əliyevə tükenməz minnətdarlıqlarını bildirmiş, uca Tanrıdan ona ən xoş arzularını diləmişlər.

Gəncədə növbəti səyyar görüş keçirilib

Gəncə Şəhər İcra Hakimiyyətinin başçısı Niyazi Bayramov Gəncə Dövlət Universitetinin 5-ci korpusunda növbəti dəfə vətəndaşlarla görüşüb.

Açıq hava şəraitində keçirilən görüşdə YAP Gəncə şəhər təşkilatının sədri Ramil Orucov, Nizami və Kəpəz İcra

Hakimiyyətlərinin başçıları Nizami Hacıyev və Eldəniz Xudiyev, İcra Hakimiyyətinin məsul əməkdaşları, idarə, müəssisə və təşkilat rəhbərləri iştirak ediblər.

Səyyar görüşdə iştirak edən şəhər sakinlər onları narahat edən məsələləri gündəmə gətiriblər. Səsləndirilən müraciətlərdə

işlə təminat, müalicə, fərdi yaşayış evin təmiri, maddi köməklik və digər məsələlər üstünlük təşkil edib.

Niyazi Bayramov vətəndaşları fərdi qaydada dinləyərək onların səsləndirdikləri problemlərin qısa zamanda aradan qaldırılması istiqamətində müvafiq tapşırıqlar verib. Qaldırılan bir çox məsələlər yerində öz həllini tapıb, digər məsələlər isə qeydiyyata alınaraq, aidiyyəti qurumlara həvalə edilib.

Vətəndaşlar səyyar qəbuldan razı qaldıqlarını bildirib, problemlərinin həlli istiqamətində göstərilən diqqət və qayğıya görə Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevə, Birinci-vitse prezident Mehriban xanım Əliyevaya minnətdarlıqlarını ifadə ediblər.

Daşkəsənin icra başçısı Əhəd Abiyev Muşavaq kəndində səyyar qəbul keçirib

Avqustun 24-də Muşavaq kəndində keçirilən Daşkəsən Rayon İcra Hakimiyyətinin başçısı Əhəd

Abiyevin qəbulunda rayonun hüquq-mühafizə orqanlarının və xidmət təşkilatlarının rəhbərləri, ərazi icra nümayəndəsi, bələdiyyə sədri və kənd sakinləri iştirak ediblər.

İcra başçısı Əhəd Abiyev əvvəlcə kənd sakinləri qarşısında çıxış edib.

Əhəd Abiyev çıxışında vurğulayıb ki, həm partiya sədri, həm Prezident, həm də Müzəffər Ali Baş Komandan kimi Prezident cənab İlham Əliyevin sarsılmaz iradəsi ilə həyata keçirdiyi qətiyyətli siyasət Qarabağın, Şərqi Zəngəzurun, bütövlükdə Azərbaycanın güclü və sabit dövlət olması, vətəndaşlarımızın rifah halının daha da yaxşılaşdırılması üçün bütün sahələr üzrə uğurla davam etdirilir.

İcra başçısı Əhəd Abiyev çıxışında habelə Daşkəsən rayonunda həyata keçirilən infrastruktur layihələri, görülən işlər, eləcə də qarşıda duran vəzifələr barəsində məlumat verib.

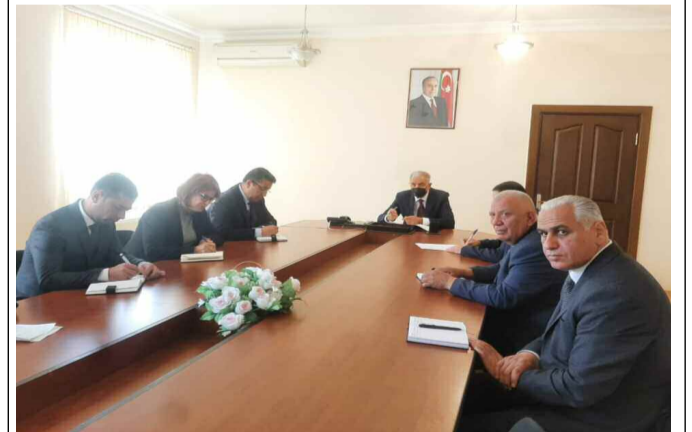
Sonra icra başçısı vətəndaşların müraciətlərini dinləyib. Müraciətlər kəndə gələn avtomobil yolunun cari təmir olunması, internet və qaz xəttinin çəkilməsi, o cümlədən digər məsələlərə dair olub.

Əhəd Abiyev qaldırılan məsələlərin həll edilməsi məqsədilə əlaqədar qurumlara tapşırıqlarını verib. Müraciətlərin bir qismi aidiyyəti üzrə çatdırılması üçün nəzarətə götürülüb.

Muşavaq kənd sakinləri onlara hər zaman göstərilən diqqət və qayğıya görə ölkə rəhbəri cənab İlham Əliyevə və Birinci vitse-prezident hörmətli Mehriban xanım Əliyevaya minnətdarlıqlarını bildirdilər.

Samux Rayon İcra Hakimiyyətində vətəndaşların növbəti fərdi qaydada qəbulu keçirilmişdir

Samux Rayon İcra Hakimiyyətində vətəndaşların növbəti fərdi qaydada qəbulu keçirilmişdir.

Qəbulda rayon İcra Hakimiyyəti Başçısı Aparatının məsul işçiləri, aidiyyəti idarə, təşkilat, xidmət sahələrinin rəhbərləri, İnzibati Ərazi Dairələri üzrə nümayəndələr və bələdiyyə sədrləri iştirak etmişlər.

Vətəndaşların qəbulu saat 10:00-da başlamış, qəbula yazılmış 7 nəfər vətəndaşın müraciəti dinlənmişdir. Onlardan 2 nəfəri torpaq, 1 nəfəri suvarma suyu, 3 nəfəri məşğulluq və 1 nəfəri isə ailə-məişət problemi ilə bağlı müraciət etmişdirlər.

Dinlənmiş müraciətlərin və qaldırılan məsələlərin həlli ilə bağlı aidiyyəti qurumların rəhbərlərinə və məsul şəxslərə yerində müvafiq tapşırıqlar verilmişdir.

Mərhum deməyə dilim gəlmədiyi Hüseyn Kürdoğlu adlı bir gözəl şairimiz həyatının ağır keçən, son üç ayda az qala ölümlə uğraşdığı günlərin birində yuxuma gəldi. Üzü güldü, "Laçın dağlarından gəlmisəm, o dağlar azaddı" - bunu dedi və getdi. Bu yuxunu necə yozacağını bilmirəm. Bircə onu deyə bilərəm ki, çox zaman yuxular çin olur və bu yuxuda Hüseyn Kürdoğlunun "dağlar azaddı" kimi xoş xəbərinin gerçək olacağına inanırım.

Doxsanıncı illərdə yazılan şeirlərin böyük bir qismi işğal olunmuş dağlarımızın, kəndlərimizin həsrətiylə yazılıb. Bu şeirlərdə feryad da var, çağırış da... Hüseyn Kürdoğlunun o illərdə yazdığı şeirləri oxumaq kifayətdir ki, doxsanıncı illərin Azərbaycan poeziyasında HƏSRƏT, ÇAĞIRIŞ ərazilərinə" daxil olaq.

Doxsan üçüncü ildə, Laçın işğal olunan sonra yazılan bir şeir:

Qismət olmayardım ayrı torpağa
Gözlərim Laçını görəydi bir də.
Sürünüb çıxaydım işıqlı dağa,
Əllərim bənövşə dəreydi bir də.

Beşbulaq üstündə quraydım dəyə,
Canım alan yara "can" deyə-deyə.
İldırım çaxanda baxaydı göyə,
Qaçaydı, qoynuma girəydi bir də.

Biçərə Kürdoğlu, ah çekib inlə.
Bu qanlı dövrənin hökmünü dinlə.
Qoşa at minəydim o nazəninlə,
Köhləni yanımcə sürəydi bir də,
Gözlərim Laçını görəydi bir də.

Hüseyn Kürdoğlunun Laçınlı duyğuları poeziyada özünəməxsus LAÇIN obrazını yaradır. Bu obrazı zaman etibarilə üç məqamdan izləmək olar: Laçının azad və xoşbəxt günləri... Şair Laçına anam deyir, dizinə baş qoyur. Deyirdi ki: "coşum Dəli dağın boranı kimi, Şeh səpim Qırxqızın dumanı kimi. Məcnun bulağının mərcanı kimi şeirim yaxana düzüm, ay Laçın. İkinci: Laçının işğalı... H.Kürdoğlunun "Yaralı torpağım, yaralı sevgim" kitabında Laçın Həsərat simvoluna çevrilir. Yara hələ təzədi, qaşsaq bağlamayıb. Şair inanır ki, Azərbaycan oğulları Laçını işğaldan azad edəcəklər. Odur ki, üzünü laçınlılara tutub deyir: "Alay tutun, vaxtdır daha, laçınlılar, Bir yol açın xoş sabaha, laçınlılar!" Yaxud: "Qoca Kürdoğlunu bir əsgər sayın, Çağırır Qarabağ, çağırır Laçın..." Üçüncü məqam: Laçın artıq xatirəyə dönür. O, şairin yuxularına girir. Kəlbəcərlə, Laçınlı, Həkərlə gün-lər, o bölgədə olan meşələr, dağlar, dərələr, çaylar, göllər də tez-tez yada düşür... Bu tipli şeirlər Laçın obrazının ayrı-ayrı dolğun cizgilərini təşkil edir.

Hüseyn Kürdoğlu müasir poeziyamızın aparıcı şəxslərindən biri idi. O, çox təvazökar insan idi. Heç vaxt "mənim şeirim", "mənim poeziyam" ifadələri səslənməzdə dilində. Azərbaycan poeziyasının natur fəlsəfəsinin yaranmasında H.Kürdoğlunun da müstəsna rolu var. Görkəmli tənqidçi Yaşar Qarayev "təbiət: poeziya və ekologiya" məqaləsində H.Kürdoğlunun dördlük-lərindən söz açaraq yazırdı: "Hüseynin dördlüklərində xalis xəyyamvari ruh yoxdur. Taleyin yox, təbiətin müdrikliliyinə heyranlıq və pərəstiş var. Burada müdrik

"O dağlar azaddı" - dedi Hüseyn Kürdoğlu...

nəsihəti. Hikməti və ibrətli qənaətləri təbiətdən lövhələr-bədii peyzaj əvəz edir".

Bulud dağ çiynində yapıncı kimi,
Hər təpə bir çoban balıncı kimi.
Araz parıldayır ay işığında
Babəkin sıyrılan qılıncı kimi.

Qoy görüşsün bir dodaqla bir yanaq,
Eşq oduna bir alışaq, bir yanaq.
Tökülübür bir üzünə qara tel,
Ay tutulub: bir yan qara, bir yan ağ.

"Azərbaycan" şeirində dörd misra ilə fəlsəfi fikir söyləmək, həyat, ölüm, dünya və zaman haqqında poetik düşüncələr hasil etmək klassik ənənələrdən gəlir. Lakin onu da qeyd edim ki, şeirin bu kiçik formasında uğur qazanmaq hər şairə müəssər olmur. O yerdə ki, şair başlayır "filosofluq" eləməyə, o zaman şeir dönüb olur "kəlam", "hakimanə söz" yığını. Hüseyn Kürdoğlunun dördlükləri belə bir irdadən uzaqdır. Şair çalışır ki, dörd misrada həcmə böyük bir şeirdə deyə bilmədiyi fikri poetik ümumiləşdirmə ilə deyə bilsin, bir bənzərsiz lövhə yaratsın. Bir neçə misal göstərə bilərəm:

Saçından rəng alsın gerek qaranlıq,
Gözündə bir gilə kövrək qaranlıq.
Dünyaya göstərir ay camalını,
Əyninə geydiyin ipək qaranlıq.

Yıxsın qarşısından Araz barını,
Dərək Kür barı tək, Araz barını,
Araz körpüsündə qoy bir tar çalın,
Sahillər dinləsin Arazbarını.

Qoca işıqlının saçı dümağdır,
Gecələr sinəsi çırağ-çıraqdır.
Bəlkə yun əyirir bu qarı nənə
Təpələr yanında yumaq-yumaqdır?!

O qıza neylədin, a yağı bulaq,
Kəsilmiş üstündən ayağı, bulaq.
Bir zaman dirilik şərbətim oldun,
İndi ay zəhrimar, a yağı bulaq.

Sənsiz qor tökülür qoynuma gecə,
Alov geyinirəm əynimə gecə.
Özgə bir gözələ baxmışdım dünən,
Min şahmar sarıldı boynuma gecə.

Misallardan görüldüyü kimibu dördlük nümunələri (əslində, rübai) şeirdə az sözlə maraqlı fikir söyləməyin mümkün olduğunu sübuta yetirir. Diqqət yetirsəniz, bu rübailərin heç birində yavan-yalxı sözlər gözə dəymir və bu sözlər dörd misrada obraz yaratmaq məramına xidmət edir.

Hüseyn Kürdoğlu ədəbiyyata əllinci illərin əvvəllərində gəlib. İlk şeiri 1950-ci ildə, "Azərbaycan gəncləri" qəzetində dərc olunub. ADU-nun filologiya fakültəsində oxuyanda respublika qəzetlərində şeirləri ilə müntəzəm çıxış edib və elə ilk şeirlərindən ustadların diqqətini cəlb edib. Məsələn, Bəxtiyar Vahabzadə gənclərə həsr etdiyi bir məqaləsində yazmışdı: "...Hüseyn Kürdoğlu da ümid verən gənclərdəndir. Onun şeirləri təbi, səmimi və axıcıdır. Gənc şair qələmə aldığı mövzunu dərindən duyub, yaşamadan yazmır. Bu cəhətdən onun "Yol üstündə tək qovaq", "Görüş xətirəsi", "İnanmıram", "Torağayım" və s. şeirləri çox maraqlıdır. Şair yazır:

Bir gözəldən ilham aldım,
Dağ döşündə fikrə daldım,
Öz qəlbimi tutub çaldım,
Şair elər bu saz mən

Bəxtiyar müəllimin o zaman cavan Hüseyn Kürdoğlunun şeirlərində sezdiyi bu cəhətlər sonralar onun yaradıcılığının başlıca məziyyətlərinə çevrildi. Hüseyn Kürdoğlu həmin o təbiiliyə, səmimiyyəyə həmişə sadıq qaldı.

Mən Hüseyn Kürdoğlunun əlli illik yaradıcılıq yolunu izlədim və tam yəqinliklə əmin oldum ki, onun müasir poeziyamızda özünəməxsus yeri var. Heç də o fikirdə deyiləm ki, onun poeziyasına sağlığında obyektiv qiymət verməyiblər və dünyasını dəyişəndən sonra buna daha çox ehtiyac var. Həm də qətiyyənlə düşünürəm ki, sağlığında onun şeirlərinin bədii

məziyyətləri, poetik özəllikləri barədə söz deməyiblər. Axı, Hüseyn Kürdoğlu doğrudan da bir kimsəyə bənzəməzdi. Əsasən xalq şeiri üslubunda qələm çalan və sözün həqiqi mənasında müasir qoşmanın, gərayılının, bayatının özünü yaradan Hüseyn Kürdoğlu ədəbi tənqiddən diqqət mərkəzində idi. Amma bunu da qeyd etməliyəm ki, klassik poeziyamız və aşiq şeiri ilə müasir poeziya arasında yaranan daimi təmas və körpülərin etibarlı sakinlərindən biri də Hüseyn Kürdoğlu olmuşdur.

Nədənsə mən XX əsr poeziyamızın ustadlarından olan Hüseyn Ariflə Hüseyn Kürdoğlu arasında (öncə bu barədə bir işarə verdim) daha doğrusu, onların yaradıcılıq dünyası arasında bir doğmalıq görürəm. Onların hər ikisi xalq ruhunun tərənnümcüsü idilər, klassik aşiq şeirinin-bu böyük poeziya ənənəsinin ləyaqətli davamçıları idilər, bu ənənəni müasir dövrdə-yeni biçimdə, yeni bədii təfəkkür işığında inkişaf etdirirdilər. Onlar ənənənin əsiri deyildilər, bu ənənəyə canlılıq və poetik tərəvət gətirən şairlər idilər. Məlum məsələdir ki, "köhnə" hesab etdiyimiz formalarda bədii uğur qazanmaq olduqca çətin, bunun üçün xüsusi poetik istedad malik olmalısın. Hüseyn Kürdoğlu "köhnə" havalara yeni ritm, yeni ahəng gətirən şairlərdən idi.

"Hüseyn Kürdoğlu xalq ədəbiyyatını sevir" demək bəlkə də onun yaradıcılığına bəsit yanaşmaq kimi düşünülür. Hüseyn Kürdoğlu ədəbiyyata elə xalq ədəbiyyatının canlı təəcəssümü kimi gəlib. Məlum məsələdir ki, xalq ədəbiyyatından təsirlən-məyən şair tapmaq çətin, amma təsirlən-mək xalq ədəbiyyatı nümunələri səviyyəsində nəse yaratmaq demək deyil. Hüseyn Kürdoğlunun yazdığı qoşmalar, gərayıllar, təcnislər, bayatılar əgər belə demək mümkünsə, "orijinal" a çox yaxındır. Onun təcnislərini bu sırada xüsusilə qeyd eləmək lazımdır. " Klassik və folklor ənənələrindən yaradıcılıqla istifadə etmə mədəniyyəti" (Qasım Qasımsadə) bu təcnislərdə və həmçinin cinas üstündə qurulan digər şeir formalarında aşkar nəzərə çarpar.

Qobustan-daş adamlar,
Göz yaşım daşa damlar.
Duymaz daş adamları
Ürəyi daş adamlar.

Çiçəyə həmdəm arı,
Sızıldar dəm-dəm arı.
Mənim bağrımdan keçir,
Dünyanın qəm damarı.

Söz varmı demə səndə,
Demirsən, demə sən də.
Sırrın gözəndən oxunur,
Nə fərqi deməsən də?

Böyük şairimiz Hüseyn Ariflə Hüseyn Kürdoğlu arasında bir doğmalıq olduğunu vurğulamaq istəyirəm. Bu doğmalığı şərtləndirən tək onların hər ikisinin folklorla, zəngin xalq ədəbiyyatı ilə bağlılığında deyil, həm də təbiət şairi kimi tanınmalarıdır. Təbiətdən yazmayan, gülə, çiçəyə, dağa, dərəyə, çölə, çəmənə şeir həsr etməyən şair tapmaq çətin, amma əsl təbiət şairlərindən söz düşəndə barmaqla sayılacaq qədər şair adı üzərində dayanırsan: Hüseyn Arif, Hüseyn Kürdoğlu, Musa Yaqub, Məmməd Aslan - bu şairlər təbiəti öz dilində dilləndirən şairlərdir. Onların şeirləri təbiət vasitəsilə insanları, cəmiyyəti, dünyanı dərk etməyə səsləyən şeirlərdir. Biz onların şeirləri vasitəsilə təbiəti duyur, sevir və dərk edirik. Hüseyn Kürdoğlu da nədən yazırsa-yazsın, öz fikrini, hiss və duyğularını təbiət obrazları vasitəsilə açıqlamağa çalışır. Onun təbiət şeirləri barədə yazılan bəzi fikirlərə müraciət etmək istəyirəm. Hüseynin şeirlərində taleyin yox, təbiətin müdrikliliyinə heyranlıq və pərəstiş var. Burada müdrik nəsihət, hikmətli və ibrətli qənaətləri təbiətdən lövhələr-bədii peyzaj əvəz edir. Qartal qiyyəsi, çiçək təbəssümü, durna qatırı, çay nəğməsi, bulud karvanı olan dördlüklər formaca da, dil-ifadədə də folklorla, təbiətə doğmalığı ifadə edir

(Yaşar Qarayev). "Şairi təbiətlə bağlayan hansı mənədir, hansı istək, hansı idealdır? Əlbəttə, yalnız onun gözəlliklərindən estetik zövq almaq deyil. Belə olsaydı, şairin təbiətə münasibəti təmennalı niyyət daşıyardı. Əslində isə şair təbiətin varlığını da tükənməz, təmennasız səxavətə heyrandır. Təbiətin bütövlüyündə, süniliyin ona yad olmasında mənalar axtarır. Təbiətə qovuşmaq, onunla birliyi arzulayır, poetik şəkildə ideallaşdırır" (Camal Mustafayev). "Hüseyn Kürdoğlunun poeziyası ana təbiətdəki tarazlığı, harmoniyanı vəsf edir. Hüseyn Kürdoğlunun şeirə gətirdiyi Laçın, Xaçın, Qırqız, Yeddi qardaş, İşıqlı, Kirs...- bu poetik obrazlar müəyyən bir yurdun, ulusun tək-cə adları yox, bütövlükdə Azərbaycanın poetik rəmzidir" (Cavanşir Yusifli).

Səhər-səhər seh düzümü boynunu əyən
Göy otların yarpağı da titrədir mən.

***

Gedirəm, salamat qalın, meşələr,
Dağlar qoynundakı qalın meşələr.
Ürkək maralları gizlədin barı,
Otların qaydına qalın, meşələr.

***

Çırpınar, döyüşər yel yıxan ağac,
Sızlar balta ilə əl yıxan ağac.
Baxın, həlak olmuş igid deyilmi
Daşqın çay üstündə sel yıxan ağac?

Belə misalların sayını qat-qat artırmaq olar.

Hüseyn Kürdoğlu şeirləri mövzuca rəngarəng idi. İndi bunları bircə-bircə təsnifləndirmək, bölgülərə ayırmaq fikrindən uzağam. Ancaq bir məsələni qeyd etməyi lazım bilirəm: O, bütün şeirlərində səmimi idi. Həmişə axtarırdı idi, onu tutduğu şeir yolundan, ənənələrdən ayırmaq mümkün deyildi. Bəzi yaşidlərinin və cavanların bir çoxunun poetik dəblərə uyduğu bir zamanda H.Kürdoğlu yenə ilk şeirlərindən birində dedi ki yalınz "öz qəlbini tutub çalırı". Dərk edir və anlayırdı ki, qaynaqlandıqı xalq şeirinin potensial imkanları hələ tükənməyib, hələ bu çeşmənin suyu gur axır. Akademik Bəkir Nəbiyev haqlı olaraq yazırdı ki, Hüseyn Kürdoğlu müasirləri arasında dördlüyün, bayatının, təcnisin əsl ustadı idi.

... Hüseyn Kürdoğlunun mənə bir bulağı xatırlatdı. Həmişə gur, duru bir bulağı. Əlbəttə, o bulağın suyu qurumayıb və nə qədər ki, Azərbaycan poeziyası var, o bulaq da qurumayacaq.

Hüseyn Kürdoğlunun qoşmaları, gərayılları, rübai və bayatılarının içində artıq klassik nümunəyə dönən şeirlər də az deyil. Mən onun "Laçın bənövşəsi yadıma düşdü" qoşmasını XX əsr Azərbaycan poeziyasının ən gözəl incilərindən biri kimi qiymətləndirirəm. BƏNÖVŞƏ obrazı Qurbanidən üzü bəri neçə şairin ürəyini dilləndirib, amma bu sırada parlaq nümunələr o qədər də çox deyil. H.Kürdoğlunun Bənövşəsi isə ..heç nə demirəm, baxın, bu Bənövşə Dərdimizin bənövşəsidir.

Dərdim səhər-səhər bağçadan səni,
Gətirdim ad günü yara, bənövşə.
Laçın bənövşəsi yadıma düşdü,
Qanadı bağrımda yara bənövşə.

Yetdi dövrənimiz yaman illərə.
Qırxqızın göz yaşsı döndü göllərə.
Özünü qayadan atdı sellərə,
Neçə əsir düşən Sara, bənövşə.

Sonda qayıdıram o yuxuya. Hüseyn Kürdoğlunun üzünə mənə tutub "Dağlar azaddı" dedi ki o Söz. Yuxudu bu, bəlkə H.Kürdoğlu ruhu bu yuxudan xəbərsizdi. Onun ruhu Laçının, Şuşanın, Kəlbəcərin, Xocalının başı üzərində dolaşır. Deyir ki: "Hər gecə Saribaba yuxuma girir mənim, bir ovuc torpaq verir, ah çekir, dönür gedir". Deyir ki: "Gözlərimdən axır indi Həkəri, Dağ həsrəti dağdan ağır sələmdir". "Dağlar azaddı" dedi Hüseyn Kürdoğlunun ruhu. O dağlar bizim, biz də o dağların həsrətindeyik. O dağlar azad olsun, - deyirəm. Onda o dağlarda, o meşələrdə H.Kürdoğlunun ayaq izləri də bizim yol yoldaşımız olacaq.

Vaqif YUSİFLİ

ŞƏRƏF XAN BİDLİSİNİN “ŞƏRƏFNAMƏ” ƏSƏRİ KÜRD XALQININ TARİXİ MƏNBƏYİ KİMİ

Əvvəli ötən sayımızda

«Tarixə rişeyi-nəjad-kürd» əsərinin müəllifi Ehsan Nuri həmin əsərində «Şərəfnamə»dən çoxlu faktlar göstərmişdir (50, 47).

İran tədqiqatçılarından Nəsrulla Fəlsəfi 1956-cı ildə çap etdirdiyi «I Şah Abbasın həyatı» əsərində «Şərəfnamə»dən çoxlu faktlar gətirir və onun müəllifinin qısa tərcümeyi-halını verir (125, 240).

1957-ci ildə SSRİ EA tərəfindən nəşr olunan «Ön Asiya xalqları» əsərinin redaksiya heyəti «Şərəfnamə»dən tarixi bir mənbə kimi istifadə edərək, onun müəllifini «Kürd salnaməçisi Şərəfəddin» olduğunu qeyd edir.

V.Nikitin 1956-cı ildə fransız dilində nəşr etdirdiyi «Kürdlər» adlı əsərini yazarkən «Şərəfnamə»dən tarixi mənbə kimi istifadə etmişdir (23). O, həmin əsərində Kürdüstanın tarixi, coğrafiyası, kürdlərin mənşəyi, adət və ənənələri haqqında maraqlı məlumat verir. Əsər 1964-cü ildə rus dilinə tərcümə edilmişdir.

1958-ci ildə çapdan çıxan «Azərbaycan tarixi» nin I cildində XVI əsr Səfəvilər dövlətinə aid bəzi məlumatlar «Şərəfnamə»dəki qeydiyyata əsasən göstərilmişdir (34).

M.X. Nemətova 1959-cu ildə çap olunan «Şirvanın XIV-XVI əsr tarixinin öyrənilməsinə dair» (39) adlı əsərini yazarkən Bidlisinin «Şərəfnamə» əsərindən tarixi bir mənbə kimi istifadə etmişdir.

Kürd tarixçisi Şakir Xəsbak 1959-cu ildə yazdığı «Kürd və kürd məsələləri» adlı əsərində XVI əsr kürd tarixinə aid bir neçə faktı «Şərəfnamə»yə əsasən yazmışdır (80, 25).

Ümumiyyətlə, XVI əsr Yaxın və Orta şərq tarixi ilə məşğul olan bir sıra müasir burjuva tarixçiləri «Şərəfnamə»dən tarixi bir mənbə kimi istifadə etmişlər.

Sovet tədqiqatçılarının əsərlərində «Şərəfnamə» nin hər iki cildində verilmiş tarixi faktları daha çox görmək mümkündür. S.Aşurbəyli öz əsərində «Şərəfnamə»nin adını xüsusilə qeyd edir və onun fransız nəşrindən tarixi bir mənbə kimi istifadə etdiyini göstərir (10, 322).

A.Ə.Rəhmani 1960-cı ildə nəşr olunan «Tarixə aləm-arıy Abbasi Azərbaycan tarixinin mənbəyi kimi» əsəri üzərində işləyərək «Şərəfnamə»nin hər iki cildindən tarixi bir mənbə kimi istifadə etmişdir. Müəllif XVI əsrin sonu üçün əsas mənbələri qeyd edərkən, «Şərəfnamə»ni birinci sırada göstərir və onun müəllifinin qısa tərcümeyi-halını verir (28).

O.Ə.Əfəndiyev 1961-ci ildə nəşr etdirdiyi «XVI əsrdə Azərbaycan Səfəvi dövlətinin təşkili» adlı əsərində «Şərəfnamə»yə istinad edərək qeyd edir ki, bu əsər Səfəvi dövrü ilə məşğul olan tədqiqatçılar üçün Qızılbaş dövlətini xarakterizə etmək nöqtəyi-nəzərindən çox faydalı, dövrün hadisələrindən bəhs etməkdə isə obyektiv xarakterə malikdir (33).

Sovet şərqşünaslarından O.L.Vilçevski 1961-ci ildə çap etdirdiyi «Kürdlər» adlı əsərində kürd xalqının tarixinə və mədəniyyətinə aid bir sıra materialları «Şərəfnamə»dən istifadə edərək vermişdir (13, 98-159).

Kərim xan Dünbilinin qızı, görkəmli kürd şairəsi (119, 233) Heyran xanımın seçilmiş əsəri tərtib edilərək, onun hansı tayfaya mənsub olması «Şərəfnamə»yə əsasən müəyyən edilmişdir (76, 311-317; 37, 5).

Sovet tarixçisi M.B.Rudenko kürd tarixinə aid «Şərəfnamə»nin əlyazmalarından bəhs edərkən, Bidlisinin tərcümeyi-halı haqqında qısa məlumat verir. Lakin o, düzgün olmayaraq Bidlisinin anadan olması tarixini belə (1689-1748) göstərir (29, 115). Halbuki Bidlisi 1543-cü ildə anadan olmuşdur. Ölümü haqqında isə heç bir məlumat yoxdur. Ümumiyyətlə M.B. Rudenko öz əsərində qeyd olunan digər tarixləri də mənbələrdə olduğu kimi göstərməmişdir.

Sovet alimlərindən C.İbrahimov 1962-ci ildə nəşr olunan «XV əsrdə Azərbaycan ərazisində feodal dövlət» adlı əsərini yazarkən, Bidlisi «Şərəfnamə»sindən tarixi bir mənbə kimi istifadə edir və ondan müəyyən faktlar göstərir (16).

«Fars dilində Azərbaycan sözləri» əsərinin müəllifi H.Zərinəzadə həmin əsər üzərində işləyərək Bidlisi «Şərəfnamə» sindən istifadə etmişdir (38).

N.A.Xalfin 1963-cü ildə çapdan çıxan əsərində XVI əsr kürd tarixi haqqında verdiyi qısa məlumatı «Şərəfnamə»yə istinadən yazmışdır (30). O, həmin əsərində əsasən XIX əsr Kürdüstan hadisələrini qeyd etmişdir.

Ərəb müəlliflərindən Məhəmməd Rəşid əl-fil 1965-ci ildə nəşr etdirdiyi «Kürdlər elmi nöqtəyi-nəzərdən» adlı əsərində kürdlərin mənşəyi haqqında bəhs edir (122). Müəllif həmin əsərini yazarkən istifadə etdiyi ilk mənbələrdən «Şərəfnamə»ni göstərmişdir. O, eyni zamanda müasir tədqiqatçıların məlumatları əsasında kürdlərin ümumi sayı və yaşadıkları ərazi haqqında da məlumat verir.

C.Cəlil 1966-cı ildə çapdan çıxan «1880-cı il kürd üsyanı» adlı əsərində kürd xalqının keçmiş tarixi haqqında qısa məlumatı «Şərəfnamə»yə əsasən yazmışdır. Müəllif öz əsərində XIX əsrin ikinci yarısında İran və Türkiyə ərazisi tərkibinə daxil olan kürd xalqının vəziyyəti və onların üsyanları haqqında məlumat verir (14, 13).

«Qafqaz kürdləri» adlı kitabın müəllifi T.F.Aristov orta əsr kürd əmirliklərinin tarixi haqqında qısa məlumatı «Şərəfnamə»yə istinad edərək vermişdir. F.Aristovun göstərdiyi faktlar «Şərəfnamə»nin birinci cildində olduğu halda, müəllif həmin cildi (8, 8-22) «Salnamə» deyərək qeyd edir. Halbuki «Şərəfnamə»nin birinci cildi kürd xalqı və Kürdüstan tarixi haqqında zəngin məlumata malik olan tam bir tarix kitabıdır, onu yalnız illik hadisələri özündə əks etdirən ikinci cildini «Salnamə» adlandırmaq elmi-tədqiqat nöqtəyi-nəzərindən daha düzgün olardı.

Beləliklə, tədqiqat prosesində elmin müxtəlif sahələri üzrə 50-dən artıq sovet və burjuva tədqiqatçılarından Bidlisi «Şərəfnamə» sindən tarixi bir mənbə kimi istifadə etməsi məlum olmuşdur. Bunların əksəriyyəti kürd tarixi, Kürdüstan coğrafiyası, kürdlərin mənşəyi və dillərini tədqiq edən tədqiqatçılardır.

Qeyd etmək lazımdır ki, Azərbaycan, İran və Səfəvilər tarixi ilə məşğul olan bir sıra müasir tədqiqatçılar bu zəngin mənbədən daha çox istifadə etmişlər.

XV-XVI əsr kürd və Kürdüstan tarixini tədqiq edərkən, nəzəri cəlb edən mühüm məsələlərdən biri də istər Bidlisinin müasirləri və istərsə də «Şərəfnamə»dən istifadə edən sonrakı tədqiqatçıların Bidlisiyə və onun əsərinə necə münasibət məsələsindən ibarət olmuşdur.

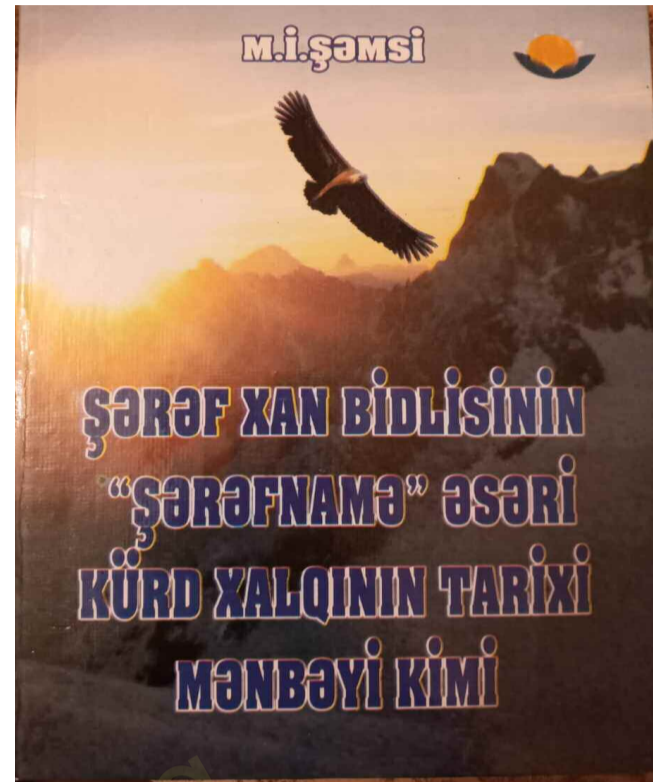
«Şərəfnamə» müəllifinin müasirlərindən olan Oruc bəy Bayat Bidlisini bir tarixçi kimi deyil, Naxçıvan hakimi Şərəf xan kimi (46, 187), «Fütuhət» əsərinin müəllifi Ə.Füməyni isə onu Tonikabon hakimi kimi göstərir (86, 21). İsgəndər Münşi də «Şərəfnamə» müəllifini I Şah Təhmasib sarayında tərbiyə və təhsil alan Bidlis Ömirzadəsi deyərək (47, 141) qeyd edir. Çünki Bidlisinin müasirləri olan Azərbaycan və İran tarixçiləri heçqətən onu I Şah Təhmasib və II Şah İsmayıl dövründə Şirvan, Tonikabon və Naxçıvan hakimi kimi tanıyırdılar.

XVII əsrin ortalarından etibarən «Şərəfnamə» müəllifi bir tarixçi kimi elm adamlarının diqqətini cəlb etdi. Buna görə də Katib Çələbi onu «müvərrix Şərəf xan» (103, 414), Övliya Çələbi isə «müvərrixi İran zəmin» (İran tarixçisi) deyərək (48, 315) qeyd edirlər.

1669-cu ildə Bidlisi «Şərəfnamə» si ilk dəfə olaraq türk dilinə tərcümə olundu. Lakin sonralar dövrün siyasi xarakteri dəyişdiyindən Osmanlı hökumətinin kürd və Kürdüstan sözünü tamamilə ləğv etmək siyasəti artdı.

Şərqi başqa tarixçiləri isə V.Velyaminov-Zernovun dediyi kimi, kürd xalqının tarixi ilə lazımi qədər maraqlanmadığına görə Şərqi «Şərəfnamə» nin nüsxələri çox az yayıldı (76, 12) və bu tarixi mənbə şərq müəllifləri tərəfindən nəinki bir kitab halında tərtib olunmadı, hətta bir zaman onun adı belə çəkilmədi.

V.Velyaminov-Zernovun yazdığına görə ingilis şərqşünası C.Malkolm «Şərəfnamə»nin bir nüsxəsinə malik olan ilk avropalı imiş. Lakin o da «Şərəfnamə»nin nəşri haqqında təşəbbüs göstərməmişdir. Əvvəldə qeyd

edildiyi kimi «Şərəfnamə» və onun müəllifini dünyaya tanıtdıran əsasən rus şərqşünasları olmuşdur.

V.Velyaminov-Zernov yazırdı ki, 1826-cı ildən etibarən Avropada Şərəf xanın əsəri ziyalı adamların nəzərində öz qiymətini tapdı (76, 14).

XX əsrin sonunda «Şərəfnamə» bir neçə (fars, türk, kürd, fransız və s.) dillərdə tədqiqatçıların istifadəsinə verildi. Kürd tarixi, coğrafiyası və kürd dilini tədqiq edən Avropa şərqşünasları Şərqi bu gözəl tarixi mənbəyini əsas tədqiqat obyektinə çevirdilər. Lakin o zaman «Şərəfnamə» Şərqi hələ də istifadəsiz qalmışdı. Yalnız XX əsrin əvvəllərindən İran və ərəb müəllifləri ən əvvəl milliyyətçə kürd olan bir sıra müəlliflər dövrün siyasi tələbinə uyğun olaraq «Şərəfnamə»dən istifadə etməyə başladılar.

Qeyd etmək lazımdır ki, müasir türk müəlliflərinin əsərlərində əsasən «Şərəfnamə» və onun müəllifinin adına təsadüf olunmamışdır. Bidlisi «Şərəfnamə» sindən demək olar ki, sovet hakimiyyəti dövründə daha çox istifadə edilmişdir.

«Şərəfnamə» də istifadə edən sovet alimləri burjuva tarixçilərindən fərqli olaraq, «Şərəfnamə» və onun müəllifi haqqında öz fikir və mülahizələrini yığcam şəkildə olsa da qeyd ediblər. Onlar eyni zamanda «Şərəfnamə» müəllifinin milli mənsubiyyətini və hansı xalqın tarixçisi olduğunu göstərməklə, kürd xalqının tarixən ayrıca bir xalq olması məsələsinə müdafiə edirlər. İran tarixçilərindən R.Yasəmi də Bidlisini kürd alimi deyərək qeyd edir (69, 135). Başqa İran müəllifləri isə bu barədə heç danışmırlar.

İ.P.Petruşevski göstərir ki: «Şərəf xan Azərbaycanı yaxşı tanıdığı üçün onu İran tarixçisi sırasına daxil etmək olar» (25, 303). Halbuki İran müəlliflərindən Əbdüləziz Cavahir Kələm özünün «Kitabxaneyi ümumi maarif» adlı əsərində müxtəlif elmlərlə məşğul olan bir sıra İran tarixçiləri, o cümlədən Bidlisinin müasirləri haqqında məlumat verdiyi halda, nə Bidlisi və nə də əsəri haqqında bəhs etmir (90).

Müasir İran tarixçisi Abdulla Razi «Tarix müfəssəl İran» adlı əsərində Səfəvilər dövrünün bir sıra tarixi əsərlərindən: «Həbib-əs-Siyər», «Təhfeyi Sami», «Əhsən ət-təvarix» və s. bəhs etdiyi halda, «Şərəfnamə» haqqında heç bir fikir söyləməmişdir (92, 444).

Beləliklə, bu göstərilən faktlara istinad edərək, İran tarixçiləri tərəfindən İran tarixçisi kimi qeyd edilməyən və milliyyətçə kürd olub, əsasən öz xalqının tarixini yazan Şərəf xan Bidlisinin XVI əsrin yeganə kürd tarixçisi hesab etmək, həm elmi və həm də məntiqi nöqtəyi-nəzərdən daha doğru olardı.

Xaylaz Reşîd

ÇEV BELEKA MIN KEWÊ.

Kew hêlîna min firî çû
Were êdî nede dû
Nayê ber pencera te
Nakeve ew qeviza te.
Firî çû firî hewa
Ji te bir xewê şeva
Dilê te de bûye xem
Lê tune ye tu melhem.
Xalî kiryê wê hêlîn
Xas kewoka te narîn
Xas xatûna kurmançî
Kûvî bûye ji war û cî.
Baharê bêndê derbazbin
Çavê te ye tim rê bin

Tê bêjî ey miqeder
Evîna kul bû û keder.

LI TE DIGERİYAM...

Evîntiyê de bûme hesin, bûme pola, dîsa
Ji cî neleqiyam
Nebûme gul, nebûm kulîlk, li ber evîntiyê
Ne heliyam
Canik nîbûm, nazik nîbûm, ber vê êşê
Ne giriyam
Lê hey carina û dizî ve, dil de, ez te
Digeriyam...

KÊ ŞENGALÊ JIBÎR BÎNE ?

Gêrîla û pêşmerge birane
Çûne şerê hovane
Hov girtine anîne
Li meydanê danîne
Gelo, kê Şengalê jibîr bîne ?...

SILAVEK JI DIL.

Min silavek ji te kir
Silaveke pir bi dil
Te silavam hilneda
Kirime nav êgir de.
Bûm e dendika jehrê
Min jibîrkir sozê berê
Bûm zerîya nes û har
Min çiya banî anî xwar.
Bê ka çî bû ew silav
Ku hinavem kir alav

Rondik ji çeva rijyan
Xewê şeva min reviyam.
Hêsirê min bûn e lewî
Bûm e êtîm û sêwî
Mam bê guman bê hevî
Ketime çola bûm rêwî.
Ka bê çî bû ew silav
Şewitandim wek alav
Hêsir çavê min pekand
Xewê şeva min revand.
Bê ka çî bû ew silav,

ÎRO ROJBÛYÎNA TE YE BIÇÛKA DAYÎKA MIN.

Rojbûyîna te, wek roja îro baş tê bîra min
Xwezîl hingê cahal û bedew bû dayîka min
Û li nav malê de dihât şîrin dengê bavê min
Li dora tebûn, sax û silamet xûşk û birê min.
Sal hatin û çûn, çûn buhurîn mîna pêlê avê
Me tîr nedît hezkirin, garmayî ji maqûl bavê
Feleka xayîn em xapandin û em sêwî hiştin
Li çavê dayîka me de, hevî û guman kuştin.
Bi zor û pir zehmet, dayîkê em mezin dikirin
Miqederê dîsa û dîsa em ji dayîkê dûr dibirin
Dihatin xwezgîniyê bi qeyde û qanûnê dîne me
Dibûne mêvan, wê xwesî, xezûr, fî û tîzê me.
Û salê carekê, diçirandin kulîlkê li hewşê de
Ji mala bavê me, berê me didane xerîvîyê de
Dayîka me tenê dima di navbera çar dîwara de
Lê, diya me maye, û dijî dilê me pênc xûşka de.

ESKERÊ BOYİK...

Ji rûpela wêja ye sovyêta berê
Helbestek ji rojê buhurî
Xwezî
Xwezî, xwezî li çiya bûma,
Dûrî ten û nice evda,
Cînarê mij-ewra bûma
Xilaz ji van kul û derda.
Konê min nav zinar-qeya
Geliyê kûr da, devê cewê,
Paşla mîrga kewz e-şîn da
Biketama xewn û xewê.
Avên lez ra min xeberda,
Amintiya xwe bida çil-çiya,
Bêrîvana kaw e, kubar
Bihata û edî neçûya.
Evîna weke ava kanyê,
Bikişiya delal, zela û xweş,
Çîroka emir tevin daxista
Hewasê ra çîl û qerqas.
Bîrakira qelpî-qûlpî
Û dexesya evdaye kîn,
Bi berfa çiyê melhemkîra
Dilê xweyî tije birîn.
Azad bûma, bêxem bûma,
Bêmal, bêol û bê netew,
Tunebûna dor-berê min
Ev cudatya dîn û netew.
Ax, xwezî ez li çiya bûma
Dûrî delk û fenê evda,
Cînarê mij-ewra bûma
Xilaz ji van êş û derda.

Dilşa
Yûsûf**Roja Heşrê**

Di roja heşrê de
Sê qîzên kurd
ji Dêrsim.. ji Enfal..
û ji Şengal..
pêxwas.. porbij.. tî..
birçî..
bi saw.. û matmayî..
ji cerg û qîzaniya wan
xwîn dilop dilop di herikî
Li ber dergehê xwedê ..
pêkve rawestan.

***

Qîza Dêrsimî..
bi girî.. bi hewar.. got:
xwedêyo.. zarokên te ..
nûnerên te li ser xakê..
hilgirên ala te
neviyên xîlafeta Osmanî
bi navê te.. min talankirin..
min ji şeref û
namûsa min bēparkirin.
Zarokên te..
zarokên min..
bi serê singoyên tivingan vekirin.
Hîna jî ez gējim
ji bihna xwîna
dê.. û bavan
mam û biran
li kêleka min
di nav xwîna
xwe de vedigevizyan..
Îjar ev heşra bo çiyê?
Em yên kurd ji mējde heşir bûne

gelek ji mējde.

***

Qîza Enfal jî xwe negirt
hawarkir û gazikir..
û got: ewe heman çîroka min e.
Bi bîra min tê,
gelek ji mējde em heşir bûn,
dema zarokên te
hilgirên ala (Allah û ekber)
ji biyabanan hatin
û hemû kesên min
enfalkirin..
û min bi talan birin.. firoştin ..
Hîna jî ez wenda me..
li wê tarîkstana biyabanan
û hîna bîna kîmyebaranê
ji devê min tê.

***

Qîza Şengal jî
bi kirasekî sipî..
bi çavên xweyî şîn
bi mistek ji agirê Laleşîa pîroz
bê deng.. matmayî
li ber dergehê xwedê rawestabû..
belê hemî endamên
laşê wê bibûn ziman
pêkve hewar dikirin ..
di gotin:
ey xwedê ..
ez jî di rojek ronak de
li ber cavê hemî cihan
hatim talankirin..
her li jêr alayek reş ..
û li jêr navê te..
(La Îlaha İlla Allah) de
hatim sebîkîrin..
hatim serbirîn..
Hîna jî min di nav
malzaroka xwe de
tûvê heramê sedan
zilamên serbirî girtiyê.

Agirê Laleş vemiriye..
û çiyayê Şengal jî
xwe bi termê sedan
zarokên min xemilandiye
Îjar ez nizamim hey xwedê..
eve heşre?
yan heşra bê dawî
li Şengala minî sebîkrî..
û serbirî niştiye.

Cizbeya Evîne

Ji mējde
dêrdê te dîkêşim
çawa şev
dêrdê qeflên tariyê
dikşîne
çawa roj
di bin bazkên xwe de
dêrdê hêwirandina
perçemokê dikşîne
çawa jinek
her serê heyvê
dêrdê rijandina
xwîna mirî dikşîne.

Tu bi sanciyana re tê
wekî sehmasiyekî
qîlên xwe
li komerîşka
stêrkên min didî
wan yeko yeko
dadiqurtîniyê
çima tu yê bibî
pîjê ber diranê
maceryên min
û leylana min î
bi çolan şuştî
biçikîniyê.

Kembera li ser newqa min dibirre
ji evîne badayî ye
êdî te nakim kilçiv

min çavê xwe
ji kildanê ezmûnê
kildaye
Keştiya min î
bi ber bayê arezûyên te diket
û bi ser kelexê xwe de
li ber peravên te
hildiweşî
niha di zerya xwesteka min de
avjenî dike

Eger tu dixwazî werî
werî..
lê kum û kolozê xwe dîne
cîhana min bê dergehe
ban û zemîne xwe nîne
ji bo tu bibe berdilkê min
ji tac û eywan
şûr û mertal re
cih nîne.

Ne wek aviyekî
xwe bavêjî nav
keriya min
ne wek xwînyekî
xwe bavêjî bextê min
û ne wek zarokan
xwe bavêjî kirasê min
di ferhenga evîne de
cih ji lavan re nîne

Ji bo em bi hev re
stêrkên bi hejmêrin
bikin ristîk
diyârî ji xwedawenda
evîne re
divê em bibin
tayê wê yî ji eşqê ristî
û di cizbeya evîne de
li ber dergehê
perestgeha wê
bi dilovanî serî dînin.

Qalib
Hesenoglu**Oğul**

Babamin dilinden.

Kendimi dolanan silinmez yolu,
Qaranlıq gecede itirdim oğul.
Bir onu biliram kentden cixanda,
Ağaran daşından öpürdüm oğul.
Olmaz belê sitem, zülüm yanirdi,
Kendimdên üzülen elim yanirdi.
Her bulaq görende dil yanirdi,
Diz çöküb doyunca içirdim oğul.
Almışdım çiyimê dardî, qami mên,
Oldum bir ömürün baxti kami mên.
O gün de köçeri quşlar kimi mên,
Vetenden, vetene köçürdüm oğul.
Dağlar anlayirdi könümün halın,
Külak sığallardi, saçımın çalın.
Keçilmaz yollarla ayağı yalın,
Tənha bülbül kimi ötürdüm oğul.
Vüqarlı dağımı Laçında qoydum,
Bağcamı, bağımı Laçında qoydum.
Bütun varlığını Laçında qoydum,
Quruca canımı getirdim oğul..!

Kimi

Tut bu yolun ellerinden,
Get ömrün bitene kimi.
Keçmişin boylanıb, baxa,
Sen gözden itene kimi.
Six gözünün naminî six,
Silkelenib yükünü yix.
Gel bu çemende yoxa cix,
Bülbüller ötene kimi.
Ham düzünü dağımı get,
Ne solunu, sağını get.
Tut bu yolun ağını get,
Murada yetene kimi.

BÊWAR
BARÎ TEYFÛRÎ
bewar@inbox.ru**EZ-EZ**

Heya ku hebin xwefiroş, xaîn,
Heya ku dijî hev kurd dîkin jîn,
Heya ku didome bê fehmî û kîn,
Emê jî bijî bi keder, XEMGÎN.

HEYA KU EZ-EZ YEKSER NEBIN YEK,
EM RIZGAR NABIN JI ZULMA FELEK...
2013.

Ê N K U

Bimeşin bê mafno dijî nezanan,
Bese hemberî hev bûn ceşş cerdevan.
Tev li meşêbin ya meye meydan,
Bi navekî paqij pêwîste jîyan.

Em ku radibin diderze bedkar,
Derfetê nedin ku we bikin hevkar.
Nexapin gotinên barbar, oldaran,
Rêya me azadî herin serhildan.

Heya kurd hevdura nekin muqatîyê,
Tu kes jî ji mera nake dostanîyê.
Heya kurd hevdura nekin biratîyê,
Nagêhjin, nabînin tu wext azadîyê...

Konê
Reş**Stranek Xurfanî
ji bo Şingalê**

Hêêêêêê
Ha wer wer, ha wer wer..
Ha wer wer, ha wer wer..

Ha wer wer Şingalê!
Sorkulîlka hinarê
Îro Şingal rizgare
Ala bi rok li dare

Pêşmergeyên qehreman
Diparêzin bi rih û can
Ha wer wer, ha wer wer..
Hêêêêêê
Ha wer wer, ha wer wer..
Ha wer were Şingalê!
Bi şeng û peng û alê

Şingala Kurdên resen
Rizgarbûyê vê salê
Bigerîne dilanê
Li qadû hol û malê

Xewna bav û kalan bû
Va îro hat fesalê
Ha wer wer, ha wer wer..
Hêêêêêê..

Ha wer wer Barzanî!
Serokê Kurdistanî
Ha wer wer pêşmerge
Xweş parêzerên derge

Ha wer were Kurdistan
Welatê bav û kalan
Bijî bijî Kurdistan
Bijî Mesûdê Barzan.
Ha wer wer, ha wer wer..

Qamişlo 12.11.2015

Jîyan û bi serhata azadîkarê gelê kurd Gêneral Mistefa Barzanî

(despêk hejmara 495-a)

Sala 1919-an Mistefa Barzanî li ser biryara birayê xwe Şêx Ehmedê Barzanî dema ku xortekî 19 salî bu weke fermanarekî şervan û şareza, bi hêza xwe wê ji bo hevkarîya xebatkarên şoreşa Şêx mehmudê Berzinçî xwe gêhand herema Silêmaniyê. Hêza wî bû du qoli ku halîkarî ji qolla Pîyaw û koma din ji navçeya Balek de derbas bun. Ew herçend di rê de rastî şerê bi eşretên hevkarên inglîzan re rast hatin jî, lê bi fidakarîyê mezî û şehîtbuna çend şervanên Kurd wan xwe gêhandin herema Silêmaniyê. Mixabin berî ku ew bigêhin wê derê şoreşa Şêx Mehmede Berzençî ji bi dilî ji Kurdistanê hat dur xistin. Mistefa Barzanî bi ve kiryara xwe da îspatkirin ku pêvîsta her kes bi şevyek netewî nêzî pirsgireka gelê xwe bibe.

Kurdistanê (Mihabad 1946) de jî Melle Mistefa Barzanî sinorên destçerîkî bi fermî nasnekirin û xwe gêhand paytexta komara bajarê Mihabadê. Ev nîşanek ji bo selmandine ve

Lê şerê herî mezin ku nemir Mistefa Barzanî hertim di jiyana xwe de bi serbilindî û şanazî behs

rêbaratiya şoreşa Kurdan dihat hesibandin, bi giranî hat bombabarankirin û her çend

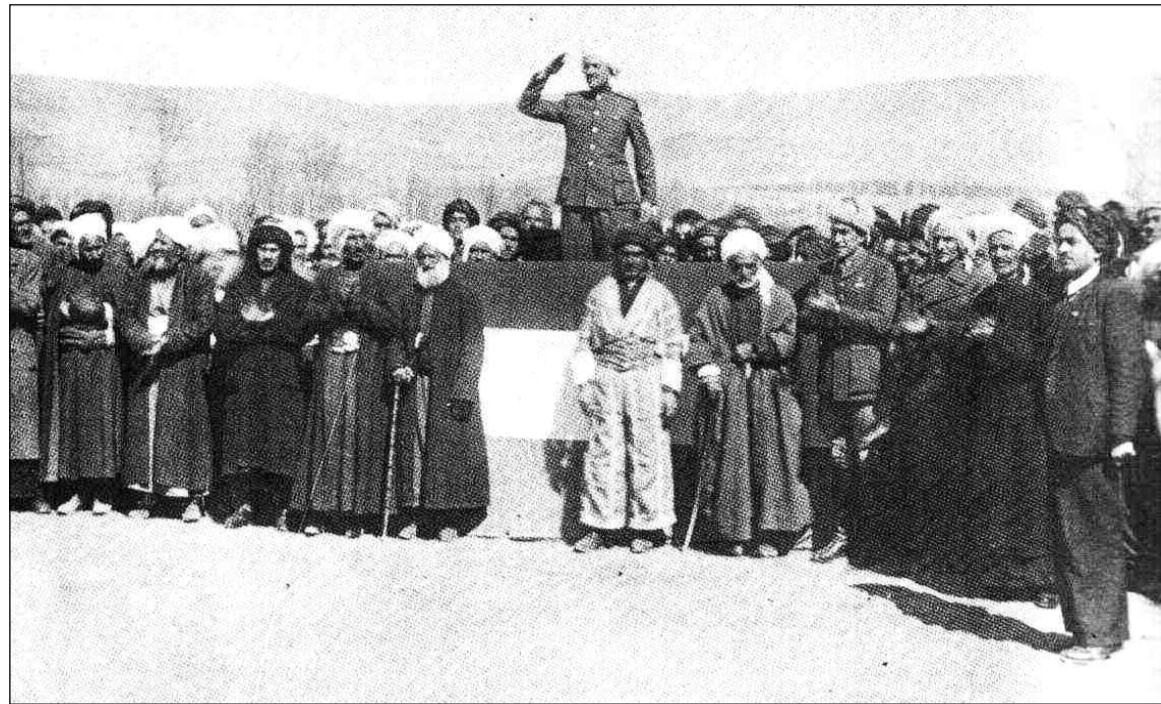
tanê dijîn. Kesên ku li ser erdnîgarîyê bedew û rêngin jîyanê derbas bikin, zu bi zu nikarin fêrî

partîya Hîwa, Mistefa Barzanî piştî 10 salan derbiderî û jîyana hêsiyê ya di destê karbi destên dewleta Îraqê de, ji bajarê Silêmaniyê bajarê Sînoyê li Rojhilatê Kurdistanê kirin. Di wan mercên nazî û xofek mezî xiste dilê karbidestên herdu dewletan her yekî bi qasî 50.000 dînanan ji bo kuştin an ji anina serê Barzanî dan diyarkirin. Xuyaye ku ev hejmêra bilinda diravê ku ji bo serê Barzanî hatibu diyarkirin, giringîya xebat û bizava Kurdan ya di bin serokatîye Berzanî di wê demê de dide eşkere kirin.

Bi hezaran sal e ku kurd bona azadîyê şer tike

Lê Mistefa Barzanî piştî jîyana rewşa wan salên ku li durî Kurdistanê û di bin çavderîya berpîrsîyarên dewleta Îraqê de derbas kiribû, vê carê bi hurbunî xebitî ku hêzek leşkerî ya rêkubêk li dora xwe bicivîne. Ji bona wê jî di 28.07 Julaya sala 1943-an de bi awayekî nihînî ji rojhilatê Kurdistanê vegeçî cihwarê bav û kalên xwe Barzan û di demek kurd de karê zêdetir ji du hezar (2000) pêşmerge û şervanên mîrxas li dora xwe kombike. Bi vî rengî Mistefa Barzanî serhildana xwe ya duduyan di Julaya sala 1943-an de da destpêkirin û şoreşa Barzan ya duyemîn ji heya bihara sala 1945-an berdawam bu. Di vê serhildanê da ji Kurdan li hemberî hêzên dewleta Îraqê gelek serkeftin bi dest xistin.

Di çaxê şoreşa Barzan ya duyemîn de ji 2-ê Oktobra sala 1943-an heya 10-ê Novambra sala 1943-an diwartirin şerên bixwîn

li şer kirîye, şerê bi navê (Dole Vajî an ji Dola Vajîya yê ku di rojên 3 û 4-ê 02). Şubatê sala 1931-an de li Dola Vajîya li hemberî artêşa dewleta Îraqê qewimî.

Barzanîyan bi mîranî berxwedan kirin û di destpêkê de hinek serkeftin bi dest xistin lê nikarin li hemberî hêza pîrcek û cebîlxanê û firokên şer yê İngîlîzan, li berxwebidin. Piştî we buyerê Şêx Ehmed û malbatên Barzanîyan neçar man di havîna sala 1932-an de derbasî bakure Kurdistanê bibin.

Lê bihara sala 1933-an dewleta Tirkîyê Şêx Ehmedê Barzanî ku wê demê rêberê siyasî û olîyê hereketê bû, bi çend şervanên wî jî Tirkîyê teslimî dewleta Îraqê kirin. Ji vê tarîxê û pêde di dîroka serhildana Barzanîyan de rûpelê durketin û derbiderîyê vedibe û jîyanek tîjî eş û buyer di nava Kurdên başûrê Kurdistanê de dest bêdike. Dema ku Mistefa Barzanî ev bêbextîya dewleta Tirkîyê dît, ji wir ber bi çiyayên Kurdistanê çu û xwe teslimî dewlta Îraqê nekir. Lê li ser daxwaza Şêx Ehmed, Mistefa Barzanî jî xwe gihand cem birayê xwe (Şêx Ehmed) yê ku di girtîgeha bajarê Musilê de bu. Mistefa Barzanî herçend dizanî ku jîyanek tal û nexweş li benda wî ye lê ji ber tewazî û qanûnên malbatî, bi kêfxweşî jîyana girdîgehê ji xwe re hilbijart.

Sala 1932-an di çaxê jîyana hêsiyê û dilketîda Barzanîyan de, dewleta Îraqê bi rênmûniya axayên xwe yê Brîtanî Şêx Ehmed, Mistefa Barzanî û malbatên Barzanîyan berê şandin bajarê Musilê û piştî jib bo Nasiryê, Kifri û Pirde (Alton Kopri) û di dawîyê de ji bo Silêmaniyê sirgun kirin.

Di dawîya bihara sala 1936-an Mistefa Barzanî jî bo gotubêjên diplomatîk bo bajarê Musilê hat vexwîndin, lê berpîrsîyarên dewleta Îraqê li wur Barzanî girtin û bi kiryareke durî exlake mirovanatîyê walîyê Musilê ye wê çaxê xwest ku bi dayîna jehrê, wi ji holê rake, lê Mistefa Barzanî piştî du hefteyan ku ketibu hale bêhîşyê, ji mirinê rizgar bu.

axa hav û kalên xwe Kurdis-

rastîya dîrokî bu ku di navbera Kurdan de hevgerînek bihêz pêkhatîbu. Lê mixabin merc û rewşa siyasîya cîhanê, dîroka Kurdan ber bi rêyek din ya berovajî berjewendîyên Kurdan ajot.

Yekemîn serhildan û şoreşa Barzanî di roja 9-e Sibata sala 1931-an (09.02.1931) de bi beşdarbuna 80-ê şervanên Kurd di bin serokatîya Mistefa Barzanî de di şerekî bi navê (Berqê Begê) li diji artêşa Îraqê destbêkir. Di vî şerê ku piştî di domandina qedera siyasîya Kurdên başûrê Kurdistanê de rolekî girîng lîst, hêzên artêşa Îraqê bi giranî li hemberî şervanên kurd şikestê xwarin û xisarek canî û maddî ya zêde bi dewlta Îraqê ket. Li hemberî şehîdbuna 5 pêşmergeyên Kurd û birindarbuna hejmerek kêma ya şervanên kurd, artêşa dewleta Îraqê 126 kuştî û bi sedan birindar li pey xwe hîştibun.

Ev tê wê wateyê ku di çaxê serhildana sala 1931 û 1932-an de êdî tiwan û hêza Mistefa Barzanî wek rêberê şareza li hemberî hêza dîjîmin bi temamî hatibu eşkere kirin.

Di şere Dola Vajîya de Mistefa Barzanî yê 28 salî bi wan şarezîyên ku li ser taktîkên şerê partizanî hebun, karî bi hewkarîya şervanên xwe 235 esker û fermanarên artêşa dewleta Îraqê bikujin û bi sedan kes jî hêzên dewletê ji di vî şerî de birindar bun. Ev di helakî da bu ku ji şervanên Barzanî tene 12 kes hatibun şehîd kirin. Di vî şerî da jî ber wan hêriş û berwanîyan ku li gor zanist û taktîkên şerê bînumune bun, stêrka şansê Mistefa Barzanî wek rêber û serleşkerê kû jê hatî roj bi roj geştir bu û wî karî di nava Kurdên hemu Kurdistanê mezîna da hêzek menewî ya bilind biafirîne. Bona wî vî şerî ne tenê di nava Kurdan de belkî di nava medya dewletên cîran û cîhanî de ji dengekî bilind veda. Ji bona bêtir nasandina van calakîyên dîrokî li ser hereketên Barzanî pêwîştîyêk girîng bi lêkolînên akadêmîk û zanistî heye.

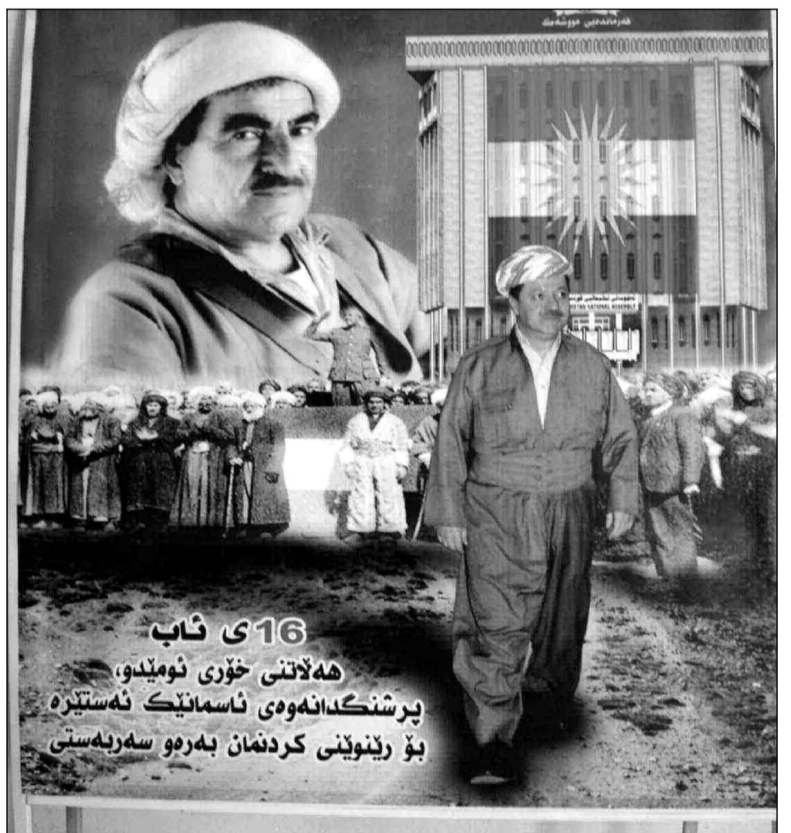
Bihara sala 1932-an artêşa Îraqê bi hevkarî û piştgirîya hêza esmanî û leşkerîya dewleta kedxara Brîtanîya, hêrişek giran bir ser herêma Barzan. Gundê Barzan ku wek navendeke

jîyana durî coxrafiya Kurdistanê jî bibin. Bi wateyek din jîyana durî çîya û newelên Kurdistanê jî bo Kurdan pîr nexweş e û malbatên wan yê ji Kurdistanê hatin durxistin, li benda derfetek bicuk bun vegerin welatên xwe Kurdistanê.

Şerê cîhanê yê duyemîn Pîrsîgireka Kurd u Doza Mistefa Barzanî:

Şerê cîhanê yê duyemîn derfetek girîng ji liv û xebata siyasîya kurdên başûr û rojhilatê Kurdistanê re afirand ku di warê ramyarê (polîtîk) de ji bo netewa xwe karekî bikin.

Sala 1943-an partiya Hîwa bi serokatîya nemir Refîq Hilmî xebatek nihînî û bi dîsplîn di bajarên Îraq û Kurdistanê de didan meşandin. Berpîrsîyarên

partîya Hîwa ji bo berfîhkirina kar û xebata xwe ya siyasî û leşkerî ku bikaribun ji hêza serleşkerê şareza mîna Mistefa Barzanî û şervanên wî mifayê wergirin di 12.07 Ji sala 1943-an de orqanîzasyona nihîniya endam û sernatên

di navbera hêzên Kurd û hêzên dewleta Îraqê de qewimîn ku di tevaya şerên çêbuyî de rejîma Îraqê rastî xisarek mezîna maddî û mrovî bu û bi hezaran leşkeran wan canê xwe ji dest dan.

(Dûmahî hejmara 497-a)

Kürd xalqının qəhrəman oğlu Molla Mustafa Barzani

idi. Barzaniyə General Kəbirinin xüsusi hörməti var idi. Biz nə lazım idisə-sursat, ərzaq, geyim Molla Mustafa Barzani hissələrinə çatdırırdıq. O vaxtlar Milli Azadlıq Hərəkatına pis münasibət var idi. Həmişə çalışırdılar ki, bizim Milli Azadlıq Hərəkatını şah əli ilə ləğv etsinlər. Buna da müəyyən dərəcədə müvəffəq olurdular. Lakin Molla Mustafa Barzani təslim olmadı. Yəni öz hissələri ilə Mahabad tərəfə, Pişnəbiyə cəkildi və orada şah qoşunları ilə vuruşdu. Şah ordusunun Sərhəng Əşrəfi var idi. Onun şahla əlaqəsi yaradıldı və Molla Mustafa Barzaniyə silahı yerə qoymağı təklif etdilər və cavabında Barzani dedi ki, biz silahı yerə qoymayacağıq. Molla Mustafa özünün peşmərqələri ilə bir il müqavimət göstərdi və bu zaman Molla Mustafa Barzani Tehrana sifariş elədi ki, bizim müəyyən tələblərimizi yerinə yetirənsəniz biz qayıdacağıq İraqa. Şah onların tələblərini yerinə yetirdi, bir qədər silah-sursat verdi və dedi ki, gedin İraqa.

na və Milli Azadlıq Hərəkatında iştirakına görə mənə çox müsbət təsir bağışladı. Öz xalqımı çox istəyirdi və bir komandir kimi öz fədailərinə həmişə hörmət bəsləyirdi.

- **Molla Mustafa Barzani Azərbaycanın niyə sürgün olundu Orta Asiyaya, bu haqda nə deyə bilərsiniz?**

- Milli Azadlıq Hərəkatının liderinə qarşı burada təziqlər, qarşındurmalar var idi. Və Molla Mustafa Barzani belə adamlara qarşı olduğu üçün onu və fədailərini Özbəkistana sürgün etdilər. O, çox həssas adam idi. Azərbaycanda olan repressiyalara qarşı çıxırdı. O da, o vaxtkı bəzi hökumət dairələrinin xoşuna gəlmirdi. Və o gördü ki, burada yaşamaq ona çətin olacaq. Ona görə də onları Daşkəndə sürgün etdilər. Və sonra Xruşov hakimiyyətə gələndən sonra getdi Moskva, Belarus vəqzalıının yanında ona imarət verdilər. Və o, öz fədailəri ilə birlikdə orada yaşayırdı. Və onun ətrafında da yaxşı zabitlər var

ölümə gedirdi.

Hacı müəllim, özünüz bilirsiniz uzun müddət istər kral olsun, istər faşist Səddam Hüseyin olsun, orada yaşayan xalqlara heç bir mənəvi və mədəni haq verməmişdilər. Bildiyiniz kimi mən bu yaxınlarda 2 aya qədər İraqda oldum. Və orada bir sıra az saylı xalqların nümayəndələri ilə görüşürəm, o cümlədən türkman partiya rəhbərləri ilə. Və 1991 - ci ildən bu xalqların birliyi nəticəsində Məsud Barzani və Cəlal Təlabaninin rəhbərliyi ilə Kürdüstan hökuməti yarandı. Və orada yaşayan bütün azsaylı xalqlara mədəni muxtariyyət verilməmişdir, o cümlədən türkman qardaşlarımıza. Onların 17 - yə qədər orta məktəbi 15 - ə qədər siyasi partiyası, 10 - a qədər Mədəniyyət Mərkəzi təşkil olunmuşdur. Və Kürdüstan hökuməti hər partiyaya ayda 10 min dollar yardım edir. Bu quruluş haqqında nə deyə bilərsiniz?

Bu quruluş haqqında onu

sinlər. Mən onları təbrik edirəm və uğurlar arzulayıram.

Əgər bu gün Kürdüstan hökuməti Hacı müəllimi və ziyahlarımızı Kürdüstana dəvət etsələr, dəvəti qəbul edərsinizmi?

- Mən gedəcəm ona görə ki, Məsud Barzaninin atasına xüsusi hörmətim olub. Onun dəvətini böyük məmnuniyyətlə qəbul edərəm.

Bu gün siz çıxışınızla Məsud Barzani cənablarına və Cəlal Təlabani cənablarına və İraq xalqına nə demək istərdiniz?

- Mən arzu edirəm ki, İraqda xarici qüvvələrin müdaxiləsi kəsilsin, qoysunlar ki, İraq xalqı özləri öz müqəddəratlarını həll etsinlər.

Mən Kürdüstan televiziya və radiosu ilə dəfələrlə 1905 - ci ildən ta günümüzə qədər ermənilərin başımıza açdığı bəlalardan söz açmışam.

Mən istərdim ki, Kürdüstan və Azərbaycan hökumətləri arasında dostluq əlaqəsi yaradılın. Bu gün Ərbildə bir çox ölkələrin

HEÇ KƏS KÜRD VƏ AZƏRBAYCAN XALQLARININ BİRLİYİNİ POZA BİLMƏZ!

Hacı müəllim, mən istərdim sizi oxucular tanışın, Hacı müəllim kimdir, bu haqda oxuculara məlumat verərdiniz?

Mən xalq fədaisi kimi 1945-46 - cı illərdə Marağa vilayətində milli azadlıq hərəkatının iştirakçısı idim. Marağa vilayətində bu milli azadlıq hərəkatına rəhbərlik edən general Kəbiri, altı min fədai ilə cənubi Azərbaycanda cənub və cənubi qərb bölgələrində şah rejiminə qarşı vuruşmada iştirak etmişdim. Və o cümlədən də general Kəbirinin köməkçisi idim.

Hacı müəllim, həyatın hansı dalğaları sizi Şimali Azərbaycana gətirib çıxartdı və siz Bakıya necə düşmüsünüz?

Mən 1947 - ci ildə bilavasitə həpsxanadan ailəmlə birlikdə sürgün olundum İran Kürdüstanının Loristan vilayətinin Xürəmad şəhərinə. Sonradan Xürəmadada mübarizəni davam etdirdik, şahlıq rejiminə qarşı. 1954 - cü ilin avqust ayında İran şahı "Xızıta" təşkil elədi, Amerika imperalizmi ilə birlikdə. General Zahidi iş başına gəldi, başladılar repressiyaya. Hər yerdə mütərəqqi adamları həps edirdilər. Mən də o dövrdə Sovetlər birliyinə pənah gətirdim öz ailəmlə birlikdə.

Hacı müəllim, sizin öləniz Molla Mustafa Barzani ilə görüşünüz necə və hansı şəraitdə olub?

Molla Mustafa Barzanini mən cənubi Azərbaycanda Təbriz şəhərində tanıdım. Pişnəbinin göstərişi ilə gene-

ral Kəbiri onun təchizatını təşkil etmək və maddi köməklik göstərişi vermişdi. Bu zaman Mustafa Barzani ilə Təbrizə bir getdik. General ilə birlikdə onun peşmərqələrinə təchiz etmək üçün milli hökumətin göstərişini nəzərinə çatdırdıq və biz getdik Bokana. Saray kəndi Molla Mustafanın qərarı idi. Şahın ordularından Saqqız, Banənin dağlıq hissəsinə və Kürdüstana hücumlarının qarşısını alırdıq. Orada biz Molla Mustafanın tələblərini, müəyyən xahişlərini yazırdıq və Molla Mustafa Barzaninin peşmərqələrinə təchizat yardımını edirdik. Və bununla da biz bir il ərzində Molla Mustafa Barzani ilə təmasda olmuşduq. O zaman Barzanin bölğəsinin Təğiyabad kəndində yaşayan ermənilər köçüb getdilər Ermənistana. Onların kəndinin ixtiyarını verdilər Barzaninin hissələrinə. Onlar o kəndə yerləşdilər. Və bir hissəsinə də Molla Mustafa Barzaninin xahişi ilə Surquz Üşnəbi tərəfə apardılar hansı ki, kürdlərlə azərbaycanlılar orda bərabər yaşayırdılar. Ancaq Tehran qoşunları fitnə-fəsadlarla, müəyyən hücumlar təşkil edirdi və onun hissələri də bu hücumların qarşısını almaqla bizə köməklik edirdi və Molla Mustafa Barzanini mən şəxsən bir yaxşı milli azadlıq hərəkatının rəhbəri kimi və xalqı istəyən bir lider kimi tanıyaraq ona böyük hörmətim var idi. O, həmişə öz fədailərinə, öz ətrafında olan peşmərqələrə öz ailəsi, balaları kimi qayğı göstərirdi. Elə qayğı biz tərəfdə yox

Molla Mustafa Barzani və bizim fədailərdən də bir qismi onların tərkibində, kapitan Səfəri Qəhrəmani ilə birlikdə İraqa getdi və o vaxtlar baş nazir olan Nuri Səidin göstərişi ilə, yenə də kürd xalqına qarşı təzyiqlərə başladılar və onlar yenidən keçirlər Türkiyəyə. Orada da müqavimətə rast gəlirlər və keçirlər Şahıtaxta, Naxçıvana. Sonra da Sovet hökuməti onları Ağdam, Qubadlı, Ləcəm ərazisinə yerləşdirir və silahlarını alırlar. Bundan sonra da onların mühacirət dövrü başlayır. Müəyyən qüvvələr var idi ki, Molla Mustafa Barzaniyə bir lider kimi hörmət etmək əvəzinə bəzi çatışmayan cəhətlərlə üzleşdirdilər. Molla Mustafa Barzani sonra Xruşov hakimiyyətə gələndən sonra və İraqda 1958 - ci ildə Əbdül Kərim Qasiminin İncilabı olan dövrdə Nuri cəzalanır və Molla Mustafa Barzaniyə yenidən qayırdı İraqa öz ailəsi və fədailəri ilə. Yenidən mübarizə aparırlar. Məmməd Arif hakimiyyət başına gəlir, yenə repressiya başlayır kürdlərə, türkmanlara qarşı. Yenə Molla Mustafa Barzani təzədən nə iş İrana keçir və Kərkəkdə fədailəri ilə müəyyən müddət yaşayır. Bu dövrdə Molla Mustafa Barzani xəstələnir və müalicəyə, Amerika gedir və mühacirətdə olarkən dünyasını dəyişir.

Hacı müəllim, Molla Mustafa Barzani xarakterinizi necə xarakterizə edərdiniz?

- Çox yaxşı. Yaxşı adam idi. Öz fədailərinə, öz xalqı-

idi.

Mir Həci, Əziz Mahmud və bir çox bacarıqlı peşmərqə rəhbərlər idilər. Və ona görə də tale onun da həyatında müəyyən mənfi rollar oynadı.

Məhəmməd Qazi hərəkatında Barzaninin rolu barədə nə deyə bilərsiniz?

Məhəmməd Qazi hərəkatında Barzaninin onunla münasibətləri pis deyildi. O, Azərbaycanın Kürdüstanla qərb cəbhəsini şah qoşunlarının hücumlarından qoruyurdu. Saqqız Banə və Saray onun qərarı idi. Mən orda gördüm ki, o öz fədailərinə, peşmərqələrinə necə diqqətlə qayğı göstərir.

Həmişə də onun peşmərqələri Barzaninin yolunda

deyə bilərəm ki, Kürd xalqı dövlət quruluşuna müvəffəq olsalar, azadlıqlarını bərpə edə bilsələr çox gözəl olar. Amma imperalizmin hiylələrinə uymasınlar. Diqqətli olsunlar. Onların azadlığı Cənubi Azərbaycanın azadlığı deməkdir. Burada bir sıra qüvvələr bunu dərk etməsələr də bu belədir.

İmperializmin hiylələri cənubi Azərbaycanda bizim başımıza çox oyun gətirdi. 30 minə yaxın cəsur oğlanlarımızı məhv etdi. Ona görə də ayıq olmaq lazımdır. Öz mənafeylerini naminə hər cür hiylələrə əl ata bilərlər. Və mən Kürd və türkman xalqlarının birliyini təbrik edirəm. Doğrudan da belə bir quruluş əldə olunubsa möhkəm saxla-

nümayəndəlikləri açılıb. Olmazmı Azərbaycanın nümayəndəliyi Ərbildə, türkmanların nümayəndəliyi Bakıda açılsın?

- Mənə elə gəlir ki, bəzi məsələlər öz həllini tapanndan sonra qardaşlıq əlaqələri mütləq yaranacaqdır. Çünki, kürd və azərbaycan xalqları o qədər biri-birinə qaynayıb qarışıb ki, heç kəs azərbaycan və kürd xalqlarının birliyini poza bilməz.

Son olaraq Məsud Barzani və Cəlal Təlabani cənablarına nə arzu edərdiniz və onlardan nə istərdiniz?

- Əvvəla salammı yetirərsiniz. Məsud Barzaninin qardaşı Loğman Barzanini çox yaxşı tanıyırdım. Atasını Molla Mustafa Barzani ilə bir yerdə görmüşdüm. Çox qoçaq, mübariz oğlan idi. Atasını da mübariz idi, allah atasına rəhmət eləsin. Və Təlabaniyə də, Barzaniyə də arzu edirəm ki, bir olsunlar, qüvvələrini birləşdirləsinlər. Hökumətlərini bir etsinlər, birləşdirləsinlər. Müvəffəqiyyət birlikdədir. İmperialist dövlətlərə heç vaxt belə bağlamaq olmaz.

Məndən bütün Kürdüstanlılara səmimi salam söyləyin.

Müsahibə üçün çox sağ olun.

Siz də sağ olun.

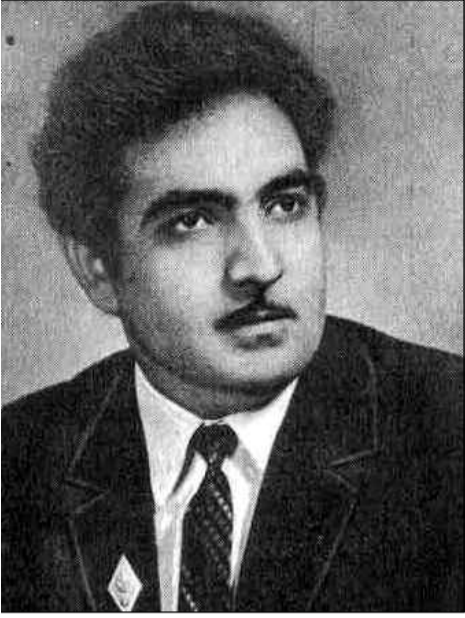
Müsahibəni apardı:

Tahir Süleyman

P.S. Hacı müəllim aramızda olmasa da, onun xatirələri hər zaman bizimlədir.

KÜRD XALQININ ZƏFƏR TARİXİNDƏN

Səbahəddin Eloğlu

Sair, publisist, tarixçi, filozof-xalq qəhrəmanı SULTAN bəy, HƏSƏN bəy ZƏRDABI, ŞƏHRİYAR adına mükafatların laureatı Səbahəddin Eloğlu 40 ilə yaxındır ki, DÜNYA TARİXİNİ nəzmə çəkir.

"Kürdlərin zəfər tarixindən" fəslindən bir parçanı oxuculara təqdim edirik. Bu fəsil 100 illik SƏLİB müharibəsini darmadağın edib. İSLAM DÜNYASININ ÇİÇƏKLƏNMƏSİNƏ şərait yaradan Qədim Misir hökəmdarı, məşhur KÜRD sərkərdəsi SƏLAHƏDDİN ƏYYUBİYƏ ithaf olunur.

...Xudaya, səndən bir umacağım var,
Sən məni nadanın əlindən qurtar.
Güc ver aşa bilim uca sədləri,
Açım bağlı qalan həqiqətləri.

Əcəmi, yezidi kürdlər bir zaman,
Yayılb tutmuşdur dünyanı tamam.
Tarix xəlbirləmiş bu qədim xalqı,
Başqa xalq onun tək çətin qalardı.

Qədim tarixləri öyrənən zaman,
Söz verdim, söz açam bir gün bu xalqdan.
Bu xalqın şərəfli bir keçmiş var,
Bu şərəf tarixdə bu gün də yaşar.
Ən böyük idraklar haçan oyanmış,
Yerin dan ulduzu kürdləri sanmış.
Qədim buzlaşmadan əvvəlki dünya,
Çalışmış həyatda kürdü qoruya.
Uzaq keçmişləri saldıqça yada,
Asan tapacaqsan kürdü dünyada.
Kürdlərin soyunu axtarsan əgər,
Sənə dastan verər qədim ölkələr.
Dünya allahların kürdlər azaltmış,
Odur ki, dünyada Allah tək qalmış.
Bir zaman inkişaf o yerə çatmış,
Uçan xalçaları kürdlər yaratmış.
Bir vaxtı dünyanı su alan zaman,
Nuh Nəbi salamat çıxmışdır ondan.
Elə ki günəşin istisi sönmüş,

Kürdün taleyi də o vaxtdan dönmüş.
Dağılmış dünyadan sonra nə olub,
Bir qədər danışmaq qəlbimə dolub.

****

Qədim illərdən bu günə qədər,
Kürdün mərdliyindən söz açmış bəşər.
Kürlərin tarixdə iki xidməti,
Bu xalqa gətirmiş böyük hörməti.
Biri ədalətdir, onlar yaratmış,
Zülmün zəncirini çox qırıb atmış.
O biri sərvətdir, sərvətlə inan,
Yaşayıb yaratmış dünyada insan.
Kürdün saxladığı saysız quzular,
Demişlər azalsa həyat pozular.

Qədim Amazonlar, qədim Şumerlər,
Göz açıb kürdləri atlı görüblər.
Nilin sahilindən ta Çinə qədər,
Abadlıq işləri görmüşdür kürdlər.

Kürdlərin tikdiyi qədim qalalar,
Axtarsan dünyanın hər yerində var.
Kürdün şəhərləri torpağın altı,
Axtarsan taparsan çox dərin qatda.
Keçmişdən səs verən o sirlə daşlar,
Kürdün adı ilə söhbətə başlar.

Bir ac Anna - Bani kitabəsini
Öyrən kainatı, yer kürəsini.

Kürdlər varisidir Lullubeylərin,
Qolda güclülərin, adda yeylərin.
Mesopotomiyanı - qədim şəhəri,
Məgər yaratmamış Kürdün hünəri?
Lullular, Kutilər, o mərd tayfalar,
Məgər kürd deyildi, niyə danırlar?
Miladdan üç min il əvvəl də bəli,
Yazılmış tarixə kürdün hünəri.

O zalım, o qəddar Naramsis şahı,
Kürdün zərbəsindən çox çəkmiş ahı.
Yunanlar uşaqdı kürdlər yanında,
Kürdün də qanı var Yunan qanında.
Böyük sərkərdələr çoxalsın deyər,
Yunanlar meyl etmiş kürdü sevməyə.

İsgəndər min kürdü seçib aparmış,
Gözəllər kürdlərdən toxum tutarmış.
Yunan gözəlləri deyirlər bir vaxt,
Hərdən kürdlərlə olublar xoşbəxt.

Qədim abxazların kürd babaları,
Qafqazda çox qurmuş sərt qalaları.
Əcəmi, yezidi kürdlər bir zaman,
Yayılb tutmuşdur dünyanı tamam.
Tarix xəlbirləmiş bu qədim xalqı,
Başqa xalq onun tək çətin qalardı.

****

Gəl danma tarixin həqiqətini,
Kim qurdu Şəddadi Kürd dövlətini?
Məhəmməd Ben Şəddad kürdü istəsən,
Qədim kitabları açıb görərsən.
Onlar düz iki yüz iyirmi üç il,
Hakimlik etdilər, bu asan deyil!
Gəncəni yenidən saldılar onlar.
Tarixdə əbədi qaldılar onlar.
Qurdular Gəncədə mərkəziyyəti,
Ucaldı bu yurdun şanı -şöhrəti.
Onlar gətirdilər Qafqazı cana,
Vergi də qoydular ilk Gürcüstana.
Yüksəkdə tutdular şeiri - sənəti,
Yaydılar dünyaya mədəniyyəti.
Dikbaşlıq eləmə, gəl dinlə bir az,
Bu yerdə naqqalıq əsla yaramaz.
O zaman yazırdı Qətran Təbrizi,

"Gəncə elm yuvası, şeir dənizi".
Ağılla, idrakla yaşayır Gəncə,
Cənnət bağçasına bənzəyir Gəncə".

İstəsən biləsən kürd hünərini,
Bəs edər görməyə Xudafərinə.
Şəddadilər tikdi verib varını,
Həm onu, həm Gəncə qapılarını.

Karvanlar bu yerə qızıl gətirmiş,
Gedəndə bu yerdən kitab götürmüş.
Qızılla bəzənmiş qədim kitablar,
Qazılsa, Gəncədən çoxlu tapılar.

Gəncəni dağıdan o zəlzələdən
Axı, nə qaldı ki, danışım nədən?
Bu dərdi çəkdiyə ağrıdı ürək,
Tapmadı bir həmdəm eyləsin kömək.

Gəncənin şərəfi, şöhrəti o vaxt
Layiq görünürdü dünyaya paytaxt.
Yaxşı qarşılansın bu söhbət mənə,
Nizami kürd olub deyilə öncə.

****

Kürdlər tam alanda Qafqazı ələ,
Qafqazda erməni yoxidi hələ.
Qafqazın dağları kürdlərin olmuş,
Kürdlər bu yerlərdə çox qala qurmuş.

Ləzgilər soy kökün axtarsa əgər,
Görər ki, qohumdu qılıncla xəncər.
Qafqazın tarixin öyrənə bilsən,
Mənə dediyimi təsdiq edərsən.

Çeçenlər kürdlərdən törənib bir vaxt,
Onlar da mərdliklə olublar xoşbəxt.
Bir qoca çeçəndən get soruş bunu,
Sənə deyəcəkdir kürd olduğunu.

Kürdün kimliyini bilmək istəsən,
Gərək Zəngəzuru gəlib görəsən.
Tarixçi görsəydi Bisütun dağın,
Burdan başlayardı tarix yazmağın.

Misir ehramından bəzi cizgilər,
Ağ oğlan qəsrində aydın görünər.
Daşı daşlarla yox,dəmirə yonan,
Mən hikmət yaratmış bu yerdə inan.

Zəfər bayrağını dağlara vuran,
Dağların üstündə qalalar quran.
Azadlıq yolunda çox qurban verən,
Bu xalq unudulur bilmirəm nədən?

****

Bilirsən, nə etmiş kürdlər bir zaman?
Qurtarmış İslamı çox ağır dardan!
Qədim Avropanın xaçpərəstləri,
Yüz illər sındırmış göy məşçidləri.

Müsəlman keçmişin öyrənsə əgər,
Kürdün dərgahına daim baş əyər.
Kəsərli qılınca, sürətli oxu,
Kürdlər çox işlədib, tarixdə onu.

Ağır döyüşlərdən zəfər bayrağın,
Kürdlər qaldırıblar, məhv olsun xain.
Xainlik olmasa, inan ki, kürdlər.
Qayada bağ salıb məhsul götürər.

Şərqi şahlarını kürdlər qorumuş,
Kürd olan sarayda sakitlik olmuş.
Qorxusuz yaşamış bəzən ölkələr,
Ordu başçıları olanda kürdlər.

Qədim hindliləri Xəzərdən qovan,
Kürd xanı deyilmi, kürdəxanıdan?
Namərd orduları qafqazda əzən,
Məgər kürd deyilmi, danırsan nədən?

Qıyıq gözlüləri, Tuğyan çayında,
Kürdlər məğlub etmiş bahar ayında.
O vaxtdan kəsilmiş şərqi hücumları,
At ilə, it ilə cum ha cumları.

Türklər öyünməsin çox cövlan edib,
Dar gündə köməyə kürdlərə gedib.
Kürdün qılınca ilə dirçəlmiş Tatar,
Danılsa bu fakta dəlil tapılar.

Qədim Əhrəmilər döyüşdən əvvəl,
Kürdlərlə gülüşüb xeyir görüblər.

****

Xəzər sahilində Mərdi - Məkanı
Kürdlər salıbdılar. Bu məkan hanı?
Qılınca dünyasının qoç qəhrəmanı,
Bircə Koroğludur, gəl onu tanı.

****

Kürdlər nə yaradıb qoyub dünyada,
Çətindir hamısını gətirmək yada.
Oxuyan olsaydı daş kitabları,
Günəş tək parlardı əqlin açarı.

Kürdün yapıncısı qədim zamandan,
Qorumuş insanı qardan - borandan.
Təsəvvür etdiyən ən qədim dünya,
Ən çox əylənmişdir kürd oyunuyla.

Kürdlərin getdiyi yallılar ki, var,
Böyük qayalarda əksi tapılar.
Qədim muğamları öyrənsən əgər,
Qəlbini maqnit tək hikmətə çəkər.

Bayatı, heyratı, şux diringələr.
Dinləsən bu gün də xoşuna gələr.

****

Kürdlərdən söz açan pirani demiş,
Kürdün qazandığın dostları yemiş.
Kürddə adət deyil var yığib qoymaq,
Kürdün yeməyidi bal ilə qaymaq.

Kürdün süfrəsində kabab yeyənlər,
Süfrədən duranda "əhsən" demişlər.
Kürd ilə dostluğu bacarsan əgər,
Sənə quzu kəsər ölənə qədər.

Kürdlə qonşu olsan, basma ayağın,
Dar gündə olacaq sənəni dayağın.
Baxıb görkəminə gəl sanma fağır,
Kürdün mənliliyi var, özündən ağır.

Kürdlərin tarixin nəzmə çəkəndə
Kürdlər qalmamışdı doğma vətəndə.
Kürdlər yadlar üçün ölümə getmiş,
Çox xalqı ölümdən Kürd xilas etmiş.

Bu xalqın tarixin tam yazsam əgər,
Ta tarix yazmaqdan xalqlar əl çəkər.
Çox sirri açmağa göstərsəm marağ,
Bil ki, söndürülər bu yanan çırağ.

Eloğlu, qoy qalsın bəzi söhbətlər,
Vaxt gələr, onlar da nəzmə çəkilər.
Vəfa, etibar, sədaqət hər nə var
Axtarsan hamısı kürddə tapılar.

Hər nədən söz açdım, mindən biridi,
Belə danışmaq da kürd hünəridi!

Əziz oxucu, hansı bir xalqın tarixini
ürəyimə yatacaq səviyyədə nəzmə
çəkmişəmsə, özümü mənən o xalqın
övladı saymışam. Mənə atam azər-
baycanlı, anam kürd qızıdır. Hər iki
xalq mənim üçün əzizdir.

P.S. Səbahəddin Eloğlu aramızda olmasa da, onun xatirələri hər zaman bizimlədir.

Zəngəzur qəzeti

Îro 49emîn (22.08.1973)salvegera wefatê yek ji qehremanên Kurdistanê veterîner dixtor NÛRÎ DÊRSİMÎ ye

Weke tê zanîn Dr.NÛRÎ DÊRSİMÎ

Yek ji serokên serhildana KOÇGÎRÎ yê bû. Piştî teqçûna serhildana Koçgîrîyê derbasî herêma Dêrsimê dibe û li wir de bû şewêrmendê SEYÎD RÎZAYÎ û him jî tekoşîna xwe yê doza azadîya Kurdistanê domand.

Dema ku serhildana Dêrsimê şikest

xwar ,Dr Nûrî Dêrsimî ji neçarîyê çû Sûrîyê û heta dawîya jîyana xwe li Heleba Sûrîyê de ma. Tirba wî û ya hemjîna wî Ferîde xan niha li Şeraya Efrînê ya li rojavayê Kurdistanê de ye.

Di sala 1992 an de, ligel hin hevalên xwe ,em çûn Helebê û Ferîde xan dît.Li

mala wê de, me bi wê re çend seet sohbetekê xweş kir.

Di kesayetîya Dr Nûrî Dêrsimî de, hemû kedkarên doza Kurdistanê yên ku wefat kirine û hemû şehîdên Kurdistanê bi hurmet û hezkirin yad dikim.

Bijî Kurdistanê serbixwe.

Kêşa kurdan li Rojhilata Navîn

Kurdistan weku cografî û gel, li rojhilata navîn xuya ye, ji her kesên ku li vê herêmê dijîn, tevî sê gelên din ku herçar nicad, sereke ne, ji bêhtirî hezar salî, ewjî evin: faris, kurd, ereb û tirk. Di dirêjahîya dîrokê de, gelek gelan, berê xwe dane vê herêmê, ji wan gelan: girîk, rom, mxol û hd, vê dawiyê ewrupî, hatin û êrîşên wan gelan hemûyan, bi mebesta dagirkirin û talankirin bû, hin ji wan êrîşkeran vedigerin welatên xwe, û beşek ji wan di hatin bişaftin di nav gelên herêmê de. Hin ji wan gelên ku êrîş di berdane rojhilata navîn, imperatorî li ser

milên van gelên blindest, ava dikirin, li ser vê xakê, û bi sedan şer û ceng rûdan e, lê pirsgrêk û astengiyan herfî mezin, ku bi ser serê gelê kurd de hat, piştî şerê cenga cihanê yê yekem (1914-1918)an û biwe girêka Koran, ewa ku êrîşkerên dawî, angû ewrupîyan, gelê kurd bi dest û piyan girêdan, û kêşa wan, ma bê çareserî, ta îro, danpêdana mafê çarenûsî. Ingîz û Feransizan çend salan li Kurdistan, bibûn desthilat, li ser xaka paşmayî, ya imperatoriya Osmanî, çend sînor danîn, çend welat destnîşan kirin, ji beriya ku vekişin, ji hersê gelên cih yê cihnişin, kurd bi tenê bê par û bê dewlet hiştin, ev bê bextî û bê wijdanî, bê bersiv û berpêk man. Sed heyf û mixabin, ew gelên tirk, ereb û faris ku bi sal û zemanan, bi kurdan re dijîn, welatên wan di bin simê hespên dagirkeran de bûn, piştî ku bibûn dewlet û desthilat, mafên gelê kurd bînpê dikin, û hebûna kurd û Kurdistan, didine mandelê.

Eve sed sal derbas bûn, ku gelê kurd li ber xwe dide, şoreş û rapêrînan pêdixê, ne bi xweşî û ne bi aştî, gelên faris, tirk û ereb, û berpîrsên wan, weku ji wan tê xwestin, na renin, bi berpîrs û rayedarên kurdan re, da bi hev re çareserîyan bibînin, bona wê serok û berpîrsên wan gelan, girêbest û peymanan, bi hevî girêdidin, ka çawa kêşa kurdan ji nav xwe rakin, tîne bikin, gelê kurd winda bikin. Ev bir û bawerî, hişê teng û nezan, gelên xwe hejar û perîşan hiştine, welatên xwe wêran kirine, bi sedên şeran û cengan bi kar anîne dijî gelê kurd, bi bihaneyên tîvel, kued gawirin, nûker û sîxurên dijîna ne, weha bi van berpêkan gelên xwe di xapînin, lê ya rast û dirêst ew e, ku ciyê xwe yê desthilatîyê, dirêj dikin, welatê xwe didizin, berjewendiyên xwe yê taybet diparêzin, ne xeme ji wan re, pêşketin û avadankirina welat û gelên wan.

Adilê Evdile.

Rûniştinên Encûmena Wezîran heta demeke nediyar hatin rawestandin

Serokwezîrê Iraqê Mistefa Kazimî hemû rûniştinên Encûmena Wezîran a Iraqê heta demeke nediyar rawestand. Îro duşemê 29ê Tebaxa 2022yan, Serokwezîrê Iraqê Mistefa Kazimî ji ber rewla niha ya Bexdayê biryar da, hemû rûniştinên Encûmena Wezîran a Iraqê heta demeke nediyar were rawestandin. Ev biryar Mistefa Kazimî di demê de ye ku îro duşemê 29ê Tebaxa 2022yan Rêberê Tевгера Sedir Muqteda Sedir ragihand ku ew dest ji karê siyasî berdaye, rewşa Bexdayê aloz bû û xwepêşander hewl didin ji berbestên li Navçeya Kesk derbas bibin..

Îro Rêberê Tевгера Sedirê, Muqteda Sedir îro destê xwe ji karê siyasî vekîşand û piraniya sazî û dezgehên ser bi wê tevgerê ve girtin. Sedir destnîşan kir, tevî ku wî destê xwe ji karê siyasî vekîşandîye, lê Necef her dem wek lêvegereke mezin dimîne.

Her di çarçoveya vê biryarê de, Sedir daxwaz kir hemû sazî û dezgehên ser bi tevgera xwe ji bilî "Mezargeha Pîroz" û "Dezgeha Mîrateyên El-Sedir" werin girtin. Ev biryar Sedir piştî wê tê, îro Kazim Haîrî ku bi lêvegerê Tевгера Sedir li Iraqê tê zanîn ragihand, ji ber nexweşiyê karîna wî nemaye karê olî bike û daxwaz ji alîgirên xwe kir, pabendî rênimayên Rêberê Îranê Elî Xamineyî bin.

Derbarê biryar Kazim Haîrî de, Muqteda Sedir got: "Ev biryar Haîrî ne ji îradeya wî ye." Piştî biryar Sedir ya destvekişandina ji karê siyasî, yekser berdevkê wî "Wezîrê Rêber" hesabên xwe yê li ser torên civakî girtin. Di heman demê de jî medyaya Iraqî ragihand, Komîteya Amadekar a xwepêşandanên Tевгера Sedirê karê xwe rawestand. **nerinaazad1.com**

HORASAN BÖLGESİ DOĞU KÜRDİSTAN'DAN 2000 KM UZAKTA UNUTULMUŞ BİR YER!!

Osmanlı/Iran savaşlarına sahne olmuş çeşitli sığın, yikim, talan katliamlar yaşanmış bir bölgedir. Kürd Sürgün yılları baslangıcında

İyi koşullar sunmayan Horasanda yaşam koşulları oluşuncaya kadar çoğu insan hastalık nedeniyle ve yollarda büyük ölüm yaşamıştır

İslam Kaynakları ,Horasanda çoğunluğu oluşturan Kurd halkının mütenasip vücuda sahip, zeki, çalışkan, güzel ahlak sahibi, cömert, cesur, hak ve adalet peşinde koşan, terbiyeli, nazik ve en önemlisi de din ile ilme düşkün insanlar olduğunu bildirirler.

(Makdisi, s. 298, 301, 336; Yâkût, II, 353-354). Bucnurd ve Kuçan çevresinde Kürtler, Meşhed'in güneydoğusunda Cemşîd Kürtleri güneybatıda Alevi Kurdlar Re Haq Haydarîler, güneydoğuda da Belûcî Kurdları çoğunluktadır; bölgede Hezâreler'e de rastlanır.

Horasan Kürtleri, Büyük Horasan'da[1] ve günümüzde ağırlıklı olarak Kuzeybatı İran'da ve Türkmenistan sınırında yaşayan Kürtler.[2]

Vladimir Alexeyevich Ivanov 6. yüzyıldan önce de Horasan'da Kürtler vardır. bir önceki yüzyılın tarihsel veri-

lerinde bu yönde verilere rastladığını belirtir. Horasan'daki başlıca Kürt aşiretleri Za'farânlu, Şadlu, Keyvânû ve Amârlu'dur.[3]

Horasan Kürtleri, Kuzeydoğudaki İran Kuzey Horasan ve Razavi Horasan illerinde, İran-Türkmenistan sınırı boyunca yaşayan Kürtlerdir. İki Horasan eyaletinde yaklaşık 696 Kürt köyü var.[4] Kürtlerin uzun süredir bu bölgede yaşadığı belirtilmektedir.[5]

İran şahlarının da politik sebeplerle sonraları Lûrî Kurdlarını sınır savunma maksatlı Horasan topraklarında iskân etmeleri söz konusu Şehirlerde yahudi Kurdları, Nasturi Hristiyan Kurdlar , Ezidi Kurdlar, Zerdüştd Kurdlar ve diğer

Bir kısım, Farisiler, şii, arap, hindistan çingenesi gibi Etnik kimlikler de vardır .

Horasan, İran ve Orta Asya arasında sınır bölgesi olması dolayısıyla tarihte çeşitli devletlerin idaresi altına girmiştir. Ahamenî (Kürd) İmparatorluğu'nun hâkimiyetinde iken milâttan önce 330'da İran'la birlikte İskender tarafından Merv'e kadar ele geçirildi.

Tarihî kaynaklarda bazı Horasan şehirlerinin onun tarafından kurulduğu söylenir. Milâttan önce I. yüzyılın

başlarından itibaren bölge Sakalar (Doğu İskitleri), Kuşanlar ve Parthlar'ın mücadelelerine sahne oldu ve sonuçta Sakalar'la Arsakîler (Parth) arasında paylaşıldı.

224'ten sonra Arsakîler'i yıkarak Sâsânî İmparatorluğu'nu kuran I. Erdeşîr' Bu devirde Horasan'ın doğusundaki toprakları ele geçirdi

Horasanda Özellikle Yahudi Kurdlar, Nestürîlik, Hristiyan Kurdları Ortodoksluk, Kurdî Farisî Zerdüştlük, Maniheizm, Budizm, Şamanizm gibi din ve mezheplerin yayılıp geliştiği Horasan'ın tarihte İslâm mezhep ve tarikatları açısından da önemli bir yeri olmuştur.

Bugün kü nüfusları 6.500.000 Horasan Tarihlerinde Kurdlere ait önemli eserler vardır.

Kurd medredeleri, Havra, kilise ,Zerdüştd tapınağı, camiler, köprüler her inanca ait yapıtlar ilim irfan en üst seviyelere Horasanda Ulaşılmıştır .

Kurd Kavmine ait her şey neredeyse 10 asırdır yağma talan yikim görmüş tarihsel bağlarından koparılmış, tarihi belleği, tarih ve millet bilinci yok edilmiş kayıp bir halktır.

İsmet Ateş 11.07.2022

Piştî biryara Seder Iraq hîn aloztir bû...

PeyamaKurd – Piştî biryara Rêberê Tевгера Sedr, Muqteda Sedr a bi temamî vekîşîna ji siyasîyê, alîgirên Sedr pêşî bi ser Herêma Kesk a Bexdayê de girtin û ketin nav Koşka Serokomariya Iraqê.

Qedexe hat ragihandin...

Bi alozbûna rewşê re Femandariya Operasyonên Hevbeş a Iraqê, li Bexdayê qedexeya çûnûhatina giştî ragihand û eşkere kir, qedexe ji bo arambûna rewşê hatiye ragihandin ku li demjimêr 15:30 dest pê dike. Femandariya Operasyonên Hevbeş a Iraqê diyar kir, hêzên ewlekarîyê bang li xwepêşanderan dikin ku yekser ji hundirê Herêma Kesk vekîşin û da zanîn, ew pabendî astên herî bilind ên xwegirtinê û terefê biratî ne, ji bo pêşî-girtina li pevçûnan û rijandina xwîna İraqîyan.

Herwiha hat gotin ku hêzên ewlehiyê berpîrsiyariya xwe ji bo parastina saziyên hikûmetê, şandên navdewletî, milkên giştî û taybet piştrast dikin.

Kazimî ji Muqteda Sedr alîkarî xwest

Serokwezîrê Iraqê Mistefa Kazimî, piştî biryara Sedr û alozbûna rewşê ragihand ku hemû civînên Encûmena Wezîra bo demeke nediyar hatine betalkirin.

Herwiha Kazimî daxwaza alîkariyê ji Muqteda Sedr jî kir û xwest, ji alîgirên xwe vekîşîna ji Herêma Kesk a Bexdayê bixwaze da ku hemû alî aram bibin.

Li Besrayê jî xwepêşandan...

Li aliyê din, li Besrayê jî xwepêşandan dest pê kiriye ku rewşa Iraqê ji ber krîza siyasî her diçe xirabtir dibe û

ber bi rewşê nediyar ve diçe.

Sedr vekîşîna xwe ya bi temamî ji siyasîyê ragihand

Rêberê Tевгера Sedirê, Muqteda Sedir îro bi peyamekê ragihand ku wî destê xwe ji karê siyasî vekîşandîye û piraniya sazî û dezgehên girêdayî tevgerê jî tîne girtin.

Sedir gotiye, tevî ku wî destê xwe ji karê siyasî kişandîye, ew dê li Necefê wek lêvegereke mezin bimîne û wê "Mezargeha Pîroz" û "Dezgeha Mîrateyên El-Sedir" jî vekirî bimînin.

Nabe Ku Kurd Bibin Qurbana Bê Îstîgrariya Iraqê!

Emerîka piştî vekîşînê jî li alternatîfên din negerîya û fatora vê ji kurdan re pir giran bû. Emerîka gefên Îranê û tehlûka Îranê nedît.

Di 21.08.2021 an de min bi ser-nivîsek „Afganîstan û metodên Emerîka“ nivîsek derxistibû. Min di nivîsê de bal dikişand ser metodên Emerîka û eşkere dikir ku:

„Emerîka li her welatê ku mudaxale lê kirîye, ji bona berjewendiyên xwe bi hêzek îktîdarê re tevgerîya ye û di avakirina dewletên netewî û niştîmanperwerî de xeteyên mezin kirîye. Li Iraqê û li Başûrê Kurdistanê jî Emerîka ev xeteyên mezin kir, ku Îran li Iraqê bibe desthilatdar. Hiş ku Herêma Kurdistanê dest û lingên wê girêdayî bimîne, ku mecbûrî Iraqê bibe. Îro her Kurd divê bipirse, gelo ku Emerîka Iraq û herêma Kurdistanê, Roavayê Kurdistanê terk bike, Wê Îran, Tirkîye, Sûrîye û tevgera Îslamî çi bîne serê Kurdan?“ (<https://www.nerinaazad1.com/kr/columnists/seyhmu-sozzengin/afghanistan-u-metoden-amerika>)

Di pêvajoka mudaxaleya wela-

tan de du qonax hene. Qonaxek jê leşkerî ye. Hûn direkt mudaxaleyî wî welatî dikin û ji hêla leşkerî de serkevtî dibin. Lê qonaxa duyem avakirin e. Li dewsa sîstema hilweşiyayî divê hûn sistemê ji ya berê baştir ava bikin, ku di hewlên we de serkevtin hebin. Çima Emerîka nebû alîkar, ku ji Afganîstan re dewletek netewî û niştîmanî bêt ava kirin? Afganîstan dikarî bi rêka vê dewletê xwe biparasta ji êrîşên Talîban! Li Afganîstanê Emerîka û NATO serkevtî nebûn. Bi mejîyê leşkerî civatên medenî nayên avakirin. Emerîka bi rewşek leşkerî li pirsan dinêre, lê hêla civakî nade berçavan. Di vî warî de xeteyên stratejîk kirin. Eynî tişt li Iraqê jî qewimî!

Emerîka di qonaxa yekem de sîstema BAASê û dîktatorîya Sadam Huseyîn hilweşand. Di vê qonaxê de serkevtî bû. Yanî ji hêla leşkerî de Emerîka li Iraq mudaxaleyek serkevtî pêkanî. Ji hêla şer de serkevtin bidest xist. Lê di qoxaxa avakirina „Iraqek nû de“ ne serkevtî bû. Ji ber xeteyên stratejîk Emerîka Iraq, radestî Îranê

kir. Pêşî li berfirehkirina Tehranê negirt û hişt ku Tehran li Iraq bibe desthilatdar. Ev jî bû sebebê ku ji ber bandora êrîşên terorî li Iraq, Emerîka Iraq terk bike. Piştî vekîşîna Emerîka ji Iraq, Îran bi bandorek berbiçav Iraq idare kir. Vê jî nehişt ku Iraq wek dewlet biser bikeve û destkevtinên kurdan jî bên garantî kirin.

Emerîka piştî vekîşînê jî li alternatîfên din negerîya û fatora vê ji kurdan re pir giran bû. Emerîka gefên Îranê û tehlûka Îranê nedît.

Emerîka ne ne tenê ji ber pişt-giriya Îranê ji Hamas, Hizbullah û Hûsiyan û beşek ji Şeyên Iraqê re, lê belê destêwêrdana wê di têkbirina avakirina hikûmeteke Iraqî ya bi bandor de jî hebû. Berpîrsiyarê îro yê rewşa Iraqê Emerîka bi xwe ye. Emerî li henber helwesta Bexda ku a li dij Herêma Kurdistanê jî bêng ma.

Li henber referandûma serxwebûna Kurdistanê helwest girt.

Emerîka şaşitî kir.

Dema piştewaniya referandûma serxwebûna Herêma Kurdistanê nekir.

Dema Kurdan dengê xwe da serxwebûna Kurdistanê gelek pirs ji Emerîka nehatin kirin.

Hinekan digotin „ne wextê referandûmê ye û neraste, biryarek şaşê“ Lê kesek ji Emerîka ne dipirsî ku; Iraqek nû nehat avakirin û Iraq her ku diçe dibe bingeha şerê teyî û mezhebî. Hûn nikarin kurdan ji vê sîyasetê re bikin qurban! Alozi û ewlehîya Kurdistanê dikeve bin metirsîyê. Emerîka çawa dikare di vî warî de bédeng bimîne?

Emerîka, çawa îradeya miletekî û biryara qedera miletekî piştguh dike, nabîne û hurmetê jê re nagire? [nerinaazad1.com](https://www.nerinaazad1.com)

Serokê herêma Kurdistanê ji bo çareseriyê diçe Bexda û Necefê

Iraq ketiye rewşek xirab û roj bi roj ihtimala şerek navxwe derdikeve holê. Aliyên siyasî li Iraqê nikarin rewşa xirab çareser bikin û dewsa diyalogê, roj bi roj ji hevdu dûr dikevin.

Aligirên Tevgera Sadirev nêzî mehekê ye li ber Encûmena Nûneran dest bi mangirtin û xwepêşandanan kiriye ji bo rê li pêşiya avakirina hikûmetê bigire. Di heman demê de jî Çarçoveya Hevahengiyê ji 12'ê Tebaxê û vir ve li ser rêya diçe Navçeya Kesk a li Bexdayê dest bi mangirtinê kiriye.

Hinek berpîrsên aliyên siyasî serdana Kurdistanê kirin û li gel serok Barzanî hevdiştin pêkanî û dxwaz kirin ku, serok Barzanî ji bo çareseriyê rolekî bileyze. Serok Barzanî û serokê herêma Kurdistanê Nêçîrvan Barzanî gelek cara banga diyalogê li aliyên siyasî kirin. Niha jî ji bo diyalogê di navbera aliyên siyasî de serokê herêma Kurdistanê serdana Bexda û Necefê dike.

Serokê Herêma Kurdistanê Nêçîrvan Barzanî bi destpêşxeriyê Serok Barzanî ji bo derketina ji xitimandina siyasî, serdana Bexda û Necefê dike. Biryar e Serokê Herêma Kurdistanê Nêçîrvan Barzanî serdana Bexda û Necefê bike. Serokê Herêma Kurdistanê destpêşxeriyê Serok Barzanî ji bo derketina ji xitimandina siyasî digihîne aliyên Iraqî.” [rojevakurd.com](https://www.rojevakurd.com)

Grûpên çekdar li Efrînê 7 welatîyên Kurd revandin

Rêxistina Mafên Mirovan a li Efrînê ragihand, grûpên çekdar 7 welatîyên Kurd ji gundê

Mereske yê ser bi Şeranê û gundê Gurzîle yê ser bi navçeya Şêrewa yê Efrînê revandin.

Rêxistinê destnîşan kiriye ku ew welatîyên Kurd bi tohmetên cuda ji aliyê grûpên çekdar ve hatine revandin û çarenûsa wan ne diyar e.

Herwiha eşkere kiriye, du welatîyên ku ji gundê Mereske hatine revandin, beriya niha jî hatibûn revandin û piştî dayîna pereyan bo grûpên çekdar, hatibûn berdan.

Li gor çalakvanên Efrînê, ji dema dagirkirina Efrînê ji aliyê artêşa Tirkîyê û grûpên çekdar ên ser bi wê ve di Adara 2018an de, zêdetir ji 8 hezar Kurdên Efrînê hatine revandin û heta niha çarenivîsa hejmareke mezin ji wan nayê zanîn.

Herwiha çalakvan dibêjin, grûpên çekdar bi armanca standina pere, fîdye û bacan ji Kurdên Efrînê, wan hemûyan bi pêwendiya bi Rêveberiya Xweser re tometbar dikin. **Nerina Azad**

Çîroka zavayekî Çînî û bûka wî ya Siûdî serdana wan ji gora Mem û Zîn re li Cizîra Botan

Zavayê Çînî û bûka ji Erebistana Siûdiyê di bin bandora çîroka navdar a Mem û Zîn a Ehmedê Xanî de, ji Şanghay a Çînê berê xwe dan Cizîra Bakurê Kurdistanê û çûne ser gora Mem û Zînê. Akademîsyenê Çînî “Neng Dong”, berî 5 salan bûye Misilman û navê xwe wek Nûredîn guhertiye û ligel keça ji Siûdiyê Yumna zewicî ye. Nûredîn, di dema lêkolînên xwe yê akademîk de “Ehmedê Xanî” û berhema wî ya navdar “Mem û Zîn” a bi Kurdî nas dike. Nûredîn û Yumna ku eşqa xwe dişibînin a Mem û Zînê, bi armanca pîrozkirina yekemîn salvegera zewaca xwe ji bajarê Shanghay a Çînê ji 7 hezar kilometre dûr berê xwe dane warê Mem û Zînê, Cizîra Botan.

Yumna derbarê vê serdana xwe de ragihandiye, “Îro ji bo me rojê girîng e. Yekemîn salvegera zewaca me ye. Ji ber wê, ev serdan ji bo me girîng û heja ye.”

Nûredînê li Akademiya Zanistên Civakî ya Shangayê dixebite, biryar daye Mem û Zîna ku pêştir bo bi dehan zimanan hatibû wergerandin, wergerîne Çînî û bo vê armançê du sal in xebatên xwe dimeşîne.

Neng Dong anku Nûredîn xwe dide naskirin û dibêje, “Ez doktor akademîsyen Nûredîn. Ez li ser wergerên edebî kar dikim. Min Mem û Zîna ku orjînal wê bi Kurdî ye, ji tekstên

Ingilîzî, Fransî û Tirkî wergerand Çînî. Min xwest beyt bi beyt wateya wê ya orjînal biparêzim.”

Cizîriyên ku Nûredîn û Yumna 2 rojan li mala xwe kirin mêvan, kêfxweşiya xwe li hember xebatên derbarê Mem û Zînê de tînin ziman.

Emin Evret welatîyê Cizîrî dibêje, “Ji Çînê mêvanê me hatibûn. Wek kesekî ji herêmê heta ji destê min hat, min alîkariya wan kir. Wergerandin û nasandina jiyana Ehmedê Xanî û ya Mem û Zînê bo cîhanê, bo me kêfxweşî û serkeftine.”

Yekemîn mesnewiya eşqê ya Mem û Zîn a ku ji 2 hezar 655 beytan pêk tê ji aliyê Ehmedê Xanî ve hatiye nivîsandin û sala 1695an hatiye temamkirin, cara yekem sala 1919an li Stenbolê; cara duyem sala 1947an li Helebê û sala 1954an jî li Hewlêrê hatiye çapkirin.

Ev berhema Ehmedê Xanî heta îro bo gelek zimanên cîhanê hatiye wergerandin.

Neng Dong ê Çînî heta niha 2500 beytên Mem û Zînê wergerandine ser zimanê Çînî, piştî temambûna wergerê, vê carê dixwaze Dîwana Melayê Cizîrî ya bi Kurdî jî wergerîne ser Çînî. **Hewlêr**

Serok Barzanî: Gelê ti carî zimanê zordarî û tawanê qebûl nake

Serok Barzanî: Divê dewleta Iraqê qerebûya wan hemû tawan û stemkariyên li dijî miletê me hatine kirin bide.

Serok Mesûd Barzanî îro 25ê Tebaxê di salvegera tawanên Enfala Badînanê de peyamek belav kir û tê de ragihand, "Gelê ti carî zimanê zordarî û tawanê qebûl nake û divê

dewleta Iraqê qerebûya wan hemû tawan û stemkariyên li dijî miletê me hatine kirin, bide."

Peyama Serok Mesûd Barzanî:

Di 25ê Tebaxa 1988an heta 6ê Îlona 1988an de, di dirêjahiya zincîreyê tawanên rêjîma Iraqê li dijî gelê Kurdistanê de, beşeke mezin a navçe û gundên devera Badînanê

ketin ber hilmeta nemirovane ya kîmyabaran, girtin, kuştin, raguhastin û enfalkirina welatîyên bêtawan ji aliyê hêzên rêjîma wê demê ya Iraqê. Di encama vê tawana nemirovane de, bi hezaran welatîyên Kurdistanê şehîd, winda û derbider bûn û bi sedan gund wêran bûn.

Armanca rêjîmê ji vê kiriyara şovenist û vê tawana mezin, guhartina demografiya Kurdistanê, şikandina vîna gelê Kurdistanê bi riya çek û zordariyê bû, lê belê vîna gelê Kurdistanê ya mayîn û azadîxwaziye bi ser ket û ew dijmin, neyar û tawanbar ketin zibildana dîrokê.

Di bîranîna sî û çar saliya tawana enfala Badînanê de, silav li giyanê pak ê şehîdên komkujiya Kurdên Feylî, enfala Badînan, Germiyan, Barzan û hemû şehîdên riya azadiya Kurdistanê. Di vê bîranîna diltezîn de radigihînin ku gelê ti carî zimanê zordarî û tawanê qebûl nake û divê dewleta Iraqê qerebûya wan hemû tawan û stemkariyên li dijî miletê me hatine kirin bide. **Nerina Azad**

Serokê Herêma Kurdistanê pêşwaziya Balyozê Çînê kir

Nêçîrvan Barzanî Serokê Herêma Kurdistanê, roja yekşemê 28.08.2022e li bajarê Hewlêrê, pêşwaziya Sui Wei Balyozê nû yê Komara Gel a Çînê li Iraqê û şandeya pê re kir.

Di hevdîtîna da, Serok Nêçîrvan Barzanî pîrozbahîya destbikarbûnê li Balyozê nû yê Çînê kir, hêviya serkeftinê jê re xwest û piştevaniya Herêma Kurdistanê jî, ji bo serxistina kar û erkên wî de, nîşan da û xwesteka Herêma Kurdistanê ya berfirekkirina têkiliyên digel Çînê di hemû waran de nîşan da.

Serok Nêçîrvan Barzanî li ser navê Herêma Kurdistanê spasiya Çînê kir ku di dema belavbûna vîrusa Koronayê (Covid-19) da pêwîstiyên pîzîşkî pêşkêşî sazîyên peywendîdar yê Herêma Kurdistanê kirin.

Bîrêz Balyozê nû yê Çînê li Iraqê, Ji aliyê xwe ve, sosretiya xwe ji bo avadanî û pêşketina Herêma Kurdistanê nîşan da û rola Pêşmerge di şerê li dijî DAIŞê da bilind nîrxand û tekez li ser daxwaza welatê xwe ya ji bo pêşxistina peywendiyên digel Iraq û Herêma Kurdistanê kir. Wê yekê da destnîşan kir ku Iraq hevbeşek girîng ya bazirganiyê digel Çînê ye, û hêvî xwest ku asta henardekirin û hawirdekirinê digel Iraq û Herêma Kurdistanê zêde bibe.

Her di vê hevdîtîna de behsa kar û çalakîyên Balyozxaneyê Çînê li Bexdayê û konsolxaneyê wan ya li Herêma Kurdistanê, rewşa siyasî ya Iraq û Herêma Kurdistanê û navçeyê bi giştî û çend mijarên din yê girîng û hevbeş hatin gotûbêj kirin. **rojvakuord.com**

Ji bo zêdekirina rêjeya jinan di sektora taybet de xebatên kirin

Sekreterê Yekîtiya Odeyên Bazirganî li Herêma Kurdistanê (HKI) dibêje, bi hemahengî li gel Banka Cîhanî kar tê kirin daku di sektora taybet de derfetên zêdetir ji jinan re bînin peydakirin.

2007
Kurdistan Federation of Chambers of Commerce and Industry / Iraq
اتحاد غرف التجارة والصناعة لاقليم كوردستان / العراق

Sekreterê Yekîtiya Odeyên Bazirganî li Herêma Kurdistanê, Şivan Ebdulrehman di vê derbarê de dibêje: Me ligel Banka Cîhanî ji bo hêsankirina kar ji bo jinan ji bo zêdekirina derfetên kar civîn kirine. Ji ber wê jî dixwazin bi hikûmet, rêxistinên jinan û Desteya Bilind a Jinan re bicivin da ku rêje zêde bikin, me lêkolînek li bazarê kiriyê û dibînin ku rêjeya jinan kême. "Dixwazin jin di hemû qadan de di sektora taybet de bixebitin û bizanin ka pirsgerêkên wan çi ne û li welatên din çiqas destavêtin heye.

Ebdulrehman eşkere kir ku di sala 2012an de heta niha me gelek kar kirine û gelek mijar hene weke pêşniyar li gel hikûmet û sektora taybet ku me gotûbêj kiriyê, ji bo ku rêjeya jinan zêde bibe, lewma wan serdana me kirin û li ser vê mijarê kar dikin. Ji bo nimûne, jinên ku projeyên wan hene, ji mêran kêmtir bac were standin, eger sektora taybet hewceyê lîsansê be, ji bo zêdekirina rêjeya jinan di sektora taybet de, ji sedî 50 jî heqê wan were eîfû kirin. **rojvakuord.com**

Mesrûr Barzanî: Divê Hikûmeta Iraqê malbatên qurbanîyên enfalê qerebû bike

Serokwezîrê Herêma Kurdistanê Mesrûr Barzanî îro 25ê Tebaxa 2022an peyamek bi boneya 34emîn hemleya Enfala Badînan belav kir û tê de ragihand, "Divê zîhniyeta li pişt van karesat û tawanên bi dawî bibe û rê li ber dubarebûna komkujiyên bi vî rengî were girtin.

Peyama Serokwezîr Mesrûr Barzanî:

"Bi boneya hemleya Enfala Badînanê ku qonaxa dawî ya Enfala bednav bû, rejîma Iraqê weke hemû navçeyên din ên Kurdistanê, tawaneke din a hovane li hember xelkê devera Badînan kir ku di encama wê hemleya ku çekê qedexekirî hat bikaranîn de bi hezaran kes hatin şehîd û wendakirin û bi deh hezaran kes jî koçber û derbider bûne û bi sedangund wêran bûn.

Di sî û çaremîn salvegera vê tawana hovane de, em bi rêz û

hurmet qurbanîyên Enfalê li Badînan bi bîr tînin û em careke din dubare dikin ku divê hikûmeta Iraqê li gorî destûrê, ziyandîniyan û malbatên qurbanîyên Enfal û tawanên rêjîma berê ya Iraqê bi awayekî hêja qerebû bike ku ev mafekî rewşa yê gelê stemlêkirî yê Kurdistanê ye. Her wiha divê

zîhniyeta li pişt van karesat û tawanên bi dawî bibe û rê li ber dubarebûna komkujiyên bi vî rengî were girtin.

Di salvegera Enfala Badînanê de, silav û rêz li giyanê pak ê enfalkiriyên Badînanê û tevahiya şehîdên Kurdistanê." **KDP.info**

Swêd: Danûstandinên bi Tirkiyê re dijwar bûn

Wezîra Derve ya Swêdê Ann Linde ragihand, ji ber ku 3 parlamenterên Partiya Çep a wî welatî, ala PKKê bilind kirin, danûstandinên

manterên Partiya Çep, havîna par alên PKKê bilind kirin, danûstandinên NATOyê yê bi Tirkiyê re dijwartir bûn û PKKê weke dijminê

bi Tirkiyeyê re yê ji bo emdabûna NATOyê dijwartir bûne.

Wezîra Derve ya Swêdê Ann Linde, ku li yekîneya leşkerî ya li Girava Gotlandê geriya, ji rojnameya Aftonbladetê re got ku Tirkiye yekane welat e ku bi rastî dikare proseya endamtiya Swêdê ya NATOyê rawestîne.

Ann Linde dibêje piştî ku parle-

sereke yê Serokomarê Tirkiyê Recep Tayyip Erdogan bi nav dîke.

Civîna yekem a Mekanîzmaya Hevbeş a Daîmî ya ku di çarçoveya Peymana Sê alî ya ku Tirkiye, Fînlând û Swêdê di Lûtkeya Bilind a Madrîdê ya NATOyê ya 28ê Hezîranê de îmze kiribûn, li Hel-sînkîya paytexta Fînlândiyayê 26ê Tebaxa 2022yan hatibû lidarxistin.

Derbarê wê civînê de Linde "Civîn diviyabû pêşî li Swêdê bihata kirin, lê ji ber hinek sedemên pratîkî li nînlândayê hat pêkanîn. Di civînê de, xebatên ji bo cîbicîkirina peymana ku têkildarî hevkarîya têkoşîna li dijî terorê ye, hatin nîrxandin."

Li ser pîrsa, "Yanî Tirkiye hewl neda ku di pêvajoya NATOyê de hin berjewendiyên bi dest bixe?" Linde bi gotina "Ez nebû me, beşeke bi tişteke bi vî rengî" bersiv da.

Wezîra Derve ya Swêdê amaje bi wê yekê kir ku ew di wê baweriyê de ye eger Partiya Çep piştî hilbijartinan bihêztir bibe, dibe ku têkiliyên bi Amerîkayê re xirab bibin. Parlamenterên Partiya Çep Daniel Riazat, Momodou Malcom Jallow û Lorena Delgado Varas di 7ê Tîrmehê de li bajarê Visby wêneyekî bi sembolên YPG û PKKê kişandin û li ser medyaya civakî parve kiribûn. Li ser vê yekê Andersson ev tevgera parlamenterên Partiya Çep şermezar kiribû.

Magdalena Andersen diyar ku ew dixwaze hikûmeta bê, bi Demokratên Swêdê re ava bike, ne bi Partiya Çep re ava bike ku bi gotina wê piştgirîya PKKê dikin. **Nerina Azad**

Ji bo 85-saliya rewşenbîr, nivîskar, helbestvan û welatparêz Barîyê Bala

Barîyê Bala 1937-ê salê li komara Ermenîstanê, nehîya Massîsê, gundê Demirçiyê da malbeteke Kurde pir sadeye da hatiye dinê.

Bavê wî 1943-salê şerê Cihanê dudu da çawa şervanekî egîd şehîd dikeve. Dayîka wî 1982-ê sale dinya xwe diguheze. Barîyê piçûk bin tore û telîmê birayê xweyî mezin – Hecî Mehmedemîn da mezin dibe. Ew mirovekî pir dîndar bûye.

Barîyê Bala 1958-ê salê dibistana navîn xilaz dike û

da, him jî nûh da ev janra gelekî hatiye xebatê. Klassîkê edebîyata Kurda: Eliyê Herîrî, Melle Ahmedê Cizîrî, Feqîyê Teyran, Ahmedê Xanî û helbestvanêd nûh: Cegerxwîn, Hejar, Wezîrê Nadrî, Qaçaxê Mirad, Eliyê Evdîlrehman, Seîdê Îbo û gelekêd mayîn vê rêçê da kar kirine. Barîyê Bala jî ser hîmê motîvê vê janrê qelesa xwe ceribandîye û gihîştîye armaneke pir ber çav. Ez gumanim, xwendevanêd vê kara helbestvane pir zehmet wê baş qîmetkin. Helbesta ku rewayî dayîka xwe kirîye dibêje:

bajarê Yêrêvanê da qebûlî zanîngeha dewletîye pêdagojîyayê ser navê Xaçatûr Abovyan dibe, para dîrok û fîlolojîyayê bi zimanê Azerî.

1963-ê salê zanîngeh xilaz dike. Dibe xweyê xwendina bilind û dereca dersdarêd dibistana navîn distîne. Çend sala ew dibistanêd navînda karê xweyî pêdagojîyê dimeşîne.

1970-ê salê bajarê Yêrêvanê da zanîngeha dewletîye dersdar hazîrkirînda çawa mudurê kabînetê dîrokzanîyê kar dike.

1975-ê salê nehîya Massîsê da serokê dibistana navîn, paşwextîyê eyî nehyê da dîrêktorê Malhebûna gundîyîyê tê kivş kirinê. Ew salêd dirêj nehîya Masîsê da mufetîşê perwerdê dibistanê navîn şuxulîye.

Şerê Qerebaxa çiyara girêdayî 1989-ê sale ew jî tevî hemu Kurdêd musulman ji Rêspûblîka Ermenîstanê dertê û tê Rêspûblîka Azîrbêcanê. Bajarê Bakûyê da nehîya ser nave Nerîman Nerîmanov da dîsa mufetîşê dibistanêd navîn dixebite. 1998-ê sale dertê kara edilî (tegawidê).

Ew wedê ku şagirtê dibistana navîn bû, helbestêd zaroka dinivîsî. Helbesta wîye ewilîn 1957-ê salê bi ser nivîsara "Dayîka min" rojnama "Rîya Teze" da hatiye weşandinê. Ew paşê helbestêd xwe ser hîmê mijarêd (têma) cure-cure dinivîse.

Piranîya helbestên wî rojnameya «Rîya Teze», «Dengê Kurd» û «Jîyana Kurd» de hatine weşandinê. Radyoyên bi zimanê Kurdî, Ürisî, Azerî û Ermenîkî de hatine xwendinê. Her wiha kovar û rojnameyên van zimanan de hatine weşandinê.

Barîyê Bala xwedanê du pirtûkêd neşîr bûyîye. Pirtûka wîye yekê 1974-ê salê Rêspûblîka Ermenîstanêda bi navê "Dinya min", ya dudu 1994-ê salê Rêspûblîka Azîrbêcanêda bi ser nivîsara "Kuda herim" hatine weşandinê.

Mijarê helbestên Barîyê Bala cuda-cuda ne, lê helbestvan piranîyê helbestêd xwe da niqitka hîmlî datîne ser welathezî û hub û hezkirinê. Em vê îdêa wî helbesta "Kurdistan"êda gelekî ferih û zelal dibînin:

Geh sêfil bûm, geh kasil bûm boy huba te,
Bûme kizik, her gav helyam ez seba te.

Por sipî bû, ser zimîne tim navê te,
Roj bihata, min bidîta azaya te.

Vê helbesta xwe da boy welatê xweyî koleyî, bindest dişewite, mîna kizikê dihele, donê wî dipiqite. Lê azaya welatê xweyî tarîstanê da jîyî hela nabîne.

Helbesta "Ax Felek" da jî ew dîsa boy welatê xwe dinale, dikele, şev û rojêd wî dibîne ax û keser:

**Ax felek, wax felek, bê îtbar, felek,
Em sîyar, tu peya, te nagrin, felek,
Em hene, em dijîn, dizêrin, felek,
Carekê rûyê me bikene, felek.**

Ev ji Xwedê hîvî dike, wekî Feleka bê îtbar bide femkirinê bila carekê jî rûyê Kurdê belengaz bikene.

Helbesta "Bedewa Kurd" da ew bedewa Kurd ji avê paqîştir û gulê bîntir divîne û bejna xwe pêş wê ditewîne:

**Ez ji te ra av nabêjim,
Tu ji avê zelaltirî.**

**Ez ji te ra gul nabêjim,
Tu ji gulê zehf bîntirî.**

Helbesteke xwe da ew bi dilekî pir xeydî rica û îltîmasê xwe ber tew mirovêd dinêye edlayîhez dike, wekê bêjne neyara bila dest medîne zimanê wî:

**Dinê gişkî bidne minda,
Ezê bikim hewar, gazî.
Zimanê min mekin unda,
Ezê hemya bibim razî.**

Helbestvan parek helbestêd xwe ser janra (şaxa) rewakirinê nivîsîne. Çawa edebîyata hemû gelêd dinêye nivîsar da, usa jî edebîyata gelê Kurde nivîsare, him kevn

Hebûna gel, namûsa gel, berê-berê da ala wîye.
Gelê bê al belengaze, tim koleye, him bindeste,
Sêfil-jare, kesek wî ra qet danayne kevrê raste.
Al – dîroke, al – şerefe, al – xîreta gelê xune,
Mêrxasa ew xweyî kirye, yekî daye yekî dine.
Bextewarim, ala min jî tevî ala dimilmile,
Welatê min îdî dertên şîn û girî, derd û kule.
Min dipirsîn: – Ala Kurda çima bûye ro, sê renga,
Bersiv didim: – Dinya fire zû da bûbû Kurda tenge.
Ro – nişana nav gela da, pir kevnare gelê meye,
Rengê sipî – edilayê, ew armanca me Kurdaye.
Rengê sipor: – Xwîna gelê, boy azayê tim kişyaye,
Kesk – nişana pêxembere, rengê ala Îslamêye.
Zerdeştîya ji me stendin, em jî kirin musulmane,
Me welatê xwe unda kir, man bê rusqet, bê zimane.
Ser pişta me agir dadan, erş û kursî tev me zîvyan,
Kal-bav kuştin, hebûn birin, dê-xûşkêd me şev-roj giryan.
Gund-bajarêd meye ava, kaf-kûn kirin, hedimandin,
Mewt-jehr kirin nav axa me, mêrxasêd me xeniqandin.
Dutîrefî kirin nav me, em zêrandin, em ker kirin,
Kurda Kurd kuşt, wan birca da kêf û sefa derbaz kirin.
Hemû dinê ker bûn, lal bûn, ne bihîstin, ne axivîn,
Tev me giryan, payîz, bahar, sar zivistan, him jî havîn.
Dilekî eş, hemû Kurda dikim hîvî, dikim rica,
Kevn bavêjin, tew bibin yek, kom bin dora egî, qenca.
Şikir îdî firsend hatye, kêr-kirnêd xwe medin bade.
Tim hişyarbin, fitê medin, neyar îdî emir bide.
Dîrokê da dayna Xwedê boy her gelî tek careke,
Hefadêd Kurd, wede hatye, herçar parça bikin yeke.
Me azakin, em jî bibin xweyî cejn, xweyî welat,
Bila îdî me nas bike, him Rojava, him Rojhilat.
Ala meye kesk, sor, sipî, nav ala da bimilmile,
Şeveqa wê neyar korke, wî biteqe kezev, dile.

GELÊ KURD, ÇAVÊ TE RONIK BE

Gelê Kurd, çavê te ronik be, xwînxwarekî teyî zorî, zexmî, pir hovî, şikir îdî sekişî. Xwedê heye, xem tu nîne, dora wanî dinê jî îdî nêzik dibe. Bapîra wa gotîye: "Kî çi dike, bi xwe dike, xwelîyê ser xwe da elek dike".

Gelek firon, şah û qiral hatin û çûn,
Dû xwe hîştin dozêd giran, pir rêçêd xwîn.
Dê-m-sifetêd wan melqûma agir barî,
Boy însanan anîn rojêd tele, tarî.
Pêşeroja xwe ne anîn wan ber çava,
Of negotin, kaf-kûn kirin dinya ava.
Ulm nehîştin, egî kuştin, zane girtin,
Boy mafêd xwe dîn û mezheb tew avîtin.
Rê-dirb birin, qetîl kirin, xwîn bû behr-çem,
Bûne cellad, dinê hilda keder û xem.
Erd wan teng hat, top avîtin erşê-ezman,
Sêwî pir bûn, tim zêde bû zulma giran.
Behr zevî kirin, xezne hildan, nebûne têr,
Hêykelê xwe bilind kirin ji zîv û zêr.
Aqûbeta wan xwînrêja tim bû rovet,
Kesî wan ra nekîr qedîr, ne kir qîymet.
Seddâm jî hat, kîrnêd wîya me tew dîtin,
Êl hejîya, ji text û tac ew avîtin.
Ji dinê çû, rût û tezî, kapek suda,
Bû elêwet, kes ne çû ser laşê wî da.
Nisla wîya xilaz kirin rûyê dinê,
Koşk-serêd wî dêriz kirin, top avîtnê.
Tew heya wî bû qîsmetê rût, sexîra,
Axxê sêwîya, Xwedê ne hîşt îdî wî ra.
Ew kesê ku tim gelê xwe bilind dike,
Gel wîya pir dihebîne, jê hez dike.
Merzelê wî boy tew nisla dibe zyaret,
Mezin û çûk pêş wî dikin secde, hurmet.
Dîrokê da ew dimîne nemir serkar,
Navê wîya bi herfê zêr tê nivîsar.

ZIMANÊ MÎN

Hemû quma nav êgir da tu pijayî,
Heciqîyî, herîşîyî, him zêryayî,
Yasax bûyî, pêpez bûyî, ne helyayî,
Ne rîzyayî, lal ne bûyî, zimanê min.
Beyanîya, merivkuja tu veçîrîn,
Ser te bîngêr tim gerandin, tu hincîrîn,
Qels ne bûyî, bend ne bûyî, te kir hurmîn,
Tu palyayî, tu meyayî, zimanê min.
Bi te kenyan, tu lomandin, ne tîrsayî,
Dilop, dilop bûyî gorav, tim kişyayî,
Neyar xast te bimîçqîne, tu kelyayî,
Ne maşyayî, ne weşyayî, zimanê min.
Te xemiland teht Bîsitûn, dinya zane,
Te xuluqand kal «Avêsta», ev eyane,
Ji xaçgera te xilazkir dîn-îmane,
Hûrxwaş bûyî, ricim bûyî, zimanê min.
Feqî Îland, Xanî qaland, Barzan qîrya,
Goran lûvand, Şêxmûs hêrs bû, Hejar kelya,
Xayîn mirin, te nas dike îro dinya,
Nûr-nederî, tu namîrî, zimanê min.
Qam-qinyatî, şûr-mertalî, cî da helal,
Gula bînî, hilçîniye ava zelal,
Qema tûjî, te kul kirye dilê dijmin,
Tew zimana şîrîntîrî, zimanê min.
Tu Soranî, tu Goranî, him Kurmancî,
Ziyarefî, qubla minî, him jî tacî,
Geh şîrînfî, geh engalfî, geh jî bacî,
Xezna kûrfî, lel û durrî, zimanê min.

Qasidê Xwedê, qîmetekî gelek mezin te ra daye, Tim gotîye: "Cinneta heq, binê pîyê dayka teye".

Ew vê helbestê da ji dayîkê mestir tenê Xwedê dibîne. Pêş tirba wê çok vedide û axa wê tewaf dike. Ziyareta here muqedes hesab dike.

Eyane, wekî edebîyata hemu gelêd Rojhilata navîne, him nivîsar da, him jî zargotî da janra beyta cîkî herî ferzî û berbiçav digre. Helbestvan bi vê janrê da zanebûna xweye gelekî kûre û kardar para ne hevşandîye. Beytêd ku ber qelesa wîye pir behir derketine, paraveyî ser çend para dibin: beytêd siyasi-welathezî, torevî, lîrîkî û hub hezkirinê û yêd mayîn:

Delalê min, leke ma,

Ser dilê me leke ma.

Hemu welat bûn aza,

Welatê me kêra ma.

Bêje, kurê, dubar bêje,

Mitaleke, paşê bêje.

Dinya milkê Silêmîne,

Parê hilde, paşê bêje.

Helbestvan her wiha salêd dirêj ji nava gelê Kurd hezarî zêdetir meselên kal û bavan, metelok, têderxistinok, zûgotînok û pêkenok berav kirine. Ew heyani niha li tu cîyê nehatine weşandinê. Ewî heya niha jî dest ji qelesa xwe venekîşandîye.

1996-ê sale qezyake pir girane, şewat li helbestvanê mihacir dest dide. Ew malxuya mala xweye pir hezkirî Dîlbera Bala unda dike. Ew qewmandina ser ruhê helbestvan rêçêke şewate gelekî kûr dihêle. Ew çawa bêjî ji Rebbê jorîn dixeyîde, dest ji nivîsarê dikîşîne, wedê xwe tenê nav xem û xeyala da derbaz dike. Lê hogirêd wîye pir hezkirî Şamîlê Esker, Knyazê Îbrêhîm, Huseynê Kurdoxlî û Ahmedê Hepo bi halekî pir giran ewî ji şînê derdixin. Ew bi dilekî kasilî, pir westîyayî, dîsa dest bi nivîsara xwe dike. Poêma «Dîlbera min» û çend helbestêd bi xem û keder rewayî Dîlbera xwe pir hezkirî dike:

Hey Dîlbera mine, canê,

Me sond xar bû, bi "Quran"ê,

Em tev herin Kurdistanê,

Min ne qete, gelek zûye.

KURDISTAN

Geh sêfil bûm, geh kasil bûm boy huba te,
Bûme kizik, her gav helyam ez seba te.
Por sipî bû, ser zimîne tim navê te,
Roj bihata, min bidîta azaya te.
Dil westîya, pir bedhalim, dûrim ji te,
Dermanên min gerek bînin tenê ji te.
Tu Ziyarefî, ez koçekim, koçekê te,
Heta kengê, ezê nebim mêvanê te?
Hogirên baş, bikewgîrin, hûn jî tev min.
Ava şêlû, miskên danî nav çavêd min,
Welat, xwezil, min maçkira her qulçên te,
Kuta bûna rojên mine xeme bêy te.
Çavêd min rê, hesretkêşim, feqet dûrî,
Boy tew Kurda emir, jîne, gul û nûrî,
Wedê bimrim, bila domam bilûvînin,
Çenge axa te, ser tirba min bireşînin.

ALA KURDISTANÊ

Gelek qume, pir dewranêd tele-şewat hatin û çûn,
Gav-rojêd wan bûne qetîl, nav xwînhê da tim gevez bûn.
Gelek şênî, gund û bajar, rûyê erdê bûne unda,
Hinekê nûh zû xuluqîn, nav derxistin, bûn peyda.
Gelek millet nav zulmê da helyan, zêryan, tamam red bûn,
Xêlek nava şer-dewa da pir çerçîrîn, nav û deng bûn.
Rebbe jorîn her gelî ra namûs, xîret par şandîye,

LÜĞƏTLİ ƏLİFBA-ALFABÊYA BI FERHENG

Aa

av

Ev çiyê? Ev **ave**.
Bu nêdir? Bu sudur.
Что это? Это вода.
What is it? It is water.

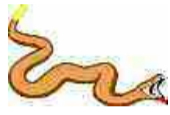
diran

Ev çiyê? Ev **dirane**.
Bu nêdir? Bu dişdir.
Что это? Это зуб.
What is it? It is a tooth.

agir

Ev çiyê? Ev **agire**.
Bu nêdir? Bu oddur.
Что это? Это огонь..
What is it? It is fire.

mar

Ev çiyê? Ev **mare**.
Bu nêdir? Bu ilandır.
Что это? Это змея..
What is it? It is a snake.

Bb

bizin

Ev çiyê? Ev **bizine**.
Bu nêdir? Bu keçidir.
Что это? Это коза.
What is it? It is goat.

balon

Ev çiyê? Ev **balone**.
Bu nêdir? Bu şardır.
Что это? Это шар.
What is it? It is a balon.

bacan

Ev çiyê? Ev **bacane**.
Bu nêdir? Bu pomidordur.
Что это? Это помидор.
What is it? It is a tomato.

otomobil

Ev çiyê? Ev **otomobile**.
Bu nêdir? Bu maşındır.
Что это? Это машина.
What is it? It is a car.

Cc

taC

Ev çiyê? Ev **taCe**.
Bu nêdir? Bu tacdır.
Что это? Это корона.
What is it? It is a crown.

canî

Ev çiyê? Ev **canie**.
Bu nêdir? Bu daydır.
Что это? Это жеребенок.
What is it? It is a horse.

cûcîk

Ev çiyê# Ev **cûcike**.
Bu nêdir? Bu cücədir.
Что это? Это цыпленок.
What is it? It is a chicken.

finCan

Ev çiyê# Ev **finCane**.
Bu nêdir? Bu fincandır.
Что это? Это чашка.
What is it? It is a cup.

Çç

çav

Ev çiyê? Ev **çave**.
Bu nêdir? Bu gözür.
Что это? Это глаз.
What is it? It is an eye.

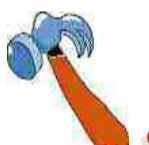
çêlek

Ev çiyê? Ev **çêleke**.
Bu nêdir? Bu inəkdir.
Что это? Это корова.
What is it? It is cow.

çaynîk

Ev çiyê? Ev **çaynîke**.
Bu nêdir? Bu çaynîkdir.
Что это? Это чайник.
What is it? It is a teapot.

çakûç

Ev çiyê? Ev **çakûçe**.
Bu nêdir? Bu çəkicdir.
Что это? Это молоток.
What is it? It is hammer.

Dd

defter

Ev çiyê? Ev **deftere**.
Bu nêdir? Bu dəftərdır.
Что это? Это тетрадь.
What is it? It is a copybook.

dar

Ev çiyê? Ev **dare**.
Bu nêdir? Bu ağacdır.
Что это? Это дерево.
What is it? It is a tree.

dest

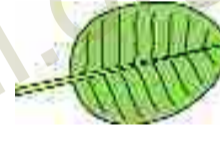
Ev çiyê? Ev **deste**.
Bu nêdir? Bu əldır.
Что это? Это ладонь.
What is it? It is a hand.

dil

Ev çiyê? Ev **dile**.
Bu nêdir? Bu ürəkdir.
Что это? Это сердце.
What is it? It is a heart.

Ee

belg

Ev çiyê? Ev **belge**.
Bu nêdir? Bu yapraqdır.
Что это? Это лист.
What is it? It is a leaf.

elok

Ev çiyê? Ev **eloke**.
Bu nêdir? Bu hinduşqadır.
Что это? Это индюк.
What is it? It is a turkey.

ker

Ev çiyê? Ev **kere**.
Bu nêdir? Bu ulaqdır.
Что это? Это осёл.
What is it? It is a donkey.

zebeş

Ev çiyê? Ev **zebeşe**.
Bu nêdir? Bu qarğızdır.
Что это? Это арбуз..
What is it? It is a water melon.

Êê

êleg

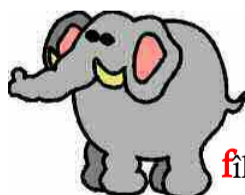
Ev çiyê? Ev **êlege**.
Bu nêdir? Bu jiletđır.
Что это? Это жилет.
What is it? It is a jumper.

hêk

Ev çiyê? Ev **hêke**.
Bu nêdir? Bu yumurtadır.
Что это? Это яйцо.
What is it? It is an egg.

Ff

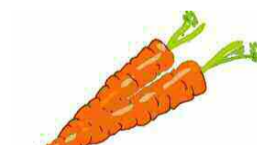
fîl

Ev çiyê? Ev **fîle**.
Bu nêdir? Bu fildir.
Что это? Это слон.
What is it? It is an elephant.

fîrok

Ev çiyê? Ev **fîroke**.
Bu nêdir? Bu təyyarədir.
Что это? Это самолёт.
What is it? It is a plane.

gizêr

Ev çiyê? Ev **gizêre**.
Bu nêdir? Bu kökdür.
Что это? Это морковь.
What is it? It is a carrot.

gêzî

Ev çiyê? Ev **gêziye**.
Bu nêdir? Bu süpürgədir.
Что это? Это веник.
What is it? It is a broom.

pê

Ev çiyê? Ev **pêye**.
Bu nêdir? Bu ayaqdır.
Что это? Это пятка.
What is it? It is a heel.

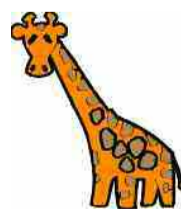
kêr

Ev çiyê? Ev **kêre**.
Bu nêdir? Bu bıçaqdır.
Что это? Это нож.
What is it? It is a knife.

fînd

Ev çiyê? Ev **fînde**.
Bu nêdir? Bu şamdır.
Что это? Это свеча.
What is it? It is a candle.

zerafe

Ev çiyê? Ev **zerafeye**.
Bu nêdir? Bu zürafədir.
Что это? Это жираф.
What is it? It is a giraffe.

gore

Ev çiyê? Ev **goreye**.
Bu nêdir? Bu corabdır.
Что это? Это носки.
What is it? It is a stocking.

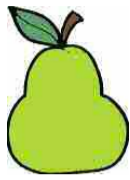

guh

Ev çiyê? Ev **guhe**.
Bu nêdir? Bu qulaqdır.
Что это? Это ухо..
What is it? It is an ear.

LÜĞƏTLİ ƏLİFBA-ALFABÊYA BI FERHENG

Hh

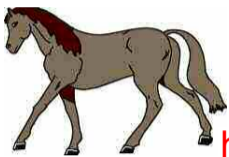
hirmê

Ev çîye? Ev hirmêye.
Bu nêdir? Bu armuddur.
Что это? Это груша.
What is it? It is a pear.

hirc

Ev çîye? Ev hircê.
Bu nêdir? Bu ayıdır.
Что это? Это медведь.
What is it? It is a bear.

hesp

Ev çîye? Ev hespe.
Bu nêdir? Bu atdır.
Что это? Это лошадь.
What is it? It is a horse.

hêştir

Ev çîye? Ev hêştire.
Bu nêdir? Bu dævêdir.
Что это? Это верблюд.
What is it? It is a camel.

li

dil

Ev çîye? Ev dile.
Bu nêdir? Bu ürêkdir.
Что это? Это сердце.
What is it? It is a heart.

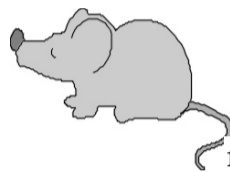
lepik

Ev çîye? Ev lepîke.
Bu nêdir? Bu əlcêkdir.
Что это? Это перчатки.
What is it? It is gloves.

ling

Ev çîye? Ev lînge.
Bu nêdir? Bu qıçdır.
Что это? Это нога.
What is it? It is a leg.

mişk

Ev çîye? Ev mişke.
Bu nêdir? Bu siçandır.
Что это? Это мышь.
What is it? It is a mouse.

îi

dîk

Ev çîye? Ev dîke.
Bu nêdir? Bu xoruzdur.
Что это? Это петух.
What is it? It is a cock.

îsot

Ev çîye? Ev îsote.
Bu nêdir? Bu bibardır.
Что это? Это перец.
What is it? It is a pepper.

gustîl

Ev çîye? Ev gustîle.
Bu nêdir? Bu üzükdür.
Что это? Это кольцо.
What is it? It is a ring.

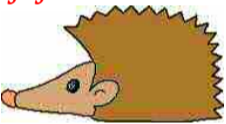

keştî

Ev çîye? Ev keştîye.
Bu nêdir? Bu gêmîdir.
Что это? Это пароход.
What is it? It is a ship.

Jj

jûjî

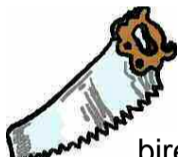
Ev çîye? Evjûjîye.
Bu nêdir? Bu kirpidir.
Что это? Это ёжик.
What is it? It is a hedgehog.

roj

Ev çîye? Ev roje.
Bu nêdir? Bu günêşdir.
Что это? Это солнце.
What is it? It is the sun.

Kk

birek

Ev çîye? Ev bireke.
Bu nêdir? Bu mişardır.
Что это? Это пила.
What is it? It is a saw.

kûsî

Ev çîye? Ev kûsiye.
Bu nêdir? Bu bağadır.
Что это? Это черепаха.
What is it? It is a tortoise.

lêv

Ev çîye? Ev lêve.
Bu nêdir? Bu dodaqdir.
Что это? Это губы.
What is it? It is a lip.

lîmon

Ev çîye? Ev lîmone.
Bu nêdir? Bu limondur.
Что это? Это лимон.
What is it? It is a lemon.

rojname

Ev çîye? Ev rojnameye.
Bu nêdir? Bu qəzetdir.
Что это? Это газета.
What is it? It is a newspaper.

kevjal

Ev çîye? Ev keviale.
Bu nêdir? Bu xərcəngdir.
Что это? Это краб.
What is it? It is a crayfish.

kund

Ev çîye? Ev kunde.
Bu nêdir? Bu bayquşdur.
Что это? Это сова.
What is it? It is an owl.

kevçî

Ev çîye? Ev kevçîye.
Bu nêdir? Bu qaşığıdır.
Что это? Это ложка.
What is it? It is a spoon.

xezal

Ev çîye? Ev xezale.
Bu nêdir? Bu seyrandır.
Что это? Это джейран.
What is it? It is a deer.

kûlî

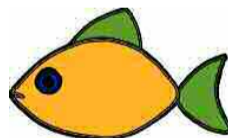
Ev çîye? Ev kûliye.
Bu nêdir? Bu çəyirtkədir.
Что это? Это саранча.
What is it? It is a grasshopper.

Mm

mûz

Ev çîye? Ev mûze.
Bu nêdir? Bu banandır.
Что это? Это банан.
What is it? It is a banana.

masî

Ev çîye? Ev masîye.
Bu nêdir? Bu balıqdir.
Что это? Это рыба.
What is it? It is fish.

gamêş

Ev çîye? Ev gamêşe.
Bu nêdir? Bu samışdır.
Что это? Это буйвол.
What is it? It is a buffalo.

meymûn

Ev çîye? Ev meymûne.
Bu nêdir? Bu meymundur.
Что это? Это обезьяна.
What is it? It is a monkey.

Nn

nan

Ev çîye? Ev nane.
Bu nêdir? Bu çörəkdir.
Что это? Это хлеб.
What is it? It is bread.

trên

Ev çîye? Ev trêne.
Bu nêdir? Bu qatardır.
Что это? Это поезд.
What is it? It is a train.

hûrbivîn

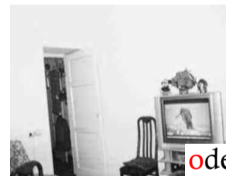
Ev çîye? Ev hûrbivîne.
Bu nêdir? Bu zərrəbîndir.
Что это? Это лупа.
What is it? It is a magnifying-glass.

reng

Ev çîye? Ev reñge.
Bu nêdir? Bu boyadır.
Что это? Это краска.
What is it? It is a colour.

Oo

ode

Ev çîye? Ev Odeye.
Bu nêdir? Bu otaqdir.
Что это? Это комната.
What is it? It is a room.

otobûs

Ev çîye? Ev Otobûse.
Bu nêdir? Bu avtobusdur.
Что это? Это автобус.
What is it? It is a bus.

sol

Ev çîye? Ev sole.
Bu nêdir? Bu ayaqqabıdır.
Что это? Это обувь.
What is it? It is a shoe.

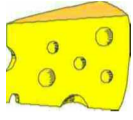

top

Ev çîye? Ev tOpe.
Bu nêdir? Bu topdur.
Что это? Это мяч.
What is it? It is a ball.

LÜĞƏTLİ ƏLİFBA-ALFABÊYA BI FERHENG

Pp

penîr

Ev çiyê? Ev penîre.
Bu nêdir? Bu pendirdir.
Что это? Это сыр.
What is it? It is a cheese.

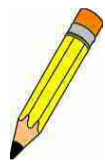
pîvaz

Ev çiyê? Ev pîvaze.
Bu nêdir? Bu soğandır.
Что это? Это лук.
What is it? It is an onion.

perçemek

Ev çiyê? Ev perçemeke.
Bu nêdir? Bu yarasadır.
Что это? Это летучая мышь.
What is it? It is a bat.

pênûs

Ev çiyê? Ev pênûse.
Bu nêdir? Bu qələmdir.
Что это? Это карандаш.
What is it? It is a pencil.

Qq

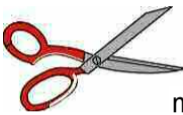

beq

Ev çiyê? Ev beqe.
Bu nêdir? Bu qurbağadır.
Что это? Это лягушка.
What is it? It is a frog.

Ev çiyê? Ev qaze.
Bu nêdir? Bu qazdır.
Что это? Это гусь.
What is it? It is a goose.

meqes

Ev çiyê? Ev meqese.
Bu nêdir? Bu qaçıdır.
Что это? Это ножницы.
What is it? It is a scissors.

portqal

Ev çiyê? Ev portqale.
Bu nêdir? Bu portağaldır.
Что это? Это апельсин.
What is it? It is an orange.

Rr

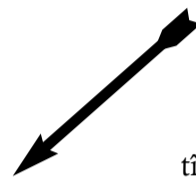
şêr

Ev çiyê? Ev şêre.
Bu nêdir? Bu şirdir.
Что это? Это лев.
What is it? It is a lion.

kêwrîşk

Ev çiyê? Ev kêwrîşke.
Bu nêdir? Bu dovşandır.
Что это? Это заяц.
What is it? It is a rabbit.

tîr

Ev çiyê? Ev tîre.
Bu nêdir? Bu oxdur.
Что это? Это стрела.
What is it? It is an arrow.

rovî

Ev çiyê? Ev roviye.
Bu nêdir? Bu tülküdür.
Что это? Это лиса.
What is it? It is a fox.

Ss

sêv

Ev çiyê? Ev sêve.
Bu nêdir? Bu almadır.
Что это? Это яблоко.
What is it? It is an apple.

stêrk

Ev çiyê? Ev stêrke.
Bu nêdir? Bu ulduzdur.
Что это? Это звезды.
What is it? It is a star.

şûr

Ev çiyê? Ev şûre.
Bu nêdir? Bu qilıncdır.
Что это? Это меч.
What is it? It is a sword.

şeh

Ev çiyê? Ev şeye.
Bu nêdir? Bu daraqdır.
Что это? Это гребешок.
What is it? It is a comb.

tiîr

Ev çiyê? Ev tiriye.
Bu nêdir? Bu üzümdür.
Что это? Это виноград.
What is it? It is a grape.

tûtî

Ev çiyê? Ev tûtiye.
Bu nêdir? Bu tutuquşudur.
Что это? Это попугай.
What is it? It is a parrot.

se

Ev çiyê? Ev seye.
Bu nêdir? Bu itdir.
Что это? Это собака.
What is it? It is a dog.

sêvik

Ev çiyê? Ev sêvike.
Bu nêdir? Bu kartofdur.
Что это? Это картофель.
What is it? It is a potato.

şîr

Ev çiyê? Ev şîre.
Bu nêdir? Bu süddür.
Что это? Это молоко.
What is it? It is a milk.

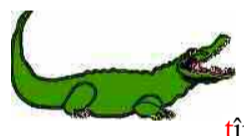
şûşe

Ev çiyê? Ev şûşeye.
Bu nêdir? Bu şüşədir.
Что это? Это стекло.
What is it? It is a glasses.

pirtûk

Ev çiyê? Ev pirtûke.
Bu nêdir? Bu kitabdır.
Что это? Это книга.
What is it? It is a book.

tîmsah

Ev çiyê? Ev tîmsahe.
Bu nêdir? Bu tîmsahdır.
Что это? Это крокодил.
What is it? It is a crocodile.

Uu

utî

Ev çiyê? Ev utiye.
Bu nêdir? Bu ütüdür.
Что это? Это утюг.
What is it? It is an iron.

guh

Ev çiyê? Ev guhe.
Bu nêdir? Bu qulaqdır.
Что это? Это ухо.
What is it? It is an ear.

Ûû

bilûr

Ev çiyê? Ev bilûre.
Bu nêdir? Bu tütëkdir.
Что это? Это свирель.
What is it? It is a pipe.

brûsk

Ev çiyê? Ev brûske.
Bu nêdir? Bu ıldırımđır.
Что это? Это молния.
What is it? It is a lightning.

Vv

çav

Ev çiyê? Ev çave.
Bu nêdir? Bu gözđür.
Что это? Это глаз.
What is it? It is an eye.

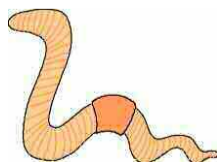
keVok

Ev çiyê? Ev keVoke.
Bu nêdir? Bu göyörçindir.
Что это? Это голубь.
What is it? It is a pigeon.

gul

Ev çiyê? Ev gule.
Bu nêdir? Bu güldür.
Что это? Это цветы.
What is it? It is a flower.

kurm

Ev çiyê? Ev kurme.
Bu nêdir? Bu qurđđur.
Что это? Это червяк.
What is it? It is a worm.

çûk

Ev çiyê? Ev çûke.
Bu nêdir? Bu quşđur.
Что это? Это птица.
What is it? It is a sparrow.

dupişk

Ev çiyê? Ev dupişke.
Bu nêdir? Bu eqrëbđir.
Что это? Это скорпион.
What is it? It is a skorpion.

biVir

Ev çiyê? Ev bVire.
Bu nêdir? Bu baltadır.
Что это? Это топор.
What is it? It is an axe.

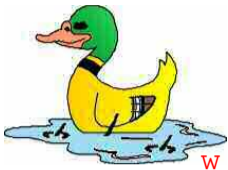
berçavik

Ev çiyê? Ev berçavike.
Bu nêdir? Bu eynëkdir.
Что это? Это очки.
What is it? It is glasses.

LÜĞƏTLİ ƏLİFBƏ-ALFABÊYA BI FERHENG

Ww

w erdek

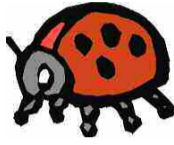
Ev çîye? Ev werdeke.
Bu nêdir? Bu ökdêdir.
Что это? Это утка
What is it? It is a duck.

wêne

Ev çîye? Ev wêneye.
Bu nêdir? Bu şêkildir.
Что это? Это картина
What is it? It is a map.

Xx

xalxalok

Ev çîye? Ev xalxaloke.
Bu nêdir? Bu arabüzêndir.
Что это?
Это божья коровка.
What is it? It is a lady-bird.

xanî

Ev çîye? Ev xanîye.
Bu nêdir? Bu evdir.
Что это? Это дом.
What is it? It is a home.

Yy

xîyar

Ev çîye? Ev xîyare.
Bu nêdir? Bu xiyardır.
Что это? Это огурец.
What is it?
It is a cucumber.

heyve

Ev çîye? Ev heyve.
Bu nêdir? Bu aydır.
Что это? Это луна.
What is it? It is a moon.

ew r

Ev çîye? Ev ewre.
Bu nêdir? Bu buluddur.
Что это? Это туча.
What is it? It is a cloud.

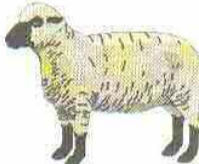
kew

Ev çîye? Ev kewe.
Bu nêdir? Bu kêkikdir.
Что это? Это цесарка
What is it? It is a partridge.

xaç

Ev çîye? Ev xaç e.
Bu nêdir? Bu xaçdır.
Что это? Это крест.
What is it? It is a cross.

berx

Ev çîye? Ev berxe.
Bu nêdir? Bu quzudur.
Что это? Это баран.
What is it? It is a sheep.

yek

Ev çîye? Ev yeke.
Bu nêdir? Bu birdir.
Что это? Это единица.
What is it? It is a one.

çiya

Ev çîye? Ev çiyaye.
Bu nêdir? Bu dağdır.
Что это? Это горы.
What is it? It is a mountain.

Zz

ziman

Ev çîye? Ev zimane.
Bu nêdir? Bu dildir.
Что это? Это язык.
What is it? It is a tongue.

zengil

Ev çîye? Ev zengile.
Bu nêdir? Bu zengdir.
Что это? Это звонок.
What is it? It is a bell.

zerik

Ev çîye? Ev zerike.
Bu nêdir? Bu vedrêdir.
Что это? Это ведро.
What is it? It is a bucket.

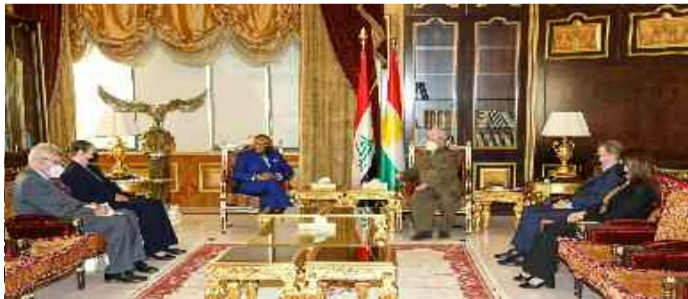

derzi

Ev çîye? Ev derziye.
Bu nêdir? Bu iynêdir.
Что это? Это игла.
What is it? It is a needle.

Масуд Барзани принял нового Генерального консула США в Эрбиле

Курдский лидер Масуд Барзани, президент "Демократической партии Курдистана" (ДПК), 22 августа принял нового

Генерального консула США в Эрбиле.

В ходе встречи стороны обсудили отношения между Эрбилем и Вашингтоном, подтвердив готовность к дальнейшему развитию партнерства в различных областях потенциального сотрудничества. Как сообщается в пресс-релизе штаб-квартиры Барзани, новоназначенный Генеральный консул Соединенных Штатов Ирвин Хикс-младший подчеркнул свое уважение к многолетней борьбе курдов за свободу и их роли в борьбе с диктатурой в Ираке.

Президент Барзани, со своей стороны, подчеркнул, что народ Курдистана стремится к "законной цели, ради которой он готов пойти на все жертвы".

ALFABÊ

N b/s	KURDÎ		Azerî	DİKARÎ BIXWÎNÎ
	ya bi tîpên latinî	ya bi tîpên kirilî	Latinî	
1	Aa	Aa	Aa	Artêş, armanc, av, agir, azadî, adar, azerî, aram, artêş,
2	Bb	Бб	Bb	Bazîd, beran, berf, Baran, ba, bahoz, berbang, bedew, berx
3	Cc	Цц	Cc	Cûdî, cêr, ceş, Decle, Cefer, Cemîl, cêv, Cello,
4	Çç	Чч	Çç	Çekdar, çem, çar, çepik, çav, çeleng, çil,
5	Dd	Дд	Dd	Dayîk, dewr, dar, dest, Dara, dû, deh, defter, don, dîwar, dinê
6	Êê	Ее	Ee	Êlnûr, êvar, êzîng, êş, êlek, Êldar,
7	Ee	Яя	Əə	Enî, ewr, erê, Ewreman, Elî, elek, Elegez, Erzurum,
8	Ff	Фф	Ff	Ferat, frtone, Fariz, fil, fûtbol, Ferman, Firat, Fatma
9	Gg	Гг	Gg	Gerîlla, Gebar, genim, gellî, germ, golig, gore, goh
10	Hh	Нн	Hh	Hewlêr, havîn, hirç hêsir, hewar, havîn, hurmê, hesp
11	Îî	Ии	Ii	Îsal, îni, bîr, pîr, sîr, Îdrîs, Îsa, îcar, valî, Îbrahîm, Îran
12	Ii	Ьь	Iı	Kirin, birin, firîn, kirîn, Miraz, mirin, minminîk,
13	Jj	Жж	Jj	Jîyan, jûjî, Nûjîn, jor, jêr, jehr, jale, jajik, Janna,
14	Kk	Кк	Kk	Kurdistan, karker, kevan, Kemal, Kerkuk, Kerem, kelem
15	Ll	Лл	Ll	Lûr, legleg, gul, bilbil, dil, Laliş, Lêyla, lazim, lempe, limon
16	Mm	Мм	Mm	Mîdîa, merd, mêr, mêvan, masî, meş, Misir,
17	Nn	Нн	Nn	Nan, nêrî, nig, Nîva, nevî, ner, nav, nas, hinar, Hesên,
18	Oo	Оо	Oo	Osê, Oskan, dor, sor, Oric, ode, orxan, Oslo, Duhok
19	Pp	Пп	Pp	Par, piling, pîr, pola, pis, Paşa, Perîşan, pitî, petek, perçe
20	Qq	Qq	-	Quling, qawe, qîr, qelem, qaîş, qat, qeysî, Qasim, qesir, qend
21	Rr	Рр	Rr	Ro, Rostem, zer, ber, gerîlla, reş, ru, rast, ram, aram, zirav
22	Ss	Сс	Ss	Serok, Sîpan, Sencar, sêv, sor, sût, serî, saz, serbaz, Sefer, sê
23	Şş	Шш	Şş	Şoreş, şev, şe, şene, şêr, şûr, şapik, şalik, şirîn, sekir, şewaq
24	Tt	Тт	Tt	Tîr, tîrêj, tam, tas, tî, tendûr, Temam, temaşe, tîfing, top,
25	Ûû	Уу	Uu	Kûr û dûr, pênuş, hûr, şûr, nûr, bûyîn, çûyîn, bûyar
26	Ûu	Юю	Ûü	Gul, sur, dudu, guh, buhur, kurd, Kurdistan, guhdar, nuh
27	Vv	Вв	Vv	Vala, vrvêşî, vira, vîalî, av, valî, vajî, Vagîf, Van, vala, eva
28	Ww	Ww	-	War, welat, Weçîh, weşandin, Xwedê, Wezîr, Wekîl, walî
29	Xx	Хх	Xx	Xiyal, xewn, xanî, xurtî, Xelîl, xalo, xatî, Xalid, xaç, xêr, xas
30	Yy	Йй	Yy	Yasin, Yusif, Yagub, Yasemen, yeqîn, Yehya, yarmarka
31	Zz	Зз	Zz	Zozan, zer, zêr, zor, zengil, zend, zîv, zelal, Zîver, zêytûn

В Курдистане вводятся цифровые водительские права

24 августа премьер-министр Иракского Курдистана Масрур Барзани принял участие в церемонии запуска цифровой системы

водительских прав. Он продлил срок действия своих прав с использованием новых технологий и ознакомился с их особенностями. По мнению премьера, новая система является важным шагом для Курдистана и действует в интересах повышения скорости и эффективности процессов.

"Наши люди скоро будут пользоваться гораздо большим количеством цифровых услуг, уменьшая коррупцию и бюрократию", — сказал он, поблагодарив департамент информационных технологий Регионального правительства Курдистана (КРГ) за усердную работу. kurdistan.ru

В Курдистане арестованы 17 членов ИГ, планировавших убийства

23 августа силы безопасности провинции Сулеймания Иракского Курдистана объяви-

ли об аресте 17 членов "Исламского государства" (ИГ), которые планировали убийства командиров пешмерга и религиозных деятелей. Управление безопасности Сулеймании сообщило, что среди террористов, арестованных в Чамчамале и других районах провинции, были две женщины.

Управление опубликовало кадры, на которых боевики признаются, что планировали убить известного религиозного деятеля, а также нескольких высокопоставленных командиров сил пешмерга.

Кроме того, согласно заявлению, члены ИГ планировали взорвать штаб-квартиры политических партий в разных городах Курдистана.

Боевики также признались, что распространяли пропаганду террористической организации в социальных сетях. kurdistan.ru

Власти Ирака ввели комендантский час по всей стране

Власти Ирака объявили о введении комендантского часа на всей территории страны в связи с обострением обстановки. Ранее комендантский час объявили в Багдаде, где протестующие ворвались во Дворец республики. Об этом сообщает Al Jazeera.

Начиная с 19:00 понедельника (совпадает с мск) до дальнейшего уведомления объявляется полный запрет на передвижение во всех провинциях, говорится в приказе сил безопасности страны.

Иракские силовики сейчас проводят спецоперацию по выдворению участников акций протеста из "зеленой зоны" Багдада, где расположены здания госучреждений и правительства страны. Полиция и спецназ пытаются рассредоточить демонстрантов и выдавить их в другие районы города. При этом протестующие оказывают сопротивление. По предварительным данным, двое протестующих погибли, 19 получили ранения. kurdistan.ru

Президент Курдистана выразил серьезную обеспокоенность политическими событиями в Ираке

Президент Курдистана Нечирван Барзани 23 августа выразил глубокую обеспокоенность политическими событиями в Багдаде, "которые все больше движутся к расколу".

В своем заявлении курдский лидер отметил, что текущие события в Ираке еще больше усугубляют кризис и ослабляют перспективы его решения.

"Ситуация серьезно угрожает будущему страны и социальному миру, поскольку нарушает весь политический процесс, управление и институты", — сказал президент.

"Мирные демонстрации являются законным и конституционным правом, но прекращение работы судебного учреждения еще больше усложнит ситуацию. Поэтому мы призываем все стороны и протестующих защищать институты и социальную гармонию, и прибегать к мирным и гражданским процессам. Страна больше не может терпеть такие обострения кризисов, поскольку затянувшаяся напряженность в конечном итоге нанесет вред всему иракскому народу".

Барзани заявил, что Курдистан будет оказывать всяческую поддержку для достижения взаимопонимания, а также примирения между иракскими сторонами.

"Стране нужен серьезный общенациональный и ответственный диалог между политическими партиями, чтобы найти решение на основе конституции, что является единственно правильным путем преодоления кризисов, выхода из политического тупика и обеспечения стабильности в стране", — заключил он.

С похожими заявлениями выступили представительства державаться Конституции при урегулировании ситуации.

США и ООН.

Посольство США в Багдаде призвало все политические партии в Ираке сохранять спокойствие и избегать насилия, а также разрешать свои споры на основе Конституции. "Мы внимательно следим за сообщениями о беспорядках в Багдаде сегодня в Высшем судебном совете", — говорится в заявлении. "Мы призываем все стороны сохранять спокойствие, воздерживаться от насилия и разрешать любые политические разногласия мирным путем, руководствуясь Конституцией Ирака".

"Мы также призываем участников демонстрации уважать деятельность и собственность иракских государственных учреждений, которые принадлежат и служат иракскому народу", — говорится в заявлении.

Миссия Организации Объединенных Наций по содействию Ираку (МООНСИ) также выступила с аналогичным заявлением, призвав политические партии при-

"Право на мирный протест является важным элементом демократии", — говорится в заявлении МООНСИ, опубликованном в Twitter. "Не менее важно утверждение соблюдения конституции и уважения к государственным институтам. Государственные институты должны беспрепятственно работать на благо иракского народа".

Эти заявления были сделаны после того, как сотни сторонников шиитского лидера Муктады ас-Садра утром 23 августа собрались у здания Верховного совета Ирака, чтобы призвать Совет отреагировать на требование своего лидера о роспуске парламента и проведении досрочных выборов. В результате Совет объявил о прекращении работы судов по всей стране.

Уже вечером "Движение садристов" попросило своих сторонников прекратить демонстрации у здания Высшего судебного совета и продолжить сидячую забастовку перед парламентом. kurdistan.ru

СМИ: Анкара обвинила Грецию в преследовании турецких самолетов из С-300

Греческая сторона задействовала системы ПВО С-300 для преследования истребителей F-16 командования ВВС Турции, сообщил CNN Türk со ссылкой на источники в турецком Минобороны.

"Во время полетов F-16 командования ВВС Турции в международном воздушном пространстве в Эгейском море и Восточном Средиземноморье в августе произошел крупный инцидент, несовместимый с духом союзничества. Дежурные турецкие самолеты подверглись преследованию со стороны Греции из российской системы ПВО С-300, дислоцированной на острове Крит", — передает телеканал.

Как отмечается, радар системы С-300 зафиксировал наведение ракеты класса "земля-воздух" на F-16, который выполнял разведывательную миссию в десяти тысячах футов (более трех километров) к западу от острова Родос.

Собеседники телеканала добавили, что экипажи турецких истребителей "выполнили запланированные задачи и благополучно вернулись на

свои базы".

В последние месяцы Турция требует прекратить милитаризацию греческих островов в восточной части Эгейского

моря. Как заявил министр иностранных дел Мевлют Чавушоглу, это нарушает условия давних международных договоров и ставит под вопрос суверенитет островов, который Анкара готова оспорить.

Отношения двух стран еще больше ухудшились после выступления греческого премьера Кириакоса Мицота-

звал не продавать самолеты F-16 "тем, кто подрывает стабильность в Средиземном море". Президент Турции Тайип Эрдоган после этого обвинил греческого премьера в том, что тот нарушил достигнутые на их встрече договоренности, и сказал, что для него "отныне не существует такого политика". kurdistan.ru

Ровно год назад не стало Академика Надилова...

24 августа 2021 г. на 90-ом году жизни нас покинул Почётный Президент Ассоциации "Барбанг" курдов Республики Казахстан, Почётный президент Международной федерации курдских общин, ветеран Ассамблеи народа Казахстана, заслуженный деятель науки и образования Республики Казахстан, славный сын своего народа и страны академик НаDIR Каримович Надилов. Сегодня в Казахстане проходят официальные мероприятия по случаю годовщины, а также день памяти академика на официальных интернет ресурсах Ассоциации "Барбанг".

Надилов НаDIR Каримович, первый вице-президент Национальной инженерной академии РК, академик Академии наук Казахской ССР, лауреат государственной премии и заслуженный деятель науки Казахской ССР, почётный нефтяник СССР, изобретатель СССР.

Область его научных интересов включает нефтехимию, нефтепереработку, альтернативную энергетику, нефтяная геология и многое другое.

НаDIR Каримович является автором свыше 1200 научных трудов и 8 научных открытий, 31 монографии, 10 учебных пособий; обладатель около 250 патентов и авторских свидетельств на изобретения. В числе наиболее известных — серии коллективных монографий: «Химическое равновесие и принципы его смещения» (1996), «Токоферолы и их использование в медицине и сельском хозяйстве» (1991), «Тенгиз — море нефти, море проблем» (2003), «Новые нефти Казахстана и их использование» (8 книг, 1979—1987), «Нефтебитуминозные породы» (5 книг, 1982—1988). Эта работа издана в виде монографии в Казахстане и Канаде (на англ. яз.); «Высоковязкие нефти и природные битумы» (5 книг, 2001), «Нефть и газ Казахстана» (монография в 2 т., 1996). Высоко оценены публицистические монографии учёного: «Мы, курды-казахстанцы» (2003, 556 с.) и «Разница во времени, или Исторические повороты: экзамен на порядочность» (2008, 692 с.)

Авторитетный организатор науки и системы высшего образования, является наставником 12 докторов и более 50 кандидатов технических, химических, физико-математических, биологических, экономических, педагогических наук. Под его редакцией изданы 43 сборника научных трудов и материалов конференций. Получил международное признание как «Отец нефтяной науки Казахстана», создатель своих научных школ: физико-химической, нефтепереработчиков, катализаторов, нефтехимической.

Учёные звания
1968 — доктор химических наук;
1970 — профессор;
с 1983 — академик АН Казахской ССР;
с 1990 — академик Международной академии экологической реконструкции;
с 1992 — академик Российской Академии естественных наук;
с 1995 — академик Академии профилактической медицины РК;
с 1996 — академик Международной инженерной академии (МИА, 1996), академик Национальной инженерной академии Республики Казахстан, почётный академик Академии наук Башкортостана.

Мог ли кто-нибудь тогда, 90 лет назад, предположить, что паренек из простой крестьянской курдской семьи с такой ошеломляющей быстротой и уверенностью вырастет в учёного с мировым именем? Думается, вряд ли.

Тем более, что НаDIR Каримович Надилов (1932 г.), родившийся в курдском селе Кикач, Нахичеванского района, Азербайджанской ССР, в 1937 году был вместе со своими родственниками и семьей депортирован в Джамбульскую область, Казахстана и до 1956 года находился на спецучете без права передвижения. И только после распада Советского Союза в соответствии с законом РК «О реабилитации жертв массовых политических репрессий» от 14 апреля 1993 года был признан жертвой политических репрессий и реабилитирован.

Итак, семья Надиловых, как и все

курды, а также представители некоторых других репрессированных наций оказались в Казахстане не по собственному желанию: стали заложниками грубой политики советского руководства в 30-50 г. XX века. Подвергнутая жестокому геноциду на земле предков, часть курдов нашла себе пристанище в республиках бывшего Союза, в том числе и в Казахстане.

В 27 лет он — кандидат наук, в 35 — уже доктор, причем в такой области, как физическая химия сложных органических систем. Шаг за шагом он достигал новые вехи, становясь доктором химических наук, профессором, академиком НАН РК, лауреатом государственной премии, заслуженным деятелем науки КазССР, почётным инженером Казахстана Почётным нефтяником СССР, изобретателем СССР, лауреатом премии им.И.М.Губкина, обладателем почётного звания «Выдающийся инженер XX века», которое присуждает Совет президентов Международной инженерной Академии, объединяющей более 40 стран, в том числе США, Россию, Францию, Германию, Казахстан...

За большой вклад в развитие инженерного дела — он избран академиком Международной академии, Инженерной академии РК и ряда других международных академий, научных обществ, академическим профессором ряда университетов.

После окончания в 1953 году факультета естествознания Кызылординского пединститута он работает учителем химии в поселке Чулакту. Спустя три года поступает в аспирантуру Московского пединститута им.В.И.Ленина. Уже в эти годы молодой учитель и аспирант публикует в международных научных журналах свои первые исследования в области скорости и равновесия химических реакций и на их основе защищает кандидатскую диссертацию, выпускает свою первую книгу — учебное пособие «Химическое равновесие и принципы его смещения».

С 1959 по 1968 год работает уже зав.кафедрой химии Хабаровского пединститута и в 1967 году защищает докторскую диссертацию.

Возвратившись в Казахстан, НаDIR Каримович становится проректором по науке и зав.кафедрой технологии переработки нефти и газа Казахского химико-технологического института, ныне Южно-Казахстанского университета им.М.О.Ауэзова.

Талант учёного соединяется в нем с даром умелого организатора науки и производства. Так, в 1975-1984 годах он руководит институтом химии нефти и природных солей АН КазССР (Гурьев) и является одновременно главным учёным секретарем Президиума и членом Президиума нашей Академии.

С 1987 по 2000 год он начальник Казахстанского отделения Всесоюзного НИИ нефти им.А.П.Крылова, первый вице-президент, а потом первый вице-президент Инженерной академии, одновременно генеральный директор научно-инженерного центра «Нефть» и главным редактором журнала «Нефть и газ», основанного им в 1996 году.

НаDIR Надилов внес большой вклад в развитие химической науки сложных органических веществ и физической химии нефтяных систем. Он представлял науку Казахстана и СНГ на международных форумах учёных в Мексике, США, Канаде, Франции, Великобритании, ФРГ, Швеции, Швейцарии, Греции, Румынии, Польше и в других странах.

Как руководитель Казахской школы нефтяников был избран членом двух научных советов АН СССР — по нефтехимии и катализу.

За большой вклад в развитие нефтяной промышленности ему присваивается звание «Почётный нефтяник СССР», за принципиально новые исследования нефти полуострова Бузачи и внедрения технологии их трубопроводного транспорта — почётное звание лауреата Государственной премии, за разработку и внедрение технологии повышения нефтеотдачи — премия им.академика И.М.Губкина. В связи со 100-летним юбилеем казахстанской нефтедобычи его награждают орденом «Курмет».

Н.К.Надилов внес большой вклад в развитие образования. За активную работу по

подготовке кадров в хабаровском пединституте он был удостоен почётного звания «Отличник народного просвещения РСФСР». За годы работы проректором по научной работе, зав.кафедрой химической технологии переработки нефти и газа он наладил подготовку специалистов высшей квалификации через чимкентскую и целевые аспирантуры ведущих вузов Москвы, Ленинграда, Новосибирска. Эта его работа была отмечена медалью «За доблестный труд».

Н.К. Надилов — крупный организатор науки. Работая директором Института химии нефти и природных солей, он добился высоких показателей в проведении научных исследований, укреплении связи науки с производством, в подготовке научных кадров, спроектировал и построил уникальный инженерно-лабораторный комплекс института.

Будучи главным учёным секретарем Президиума и членом Президиума АН КазССР, курируя вопросы координации научно-исследовательских программ республики и подготовки высококвалифицированных научных специалистов, он также внес существенный вклад в развитие казахстанской науки. За этот труд он был удостоен высокой награды ССР — ордена Трудового Красного Знамени.

Н.К.Надилов — автор более 1000 научных статей, 30 монографий и более 300 изобретений и патентов. Под его руководством защищено более 15 докторских и 60 кандидатских диссертаций.

С именем Н.К.Надилова связано развитие нефтегазового комплекса в республике.

Он написал и издал несколько фундаментальных монографий в серии «Новые нефти Казахстана и их использование»: «Нефти полуострова Бузачи» (1979), «Нефти Мангышлака» (1981), «Технология повышения нефтеизвлечения» (1982), «Подсолевые нефти Прикаспийской впадины» (1983), «Техника и технология нефтепроводного транспорта» (1983), «Трубопроводный транспорт вязких нефтей» (1985), «Металлы в нефтях» (1985), «Использование вторичного углеводородного сырья» (1987).

Другая серия книг «Нефтебитуминозные породы» — это «Перспективы использования» (1983), «Проблемы и перспективы» (1985), «Техника и технология добычи

и транспортировки» (1987) и «Достижения и перспективы» (1988).

Впервые в двухтомной его монографии «Нефть и газ Казахстана» комплексно охарактеризованы история и состояние нефтегазовой отрасли, дана характеристика нефтей и газов всех месторождений Казахстана.

Монография эта является теперь настольной книгой всех, кто имеет профессиональное отношение к проблемам нефтегазового комплекса нашей республики, а издание его фундаментального труда в пяти томах «Высоковязкие нефти и природные битумы» являются путеводной энциклопедией в деле изучения и использования перспективного углеводородного сырья. Эти работы служат и будут служить научно-информационной базой дальнейшего развития нефтегазовой промышленности страны.

Новой вехой в истории нефтяной отрасли Казахстана является выпуск научно-производственного журнала «Нефть и газ», учрежденного Министерством науки и высшего образования, Национальной академии наук и Инженерной академией РК под редакцией Н.К.Надилова, тогда президента Ассоциации «Барбанг» курдов РК, членом Высшего руководства национального конгресса Курдистана (Брюссель), членом общественного Совета по проведению 10-летия независимости страны.

Н.К.Надилов вместе со своей супругой Халимой Амо, кандидатом химических наук, вырастили трех сыновей: Бари — кандидат медицинских наук, нейрохирург, Ариф — кандидат химических наук, Дмитрий — кандидат социологических наук.

Н.К.Надилов наряду с орденами Трудового Красного знамени и «Курмет», награжден медалями «Астана», «100 лет нефтяной промышленности Казахстана», ВДНХ СССР, медалями имени аль-Фараби, Ч.Валиханова, Э.Циолковского, М.Ломоносова, МД.Менделеева, «10-летию независимости Казахстана» и многочисленными почётными грамотами.

Путь этот наглядно показывает, каким огромным нравственно-духовным потенциалом обладает курдский народ, превозмогающий различные исторические невзгоды в своем неуклонном движении к новому светлому будущему вместе не только с Казахстаном, но и с исторической родиной.

С 1996 по 2003 годы НаDIR Каримович был Президентом Ассоциации "Барбанг" курдов Казахстана, в рамках деятельности которой и не только он внёс неоценимый многолетний вклад в развитие всемирной курдской диаспоры, включая укрепление общественного согласия, развитие и сохранение курдского языка и культуры, вопросов образования, возрождения и укрепления народных ценностей и традиций, организацию и проведение культурно-массовых мероприятий, а также развитие международных связей курдской диаспоры с исторической родиной.

Посещая и организуя научные-практические конференции и культурно-массовые мероприятия курдов Казахстана, способствовал также развитию дружбы казахского и курдского народов. Как публицист, имеет немало статей и материалов, связанных с казахстанской действительностью и вопросами развития курдского этноса Казахстана.

Это большая утрата для полиэтничного казахстанского общества. Его отличали открытость, человечность, искренность, благодаря которым он заслужил высочайший авторитет и уважение среди всех тех, кому довелось с ним работать и встречаться.

Настоящий пример и кумир для нескольких поколений, НаDIR Каримович продолжал неустанно уделять значительное время развитию и воспитанию молодого поколения.

Ассоциация «Барбанг» курдов Казахстана выражает глубочайшие соболезнования семье, детям и внукам, родным и близким Надилова Надира Каримовича. Разделяем их горе, скорбь и печаль.

Rehna Xwedê lê be, ciyê wî cinet be!

Иманды болсын, жаны жанатта болсын!

ДИПЛОМАТ

№ 32 (496) 25-31 августа 2022-год ОБЩЕСТВЕННО-ПОЛИТИЧЕСКАЯ ГАЗЕТА

Масуд Барзани: Курды не примут язык насилия

Курды никогда не примут язык насилия и угнетения, 25 августа 1988 года бывший иракский режим партии

заявил 25 августа президент "Демократической партии Курдистана" (ДПК) Масуд Барзани, выступая по случаю 34-й годовщины трагедии в районе Бадинан.

"Баас" осуществил заключительную фазу кампании геноцида "Анфаль" в районе Бадинан Курдистана, в ходе которой тысячи людей были замучены, тысячи пропали без вести, и

были разрушены сотни деревень.

"Целью режима посредством этого серьезного шовинистского преступления было изменить демографию Курдистана и сломить волю его народа", — сказано в заявлении Масуда Барзани. "Однако борьба народа Курдистана за свободу увенчалась успехом, а враги и преступники оказались на свалке истории". Вспоминая жертв всех этапов геноцида курдов, бывший президент Курдистана вновь призвал иракское правительство выплатить компенсации семьям жертв этих преступлений.

С аналогичным призывом к правительству Ирака обратился и премьер Курдистана Масрур Барзани. kurdistan.ru

Премьер Израиля дал указания армии и разведке готовиться к любым сценариям по Ирану

Армия обороны Израиля и израильская разведка "Моссад" получили указания готовиться к любому развитию событий со стороны Ирана. Об этом заявил в воскресенье премьер-министр еврейского государства Яир Лапид, комментируя ситуацию вокруг возможного восстановления Совместного всеобъемлющего плана действий (СВПД) по иранской ядерной программе.

"Армия обороны Израиля и "Моссад" получили от нас указания готовиться к любому сценарию. Мы будем готовы действовать для поддержания безопасности Израиля. Американцы понимают это, весь мир понимает это, израильское общество также должно знать это", — написал премьер на своей странице в Twitter.

Лапид также в очередной раз подчеркнул, что Израиль выступает против восстановления СВПД в его нынешнем виде. "Это соглашение - плохое соглашение. Оно уже было плохим,

когда было подписано в 2015 году. Сегодня опасности, исходящие от него, стали еще больше. Оно близко к дате своего завершения, а Иран находится в другом состоянии с точки зрения развития технологий", — указал он.

По словам израильского премьера, для его страны главным приоритетом изначально было противодействие заключению сделки по иранской ядерной программе. "Наша политическая директива с первого дня — бороться с этим соглашением изо всех сил, но не нанося вреда нашим стратегическим отношениям с США", — подчеркнул Лапид.

Совместный всеобъемлющий план действий по ядерной программе Ирана был подписан с Тегераном в 2015 году для преодоления кризиса вокруг его ядерных разработок постоянной "пятеркой" Совета Безопасности ООН и Германией. В 2018 году занимавший на тот момент пост

президента США Дональд Трамп принял решение о выходе из этой договоренности. Действующий американский лидер Джо Байден неоднократно сигнализировал о готовности вернуть Вашингтон в ядерную сделку с Тегераном. Великобритания, Германия, Китай, Россия, США и Франция с апреля прошлого года ведут с Ираном в Вене переговоры о восстановлении СВПД в его первоначальном виде.

В пятницу генеральный директор МАГАТЭ Рафаэль Гросси заявил, что достижение договоренности по ядерной программе Ирана как никогда близко. В тот же день агентство Bloomberg сообщило со ссылкой на источники, что договоренность между США и Ираном по восстановлению СВПД может быть достигнута в течение нескольких недель.

Израильские власти неоднократно выступали против заключения новой сделки с Ираном. Как заявлял Лапид, еврейское государство считает нынешний вариант СВПД "плохим соглашением". Он не раз подчеркивал, что Израиль не будет считать возможное соглашение с Тегераном юридически обязывающим для себя и продолжит всеми силами противодействовать ядерной программе Тегерана даже в случае заключения новой сделки. kurdistan.ru

Премьер-министр: Обеспечение населения водой – приоритет властей Курдистана

Водная безопасность является приоритетом для Регионального правительства Курдистана (КРГ), заявил в среду,

24 августа, премьер-министр Курдистана Масрур Барзани.

Курдский лидер пообещал, что домохозяйства в Курдистане будут ежедневно получать три миллиона кубометров чистой воды.

"Водная безопасность является нашим главным приоритетом, поскольку мы продолжаем совершенствовать управление водными ресурсами и бороться с климатическим кризисом", — добавил он.

Подобно другим частям Ирака, Курдистан пострадал от изменения климата. Девятый кабинет КРГ реализовал несколько проектов, направленных на обеспечение водной безопасности и создание плотин и прудов. kurdistan.ru

Десятки курдских мигрантов застряли в Эгейском море

На переполненной лодке в Эгейском море находятся десятки курдских мигрантов. Они просят о немедленной помощи.

В социальных сетях распространились кадры, на которых десятки курдских мигрантов, в основном из Иранского Курдистана, находятся в лодке посреди Эгейского моря между Турцией и Грецией.

Как сообщила правозащитная организация "Hengaw", судно с 80 людьми на борту не может двигаться дальше.

70 из этих мигрантов прибыли из города Сардашт Иранского Курдистана.

В декабре 2021 года в Эгейском море произошло несколько трагических инцидентов, в результате которых утонули около 100 курдов. kurdistan.ru

TƏSİSÇİ VƏ BAŞ REDAKTOR:

TAHİR SÜLEYMAN

İMTİYAZ Ü SERNİVİSAR:

TAHİR SİLƏMAN

УЧРЕДИТЕЛЬ И ГЛАВНЫЙ РЕДАКТОР:

TAXİR СУЛЕЙМАН

Tel: +994 50 352-33-18

Xüsusi müxbir:

Tariyel Cəlil

Региональный корреспондент:

Усуб Тейфур

Müəlliflərin mövqeyi ilə redaksiyanın mövqeyi üst-üstə düşməyə bilər.

Ünvan: Bakı şəhəri Az1040, küçə S.Mehmandarov ev 25, mənzil 17

Navnisan: Bakı Az1040, soqaq S.Mehmandarov xani 25, mal-17

Адрес: Баку Az1040, улица С.Мехмандаров дом 25, кв.-17

Qəzet "Diplomat" qəzetinin bilgisayar mərkəzində yığılıb səhifələnilib və "Mətbuat" mətbəəsində çap olunmuşdur.

e-mail: hewler@mail.ru

Şəhadətnamə: NƏŞ 005004966

BUSB-un Sabunçu rayon filiali

VÖEN 1800061582

H/h 438010000

Sifariş: 1500